

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO

Opole, dnia 5 października 2020 r.

Poz. 2713

UCHWAŁA NR XX/156/20 RADY MIEJSKIEJ W ZAWADZKIEM

z dnia 28 września 2020 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Zawadzkie na lata 2021-2024

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2020 r. poz. 282 z późn. zm.) po uzyskaniu pozytywnej opinii Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Rada Miejska w Zawadzkim uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny program opieki nad zabytkami gminy Zawadzkie na lata 2021-2024 w brzmieniu określonym w załączniku do niniejszej uchwały.

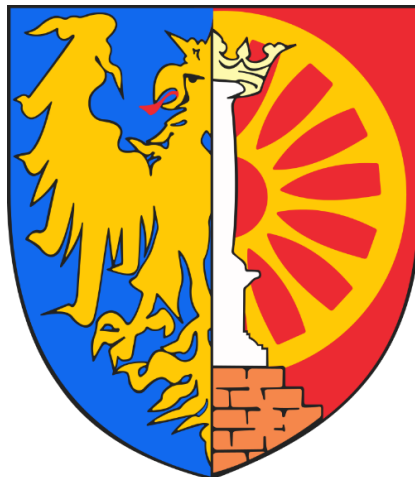
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Zawadzkiego.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego.

Przewodniczący
Rady Miejskiej w Zawadzkim

Dariusz Zajdel

Załącznik do uchwały Nr XX/156/20
Rady Miejskiej w Zawadzkiem
z dnia 28 września 2020 r.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ZAWADZKIE na lata 2021 – 2024

SPORZĄDZAJĄCY:

BURMISTRZ ZAWADZKIEGO
ul. Dębowa 13, 47-120 Zawadzkie

Opracowanie:

IWONA SOLISZ
iwona-solisz@o2.pl
artdopracownia.pl

Spis treści

1. Wstęp.....	5
2. Podstawa prawna.	6
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.	6
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	9
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	9
4.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury w latach 2004-2020.....	9
4.1.2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego.....	10
4.1.3. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.	11
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa.....	12
4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego	12
4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego	13
4.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa opolskiego na lata 2020-2022	14
4.2.4. Powiatowy program opieki nad zabytkami powiatu strzeleckiego na lata 2019 – 2022	15
4.2.5. Strategia Lokalna Grupa Działania „Kraina Dinozaurów”	17
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	17
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).	18
5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Zawadzkie na lata 2016 – 2022	18
5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Zawadzkie ze zmianami	20
5.1.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.....	23
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	27
5.2.1. Położenie.....	27
5.2.2. Zarys historii obszaru gminy.	27
5.2.3. Krajobraz kulturowy.....	30
5.2.4. Zabytki nieruchome.	31
5.2.5. Zabytki ruchome.	42
5.2.6. Zabytki archeologiczne.	44
5.2.7. Dziedzictwo niematerialne.	45
5.2.8. Zabytki w zbiorach muzealnych oraz inne zasoby historyczne.....	47
5.2.9. Obszary cenne przyrodniczo	48
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	50

5.3.1. Pomniki historii	51
5.3.2. Zabytki wpisane do rejestru zabytków.	51
5.3.3. Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzjach.....	53
5.3.4. Parki kulturowe	54
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.	55
5.5. Działania gminy w obszarze dziedzictwa kulturowego	56
5.5.1 Obiekty zabytkowe będące własnością gminy	56
5.5.2. Infrastruktura i działania Gminy w zakresie wykorzystania dziedzictwa kulturowego do popularyzacji miasta i obszaru gminy.	58
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.....	60
7. Założenia programowe. Priorytety. Kierunki działań. Zadania.	63
8. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.	66
9. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.	67
10. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków.....	70
11. Część graficzna programu	71
12. Źródła i literatura	73
13. Wykaz zabytków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków	74

1. Wstęp.

Czym jest dziedzictwo kulturowe? Czy potrzebna jest jego świadoma i planowana ochrona? To pytania, na które większość społeczeństwa odpowiada twierdząco. W jaki sposób to robić? Na to pytanie ma odpowiedzieć poniższy *Gminny program opieki nad zabytkami gminy Zawadzkie na lata 2021 – 2024*.

Nasza historia, pamiątki przeszłości, tradycje i codzienne zwyczaje budują tożsamość rodzin, lokalnej społeczności, regionu i kraju. Gromadzony przez wieki zasób rzeczy materialnych i niematerialnych, już od ponad stu lat podlega ochronie prawnej. Przyjęty system ochrony zabytków wskazuje w jaki sposób chronić i wspierać dziedzictwo kulturowe, tak aby mogło być przekazane następnym pokoleniom. Jednym z filarów tej ochrony jest aktywna i planowana polityka samorządu, określająca zasady i priorytety zachowania dziedzictwa kulturowego. Wyraża się ona między innymi poprzez strategiczne dokumenty w obszarze dziedzictwa, określone w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – w programach opieki nad zabytkami. Taki program został opracowany dla gminy Zawadzkie, zawiera on analizę zasobów i wskazuje najbardziej wartościowe elementy dziedzictwa kulturowego. W efekcie program ma wspomóc rozwój gminy, który jest możliwy także poprzez działania na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego oraz wykorzystania zabytków na potrzeby gospodarcze, społeczne i edukacyjne. Bowiem podniesienie atrakcyjności i konkurencyjności oferowanych produktów turystycznych oraz szerszego od dotychczasowego wykorzystania potencjału, który tkwi w zabytkach zdecydowanie przyczynia się do takiego rozwoju. Jednocześnie troska o tożsamość regionalną, świadomość i przywiązanie do tradycji, wspiera procesy integracyjne w społeczności lokalnej, a poprzez dbałość o zasób materialny staje się elementem kształtującym estetyczne i wartościowe, a więc przyjazne człowiekowi otoczenie. Im więcej porządku, harmonii, ładu przestrzennego wokół, opartego na szacunku dla zastanego krajobrazu kulturowego integralnego z dziedzictwem naturalnym tym bardziej wzrasta jakość życia mieszkańców. Wszystkie te aspekty omawia i charakteryzuje *Gminny program opieki nad zabytkami gminy Zawadzkie na lata 2021 – 2024*. Określa on także konkretne cele i priorytety działania oraz zasady współpracy z właścicielami i użytkownikami zabytków oraz pasjonatami i popularyzatorami dziedzictwa kulturowego.

2. Podstawa prawna.

Podstawę prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami stanowi **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz.U. 2020 r. poz. 282 z późn.zm.).

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami określa zapis art. 87 cytowanej wyżej ustawy, w myśl którego burmistrz sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Program ten przyjmuje rada miejska, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Następnie jest on publikowany w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego. Z realizacji programu burmistrz sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się radzie miejskiej. Analogiczne dokumenty opracowują powiaty i samorządy województw.

Gminny program opieki nad zabytkami gminy Zawadzkie na lata 2021-2024, zgodnie z zapisami art. 87 ust. 2 ustawy ma na celu:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- 2) uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Ponadto Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na organy administracji publicznej obowiązek (art. 4):

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowania i utrzymania,
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
- udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
- uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm., szczególnie art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 73 i 86).

Fundamentem systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, w myśl jej zapisów: „*Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz*

zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art.6. ust. 1), a także „zapewnia wolność korzystania z dóbr kultury” (art. 73). Jednocześnie „każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa (art. 86)”.

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2020 r. poz. 713) w art. 7 ust. 1 pkt. 9 stanowi, iż „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy: kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2020 r. poz. 282 z późn.zm.).

Podstawowym wyróżnikiem ustawy jest rozdzielenie pojęcia „ochrony zabytków” i „opieki nad zabytkami”. Do ochrony odnoszą się wszelkie czynności władcze podejmowane w tym zakresie przez organy administracji publicznej – opisane w artykule 4, natomiast zadania należące do właścicieli i użytkowników zabytków, polegające na ich utrzymaniu we właściwym stanie technicznym to – opieka nad zabytkami (m.in. obowiązki wymienione w art. 5).

Ustawa precyzuje pojęcie zabytku jako nieruchomości lub rzeczy ruchomej, ich części lub zespołu, będącego dziełem człowieka lub związanego z jego działalnością i stanowiącego świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Opiece i ochronie podlegają, bez względu na stan zachowania (art. 6):

- zabytki nieruchome – krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- zabytki ruchome – dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, wytwory sztuki ludowej, rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne, bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- zabytki archeologiczne – pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie ustawodawczej mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Zasadnicze odniesienia do obszaru działań administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków zostały przedstawione w rozdziale pierwszym, zawierającym przepisy ogólne. Przede wszystkim są to obowiązki wymienione w art. 5: zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w celu trwałego zachowania zabytków oraz ich zagospodarowania i utrzymania; zapobieganie zagrożeniom, które mogłyby spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnianie niszcze-

nia i niewłaściwego korzystania z zabytków czy też uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska. Natomiast opieka nad zabytkami (art. 5) sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza, a więc także samorząd polega w szczególności na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.

Kolejne rozdziały istotne w kontekście działań samorządów poświęcone są takim kwestiom jak: formy i sposób ochrony zabytków, zagospodarowanie zabytków, prowadzenie badań, prac i robót oraz podejmowanie innych działań przy zabytkach, nadzór konserwatorski, zasady finansowania opieki nad zabytkami, krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, organizacja organów ochrony zabytków, społeczni opiekunowie zabytków. Istotną zmianą wprowadzoną do zapisów cytowanej ustawy w roku 2017 jest umożliwienie finansowania prac konserwatorskich i robót budowlanych przez jednostki samorządu terytorialnego nie tylko zabytków wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków, ale także ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz powołanie Narodowego Funduszu Ochrony Zabytków. NFOZ to państwowy fundusz celowy, którego dysponentem jest minister kultury i dziedzictwa narodowego. Zgromadzone środki mają być przeznaczone na ratowanie zniszczonych lub uszkodzonych zabytków, np. w wyniku powodzi lub pożarów.

Ustawę o ochronie i opiece nad zabytkami uzupełniają akty wykonawcze – **Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego**, dotyczące poszczególnych zagadnień związanych z ochroną i opieką nad zabytkami. Do najważniejszych należy zaliczyć:

- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. *w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz. U. z 2011 r. Nr 113, poz. 661) oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. *zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz. U. z 2019 r. poz. 1886),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. *w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków* (Dz. U. z 2018 r., poz. 1609),
- rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. *w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków* (Dz.U. z 2017 r. poz. 1674),
- rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. *w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych* (Dz.U. z 2004 r. Nr 212 poz. 2153),

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 r., Nr 124 poz. 1304).

Zadania z zakresu ochrony zabytków zawarte są również w innych ustawach, m.in. ustawy o planowaniu przestrzennym, Prawa budowlanego, o ochronie przyrody, o gospodarce nieruchomościami. Każda z tych ustaw normuje według swojej właściwości zasady postępowania w przypadku obiektów i stref zabytkowych. Na przykład:

- ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2020 r. poz. 293 z późn. zm.) określa zadania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, szczególnie podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleń lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy. Wymagane jest między innymi zdefiniowanie stanu zabytków, obszarów i zasad ochrony, zaś działania planistyczne muszą być uzgadniane z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2020 r. poz. 1333) odnosi się do zabytków w sposób szczególny uznając, że obiekt budowlany należy projektować i budować zapewniając: „ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską”. W ustawie wymienione są rodzaje czynności w procesie budowlanym, również w kontekście obiektów wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a także ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Odniesienia do ochrony obiektów objętych ochroną konserwatorską znajdują się także w następujących ustawach:

- ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2020 r. poz. 1219),
- ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2020 r. poz. 55 z późn.zm.),
- ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. z 2020 r. poz. 65 z późn.zm.),
- ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. z 2020 r. poz. 802),
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz. U. z 2015 poz. 774 z późn.zm.),
- ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1161),
- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2020 r. poz. 1057).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

4.1.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury w latach 2004-2020.

W momencie opracowywania Programu obowiązuje Narodowa Strategia Rozwoju Kultury (NRSK) na lata 2004 – 2020. Misją Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 jest: „zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów”.

Cele operacyjne NRSK na lata 2004-2020 określają programy operacyjne Ministra Kultury, które stanowią uszczegółowienie i rozszerzenie Narodowych Programów Kultury. W przypadku dziedzictwa kulturowego jest to Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Program realizowany jest w ramach dwóch komplementarnych priorytetów: rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem priorytetu 1 jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, wreszcie zabezpieczanie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę.

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego nie udostępniło informacji dotyczących prac nad kolejnym dokumentem strategicznym w obszarze kultury, który będzie obowiązywał w kolejnych latach realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami gminy Zawadzkie.

4.1.2. Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego

W momencie opracowywania *Programu* obowiązuje Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 (SKRS). Działania wskazane w SRKS mają wspierać zaangażowanie obywatelskie, zachęcać do współpracy oraz wzmacniać kreatywność Polaków.

Wskazuje ona, iż polityka rozwoju powinna wspierać procesy i inicjatywy, które wzmacniają wolę działania obywateli na rzecz dobra wspólnego i przyczyniają się do wzmocnienia zaufania, jako jednego z podstawowych komponentów życia społecznego, gospodarczego i kulturowego.

SRKS zawiera Cel szczegółowy 4. *Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego*. Dla Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami istotne są dwa priorytety strategii:

„4.1. Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej.

Projektowane działania mają przyczynić się m.in. do wsparcia zaangażowania społeczności w kwestie dziedzictwa kulturowego, w tym do korzystania z zasobów kulturowych i przyrodniczych, a także rozwijania kultury i sztuki współczesnej.

4.2. Wzmocnienie znaczenia kultury w rozwoju społeczno – gospodarczym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.”

Ochrona dziedzictwa, jako ważnego zasobu kulturowego, wymaga także zintegrowanego podejścia do zagadnienia krajobrazu kulturowego. O skuteczności zachowania dziedzictwa decyduje bowiem dzisiaj nie tylko forma ochrony, ale także funkcja użytkowa zabytkowych obiektów i ich otoczenia. Problematyka ochrony krajobrazu kulturowego obejmującego przyrodę, układy urbanistyczne, zagospodarowanie i sposoby wykorzystania terenu powinna być odpowiednio uwzględniona w zapisach Strategii i planów rozwoju lokalnego i regionalnego, a w szczególności w planach zagospodarowania przestrzennego.

Zintegrowane podejście, w którym będzie łączyć się ochronę zasobów kulturowych z ochroną środowiska przyrodniczego, zwiększy skuteczność ochrony obu tych elementów. W szczególności aktywizacja społeczności lokalnych wokół zintegrowanej ochrony zasobów kulturowych i środowiska przyrodniczego może prowadzić do wzmocnienia więzi między mieszkańcami oraz zwiększania ich kreatywności i przedsiębiorczości. Umożliwi to wykorzystanie unikatowych zasobów wewnętrznych, rozwój lokalnych produktów i usług oraz specjalizację regionów.

Obecnie trwają prace nad strategią do roku 2030. Zakończył się etap konsultacji, przyjęto m.in. misję strategii, którą jest: „*tworzenie, utrzymywanie i doskonalenie warunków dla rozwoju kapitału społecznego w Polsce, poprzez wspieranie działań na rzecz aktywności i kreatywności obywateli oraz ich współpracy dla dobra wspólnego*”.

4.1.3. Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami.

(Uchwała nr 82 Rady Ministrów z dnia 13 sierpnia 2019 r. – M.P. z 2019 r. poz. 808).

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 to **stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami**. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014–2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. *o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw*. Trzy cele szczegółowe Programu określają poszczególne kierunki działań.

„CEL SZCZEGÓŁOWY 1 OPTIMALIZACJA SYSTEMU OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Kierunek działania 1.1.

Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami.
2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 1.2.

Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich.
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 WSPARCIE DZIAŁAŃ W ZAKRESIE OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Kierunek działania 2.1.

Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2.

Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 BUDOWANIE ŚWIADOMOŚCI SPOŁECZNEJ WARTOŚCI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Kierunek działania 3.1.

Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno – edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Kierunek działania 3.2.

Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami.

Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączenia społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.”

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa.

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego

- **Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do roku 2020**

(Uchwała Nr XXV/325/2012 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 28 grudnia 2012 r.).

W trakcie prac nad opracowaniem gminnego programu obowiązuje Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do roku 2020, w której wizji Opolszczyzna w 2020 roku to:

- region wielokulturowy, w którym na pierwszym miejscu są jego mieszkańcy: wykształceni, otwarci na zmianę, wiedzę i innowacje, a także aktywni – na rynku pracy i poza nim,
- przyjazne środowisko życia jego mieszkańców, rodzin, przedsiębiorców i wszystkich reprezentantów przestrzeni społeczno-gospodarczej,
- województwo z atrakcyjną ofertą rynku pracy, edukacyjną, kulturalną i gospodarczą, zachęcającą do wyboru tego regionu jako miejsca do zamieszkania, wypoczynku, inwestycji i rozwoju działalności innowacyjnej.

W tym kontekście dziedzictwo kulturowe postrzegane jest w Strategii jako potencjał do tworzenia oferty kulturalnej i turystycznej, zostało ujęte w piątym celu strategicznym:

CEL STRATEGICZNY 5. Nowoczesne usługi oraz atrakcyjna oferta turystyczno-kulturalna

Atrakcyjność województwa wzrastać będzie wraz ze zwiększaniem konkurencyjności produktów turystycznych i kulturalnych. Stąd za istotne uznano rozszerzenie oferty turystyczno-kulturalnej regionu poprzez modernizację i rozbudowę obiektów dziedzictwa kulturowego. Wykorzystanie potencjału turystycznego powinno uwzględniać chłonność środowiska przyrodniczego i nie powodować uszczerpkienia walorów przyrodniczych.

Należy zaznaczyć, że obecnie trwają intensywne prace Samorządu Województwa Opolskiego nad **strategią województwa opolskiego do roku 2030**, przygotowane zostały projekty uchwał związanych z właściwą organizacją procesu, a także zlecono opracowanie koncepcji modelu strategii rozwoju województwa opolskiego. W ramach poszczególnych obszarów tematycznych trwały prace o charakterze analityczno-diagnostycznym. Prace Zespołów Roboczych (Społeczeństwo, Gospodarka, Środowisko) oraz społecznych Grup Doradczych zaowocowały prezentacją Marszałka Województwa

Opolskiego w dniu 18 grudnia 2019 roku, WIZJI WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO w roku 2030 – jako regionu cenionej jakości życia, wynikającej z unikalnego i uniwersalnego łączenia różnorodności:

- dynamiki i równowagi,
- nowoczesności i tradycji,
- otwartości i integracji.

Prace nad scenariuszami rozwoju i identyfikacją celów strategicznych są kontynuowane w roku 2020, obejmują one następujące obszary:

Ryc. 1 Źródło: Prezentacja W. Zadka, Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej UMWO, marzec 2020

4.2.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego

(Uchwała Nr VI/54/2019 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 24 kwietnia 2019 r. w sprawie uchwalenia zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego – Dz. Urz. Woj. Op. z 2019 r. poz. 1798).

Plan jest podstawowym narzędziem prowadzenia polityki przestrzennej na poziomie regionu. Aktualne kierunki polityki przestrzennej w zakresie dziedzictwa kulturowego zostały ustalone w nowym, obowiązującym od 2019 roku PZPWO i obejmują:

- 1) zachowanie ciągłości dziedzictwa regionalnego;
- 2) umiejętne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego;
- 3) kształtowanie tożsamości regionalnej i budowanie klimatu społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego.

Dla realizacji tych kierunków wytypowano następujące zasady i działania je uzupełniające:

1. Poszanowanie dla wartości zasobu kulturowego struktur zurbanizowanych.
2. Podporządkowanie działań inwestycyjnych w historycznych terenach zurbanizowanych i ich otoczeniu ochronie wartości zasobu i jego ekspozycji.
3. Harmonizowanie zabudowy i zagospodarowania w otoczeniu obiektów zachowanego dziedzictwa kulturowego z cechami architektoniczno-urbanistycznymi tych obiektów.

4. Porządkowanie zabytkowych struktur urbanistycznych i ruralistycznych (eliminowanie obiektów niezgodnych z charakterem obszaru zabytkowego).
5. Zwiększanie dostępności do zabytków dla mieszkańców, turystów i inwestorów.
6. Podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej.

Polityka opieki i ochrony nad zasobami dziedzictwa kulturowego i dóbr kultury współczesnej jest skierowana do obszarów o cennych walorach krajobrazu i dziedzictwa kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej, miast i miejscowości z cennymi układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zabytkami, oraz pozostałych obszarów województwa.

Główne działania w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego winny powinny skupić się na następujących kwestiach:

- kontynuacji rewitalizacji historycznych zespołów staromiejskich i układów wiejskich,
- odnowie zabytkowych zespołów wraz z adaptowaniem do nowych funkcji,
- rozwoju nowych form obszarowej ochrony krajobrazu kulturowego, w tym systemu pomników historii i parków kulturowych.

Wskazane w kierunkach polityki przestrzennej województwa wymagania, zostały ujęte w niniejszym programie.

4.2.3. Program opieki nad zabytkami województwa opolskiego na lata 2020-2022

Uchwała Nr XX/190/2020 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 28 lipca 2020 roku (Dz. Urz. Woj. Op. z 2020r. poz. 2185).

Program zakłada realizację dwóch celów strategicznych:

CEL STRATEGICZNY I – Skuteczna ochrona i opieka nad regionalnym dziedzictwem kulturowym.

CEL STRATEGICZNY II – Zasoby dziedzictwa kulturowego jako źródło tożsamości i wyznaczania kierunków rozwoju województwa opolskiego.

Cele strategiczne dookreślają priorytety i kierunki działań. W ramach poszczególnych kierunków zaproponowano również realizację określonych zadań, powinny one być uwzględniane na etapie realizacji niniejszego Programu opieki.

CEL STRATEGICZNY I – SKUTECZNA OCHRONA I OPIEKA NAD REGIONALNYM DZIEDZICTWEM KULTUROWYM				
	PRIORYTET 1	PRIORYTET 2	PRIORYTET 3	PRIORYTET 4
	Utrzymanie i poprawa stanu zachowania regionalnego dziedzictwa kulturowego	Badanie, dokumentowanie i monitoring zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego	Ochrona krajobrazu regionu uwzględniającego wartości kulturowe i przyrodnicze	Profesjonalna i nowoczesna ochrona i zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego
	KIERUNKI:	KIERUNKI:	KIERUNKI:	KIERUNKI:
1	Zachowanie obiektów i zespołów zabytkowych i ich otoczenia w dobrym stanie technicznym i estetycznym	Weryfikacja i uzupełnienia rejestru zabytków oraz wojewódzkiej ewidencji zabytków	Wdrażanie narzędzi dedykowanych ochronie krajobrazu kulturowego	Zwiększanie aktywności samorządów w obszarze dziedzictwa kulturowego
2	Systemowe działania na rzecz zabytków stanowiący wyróżnik regionu oraz obiektów zagrożonych	Zwiększanie roli środowisk naukowych w działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego	Realizacja świadomej ochrony krajobrazu kulturowego	Rozwój opieki instytucjonalnej nad dziedzictwem kulturowym

3	Działania na rzecz utrzymania tradycyjnej zabudowy oraz stosowania tradycyjnych materiałów i form architektonicznych	Monitorowanie stanu zachowania zabytków ruchomych województwa opolskiego	Integracja działań ochrony krajobrazu w obszarze dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego	Wdrażanie nowoczesnych narzędzi ochrony zabytków
4		Opracowanie listy dóbr kultury współczesnej Opolszczyzny		
CEL STRATEGICZNY II – ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ŹRÓDŁO TOŻSAMOŚCI I WYZNACZANIA KIERUNKÓW ROZWOJU WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO				
	PRIORYTET 1	PRIORYTET 2	PRIORYTET 3	PRIORYTET 4
	Zachowanie wielokulturowości regionu oraz tożsamości lokalnej i regionalnej	Rozwijanie współpracy regionalnej i integracji w obszarze dziedzictwa kulturowego	Edukacja na rzecz aktywnej odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe	Świadome wykorzystywanie walorów dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionu
	KIERUNKI:	KIERUNKI:	KIERUNKI:	KIERUNKI:
1	Wzmacnianie znaczenia dziedzictwa niematerialnego	Rozwijanie współpracy regionalnej w obszarze dziedzictwa kulturowego	Zwiększanie aktywności społecznej w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego	Rozwój oferty spędzania czasu wolnego z oparciem o wartości krajobrazu kulturowego
2	Wspieranie działalności twórców ludowych i rzemieślników	Integracja osób i środowisk związanych z ochroną i opieką nad zabytkami	Opracowanie kompleksowej oferty edukacyjnej dotyczącej dziedzictwa kulturowego	Wspieranie inicjatyw związanych z tworzeniem lokalnych usług i produktów wykorzystujących zasoby materialne i niematerialne dziedzictwa
3	Popularyzacja wielokulturowego dziedzictwa Śląska Opolskiego			Tworzenie miejsc pracy związanych z dziedzictwem kulturowym

4.2.4. Powiatowy program opieki nad zabytkami powiatu strzeleckiego na lata 2019 – 2022

Uchwała NR III/42/18 Rady Powiatu Strzeleckiego z dnia 19 grudnia 2018 r. w sprawie przyjęcia „Powiatowego programu opieki nad zabytkami Powiatu Strzeleckiego na lata 2019-2022” (Dz. Urz. Woj. Op. z 2019 r. poz. 31).

Powiat Strzelecki jest regionem o bogatej i różnicowanej strukturze dziedzictwa kulturowego, posiadający obiekty zabytkowe wyjątkowe w skali kraju z Pomnikiem Historii „Górą św. Anny”, będącym jednocześnie lokalną dominantą w krajobrazie powiatu. Bogata historia oraz wielokulturowa tradycja należą niewątpliwie do atutów powiatu i pozytywnie wpływają na budowanie spójnego wizerunku środowiska kulturowego. Do zalet malowniczo położonego powiatu strzeleckiego należy krajobraz kulturowy śląskiej wsi, z dość dobrze zachowanymi historycznymi układami ruralistycznymi. Akcentami, które ją wyróżniają są drewniane kościoły. Ciekawa rzeźba terenu oraz zadbana przestrzeń wiejska sprawia, że powiat posiada duży potencjał turystyczny, zwłaszcza w obszarze tworzenia gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach.

W ramach programu wskazano trzy priorytety, a w ich ramach kierunki działań i zadania:

PRIORYTET I: ZARZĄDZANIE DZIEDZICTWEM KULTUROWYM

KIERUNKI DZIAŁAŃ:

1. Poprawa stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

2. Opieka i promocja Pomnika Historii „Góra Św. Anny”.
3. Podnoszenie rangi obiektów i zespołów zabytkowych.

Zadania w ramach Priorytetu nr I to między innymi:

- Współpraca z samorządami gminnymi w zakresie ochrony zabytków.
- Udział powiatu strzeleckiego jako partnera merytorycznego i finansowego w projektach dot. rewitalizacji obiektów i obszarów zabytkowych.
- Ujednolicenie oznakowania mogił związanych z powstaniami śląskimi.

PRIORYTET II: KSZTAŁTOWANIE I OCHRONA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

KIERUNKI DZIAŁAŃ:

1. Poprawa wizerunku przestrzeni publicznej na terenach wiejskich.
2. Rewitalizacja obszarów miejskich.
3. Rozwój turystyki z wykorzystaniem zabytkowych zasobów.

Zadania w ramach Priorytetu nr II to między innymi:

- Rozwój gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych budynkach wiejskich, oparty na promocji tradycji i dziedzictwa kulturowego, z wykorzystaniem naturalnych zasobów przyrodniczych.
- Współpraca z placówkami muzealnymi, instytucjami kulturalnymi, oświatowymi, organizacjami pozarządowymi, kościołami i innymi instytucjami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.
- Współpraca oraz wspieranie działań instytucji oraz organizacji turystycznych w zakresie ustalenia potrzeb rozwoju bazy turystycznej i propagowania walorów gminy oraz rozwinięcia informacji turystycznej w miejscach najliczniej uczęszczanych przez turystów.

PRIORYTET III: PIELĘGNACJA I PROMOCJA DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

KIERUNKI DZIAŁAŃ:

1. Wzrost poziomu edukacji historycznej nt. regionalnego dziedzictwa kulturowego.
2. Promocja lokalnych walorów zabytkowych, tradycji i obrzędów.
3. Zwiększanie atrakcyjności zabytków na potrzeby społeczne i edukacyjne.
4. Ochrona i promocja dziedzictwa archeologicznego jako elementu dziedzictwa kulturowego.

Zadania w ramach Priorytetu nr III to między innymi:

- Wykorzystanie walorów zabytkowych i kulturowych, bogatej śląskiej tradycji jako czynnika wpływającego na rozwój i promocję powiatu.
- Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność powiatu oraz zabytków dla potrzeb edukacyjnych, społecznych i turystycznych.
- Utworzenie nowych szlaków turystycznych przy odpowiednio oznakowanych obiektach - niekoniecznie zabytkowych, ale istotnych ze względu na historię czy układ, opracowanie koncepcji wizualnej, wybór obiektów: np. Strzelecki Szlak Powstań Śląskich, Szlak Opolskich Wapienników (Ligota, Góra św. Anny).
- Rozwój regionalnego muzealnictwa: wspieranie tworzenia nowych izb tradycji, izb regionalnych, adaptacja budynków przemysłowych na „żywe” muzea techniki; promocja już istniejących.

- Działania promocyjne, edukacyjne, kulturalne i wydawnicze zwiększające zaangażowanie w tematykę zabytkową wśród mieszkańców i gości powiatu, dotyczącą dziejów regionu na przykładzie zachowanych zabytków.
- Opracowanie publikacji albumowych - katalogu zabytków powiatu strzeleckiego oraz przewodnika po głównych zabytkach (połączonego z atrakcjami turystycznymi, szlakami, tradycjami i legendami lokalnymi itp.).
- Udział powiatu oraz lokalnych społeczności w Międzynarodowym Dniu Ochrony Zabytków oraz Europejskich Dniach Dziedzictwa, Nocy Muzeum, w targach turystycznych z ofertą kulturalną oraz udostępnianie zabytków.
- Wprowadzającymi dodatkowe oznakowania obiektów zabytkowych na drogach wojewódzkich, powiatowych i gminnych, w celu informowania i ułatwiania dojazdu do tych obiektów, zgodnie z ustawowym obowiązkiem znakowania obiektów zabytkowych.

4.2.5. Strategia Lokalna Grupa Działania „Kraina Dinozaurów”

Stowarzyszenie LGD „Kraina Dinozaurów” - obejmuje tereny powiatu strzeleckiego gmin Kolonowskie i Zawadzkie. W dotychczas realizowanej Lokalnej Strategii Działania LGD, która została opracowana na lata 2014 – 2020 zawarto m.in. analizę zasobów dziedzictwa kulturowego zwracając uwagę, że część obiektów jest zaniedbana i popada w ruinę, oraz że niedostatecznie obiekty zabytkowe są wykorzystywane na atrakcje turystyczne, jednocześnie część obiektów jest w ogóle niedostępna np. zamknięte kościoły. Duża liczba obiektów, również sakralnych, nie jest objęta wpisem do ewidencji Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu i figuruje w gminnych rejestrach zabytków. Na terenie LGD znajdują się liczne krzyże przydrożne, kapliczki, pomniki, domy i inne obiekty historyczne, które wymagają interwencji i remontu. Specyfiką regionu jest charakterystyczna zabudowa wiejska połączona z dużą dbałością mieszkańców o estetykę i porządek otoczenia, niestety niektóre charakterystyczne elementy zabudowań śląskich są w zaniku, zostały zniszczone lub zaniedbane. Tradycję i kulturę mieszkańców obszaru gmin członkowskich LGD „Kraina Dinozaurów” można poznawać dzięki muzeom i licznym izbom pamięci znajdującym się na tym obszarze.

Stąd zadania są skoncentrowane na potrzeby odpowiedniego wykorzystania potencjałów kulturowych, środowiskowych i turystycznych obszarów wiejskich przy zaangażowaniu społeczności lokalnej w celu przyspieszenia lokalnego rozwoju gospodarczego.

Cele ogólne strategii to:

1. Wzrost konkurencyjności obszaru objętego LSR i ochrona środowiska.
2. Zwiększenie integracji i poczucia przynależności do obszaru objętego LSR.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Gminny Program opieki nad zabytkami gminy Zawadzkie wykazuje zgodność z opisanymi poniżej dokumentami strategicznymi i planistycznymi wykonanymi przez gminę Zawadzkie:

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).

5.1.1. Strategia Rozwoju Gminy Zawadzkie na lata 2016 – 2022

Strategia gminy Zawadzkie jako plan systemowego działania władz, koncentruje się na pełnej eksploatacji wewnętrznego potencjału przy jednoczesnym wykorzystaniu szans i ograniczaniu oddziaływania zagrożeń wynikających ze zmiennych uwarunkowań polityczno-społecznych.

Misja i wizja gminy Zawadzkie przedstawia się następująco:

WIZJA: GMINA ZAWADZKIE MIEJSCEM GDZIE WARTO INWESTOWAĆ, ZAMIESZKAĆ I WYPOCZYWAĆ		
MISJA: SAMORZĄD ZMIERZAJĄCY DO STWORZENIA WARUNKÓW ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU GMINY ZAWADZKIE W PARTNERSTWIE Z SEKTOREM BIZNESOWYM, POZARZĄDOWYM ORAZ MIESZKAŃCAMI		
OBSZAR PRZESTRZEŃ	OBSZAR SPOŁECZEŃSTWO	OBSZAR GOSPODARKA
Cel Strategiczny 1.	Cel Strategiczny 2	Cel Strategiczny 3.
Atrakcyjne miejsce do zamieszkania i życia	Aktywne i nowoczesne społeczeństwo	Silna pozycja gospodarcza gminy

Na podstawie: *Strategii Rozwoju Gminy Zawadzkie na lata 2016 – 2022*, s. 80, źródło: <http://bip.zawadzkie.pl>

Cele służące realizacji wizji i misji powinny być oparte na:

- wykorzystaniu potencjału turystycznego i rekreacyjnego,
- wykorzystaniu rezerw inwestycyjnych w celu rozwoju mieszkalnictwa oraz sektora małych i średnich przedsiębiorstw wraz z promocją lokalnej przedsiębiorczości,
- modernizacji i rozbudowie infrastruktury komunalnej, edukacyjnej, sportowej i turystycznej,
- spójnej promocji i kreowaniu pozytywnego wizerunku gminy.

Zadania związane z dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym ujęto bezpośrednio i pośrednio w pierwszym i w trzecim celu strategicznym. Strategia realizowana jest od 2016 roku i część prezentowanych zadań została wykonana, część nadal wymaga realizacji.

Cel Strategiczny 1. Atrakcyjne miejsce do zamieszkania i życia

W obszarze przestrzeni nacisk położono na zwiększenie atrakcyjności gminy Zawadzkie jako miejsca gdzie warto zamieszkać i żyć. W związku z czym cele operacyjne mają prowadzić do zaspokojenia podstawowych potrzeb mieszkańców związanych z: poprawą warunków mieszkaniowych, dostępności komunikacyjnej, poprawą stanu środowiska i bezpieczeństwa, opieką medyczną, edukacją, kulturą, sportem. Wszystkiemu temu ma sprzyjać przyjazna i efektywna administracja. Poniżej lista szczegółowych, wybranych działań realizujących cele związane z dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym.

1.2. Rozwój kultury.

1. Stworzenie Gminnego Domu Kultury jako centrum życia kulturalnego gminy.
2. Przebudowa, remont budynku użyteczności publicznej wraz z zakupem wyposażenia na potrzeby utworzenia domu kultury.
3. Przystosowanie budynku byłego gimnazjum w Żędowicach na cele świetlicy wiejskiej skupiającej różne organizacje, w tym utworzenia Wiejskiego Centrum Kultury w Żędowicach.
4. Utworzenie wystawy plenerowej wzdłuż Kanału Hutniczego.
5. Utworzenie Parku Historycznego przy zabytkowej chacie w Kielczy.
6. Organizacja cyklicznych imprez kulturalnych oraz wydarzeń kulturalnych.

1.8. Poprawa jakości środowiska przyrodniczego

2. Urządzanie i utrzymanie terenów zieleni, zakrzewień poprzez wzbogacenie istniejącej na publicznych terenach zieleni struktury roślinnej o nowe gatunki roślin.
3. Tworzenie nowych atrakcyjnych terenów zieleni z przeznaczeniem do rekreacji i wypoczynku.
4. Ochrona bioróżnorodności terenów otwartych.
5. Kształtowanie proekologicznych postaw mieszkańców poprzez edukację ekologiczną.

1.9. Podniesienie atrakcyjności przestrzeni publicznej i rewitalizacja na obszarze miejskim:

1. Opracowanie Lokalnego Programu Rewitalizacji.
2. Realizacja zadań wynikających z Lokalnego Programu Rewitalizacji.
3. Rewitalizacja parku miejskiego w Zawadzkiem.
4. Likwidacja barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych.
5. Stworzenie miejsca spotkań mieszkańców „Plac Hutnika”.
6. Budowa placów zabaw i siłowni na powietrzu.
7. Rozwój terenów zielonych.
8. Remonty obiektów historycznych i zabytkowych.

Cel Strategiczny 2. Aktywne i nowoczesne społeczeństwo

Cel ten związany jest z obszarem społeczeństwo. Społeczeństwo dla każdej gminy stanowi największy i najważniejszy potencjał. Podobnie jak na obszarze całego województwa, również na terenie gminy Zawadzkie widoczne jest zjawisko starzenia się społeczeństwa oraz depopulacji, m. in. wskutek migracji oraz niskich wskaźników urodzeń. Emigracja ludzi młodych i starzejące się społeczeństwo wymusza podjęcie szeregu inicjatyw mających na celu zatrzymanie tych negatywnych trendów. Cele operacyjne w tym obszarze skupiają się na wspieraniu rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, zapobieganie wykluczeniu społecznemu, poprawie bezpieczeństwa zdrowotnego, rozwojowi usług społecznych. Zadania nie są związane z problematyką ochrony zabytków, ale realizacja tego celu może przyczynić się do aktywnej i odpowiedzialnej postawy społecznej, także w obszarze ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

Cel Strategiczny 3. Silna pozycja gospodarcza gminy

Obszar gospodarka – silna pozycja gospodarcza gminy Zawadzkie. Osiągnięcie silnej pozycji gospodarczej gminy Zawadzkie jest gwarantem dalszego jej rozwoju. Cele operacyjne w tym obszarze strategicznym prowadzą do zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej gminy Zawadzkie, zwiększenia potencjału gospodarczego przez promocję nowych obszarów inwesty-

cyjnych oraz stworzenia programów pomocowych oraz zachęt dla inwestorów. Potencjał gospodarczy gminy stanowi również rozwijająca się turystyka oraz nowoczesne gospodarstwa rolne.

Poniżej lista szczegółowych, wybranych działań realizujących cele związane z dziedzictwem kulturowym i przyrodniczym:

3.4. Rozwój turystyki

1. Rozbudowa bazy noclegowej z możliwością wyżywienia.
2. Budowa nowych oraz modernizacja dróg, ścieżek i szlaków pieszych, rowerowych oraz wodnych wraz z infrastrukturą towarzyszącą.
3. Inwentaryzacja unikatowych walorów kulturowych regionu, przede wszystkim pozostałości tradycyjnego wiejskiego budownictwa drewnianego, z perspektywą wykorzystania ich w promocji turystycznej regionu.
4. Rozwój atrakcji tematycznych, typu: zagrody i obiekty edukacyjne oraz tematyczne.
5. Pełne wykorzystanie różnorodnych przyrodniczych, krajobrazowych i kulturowych walorów regionu.
6. Poszerzenie zintegrowanego systemu obsługi ruchu turystycznego.
7. Promowanie lokalnych produktów turystycznych.
8. Stworzenie zintegrowanej i zróżnicowanej oferty turystycznej regionu, zawierającej propozycje w zakresie różnorodnych form turystyki specjalistycznej (przyrodniczej i kulturowej) oraz aktywnej (pieszej, rowerowej, konnej, wodnej, narciarskiej) obejmującej cały rok.
9. Stworzenie systemu promocji turystycznej regionu i jego walorów (oznakowania przy drogach, wydawnictwa, foldery, mapy, media, ekspozycje na targach turystycznych).
10. Zagospodarowanie terenu przy zabytkowej chacie w Kielczy.

3.5. Wsparcie rozwoju gospodarstw rolnych

5. Wsparcie rozwoju gospodarstw agroturystycznych.

5.1.2. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Zawadzkie

Opracowanie przyjęte uchwałą Nr XLVIII/460/14 Rady Miasta Zawadzkiego z dnia 27 października 2014 r. w sprawie uchwalenia *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Zawadzkie*, określa zasady polityki przestrzennej i rozwoju gminy oraz występujące uwarunkowania ich realizacji.

CZĘŚĆ I – UWARUNKOWANIA ROZWOJU zawiera w punkcie 9 opis stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej w ramach poniższych zagadnień:

- 9.1. Zarys historyczny.
- 9.2. Obszary i obiekty wpisane do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego.
- 9.3. Obszary i obiekty wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków.
- 9.4. Strefy ochrony konserwatorskiej.

W przypadku analizy stref ochrony konserwatorskiej autorzy Studium przeanalizowali obowiązujący wówczas Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Zawadzkie, w kontekście ustanowienia strefy „B” ochrony konserwatorskiej. W granicach stref znalazły się tereny położone wzdłuż ulicy Opolskiej, począwszy od ul. Nowe Osiedle w Zawadzkiem, a skończyw-

szy na terenach wokół dawnego Dworca Kolejowego w Żędowicach, a także obszar wokół Kościoła św. Bartłomieja Apostoła w Kielczy.

Dla tych stref w planie wprowadzono następujące ustalenia:

- 1) zachowanie i rewaloryzację zasadniczych elementów kompozycji przestrzennej:
  - a) zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, w tym: układu dróg, podziału działek i sposobu zagospodarowania działek siedliskowych,
  - b) historycznych zasad kształtowania brył i usytuowania budynków, w tym szczególnie zachowania linii zabudowy, kształtu rzutu i gabarytów budynków, geometrii dachu, tradycyjnych materiałów wykończeniowych i wystroju elewacji,
  - c) historycznych dominant przestrzennych – kościołów;
- 2) kontynuowanie, w przypadku lokalizacji nowych budynków, historycznych zasad usytuowania na działce, zasad kształtowania rzutu i bryły budynków wybudowanych przed 1945 rokiem, ich geometrii dachu oraz tradycyjnych elementów wykończeniowych i detali architektonicznych;
- 3) dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej oraz nawiązania formami nowoczesnymi do lokalnej tradycji architektonicznej i sylwety krajobrazowej, poprzez zachowanie szczególnego rygoru jakości architektury;
- 4) ochronę historycznych elementów małej architektury, w tym szczególnie krzyży, kapliczek i tablic pamiątkowych;
- 5) ochronę wszelkich obiektów podziemnych, znalezisk oraz odkrytych podczas remontów detali architektonicznych;
- 6) zakaz lokalizacji funkcji uciążliwych.

Naczelnym założeniem wydzielenia tych stref z pewnością było objęcie ich zasięgiem jak największej liczby terenów o najwyższych wartościach kulturowych wraz z ich otoczeniem. Autorzy zwrócili uwagę na fakt, iż część obiektów położonych w tych strefach już nie istnieje (np. dawny dworzec kolejowy w Żędowicach), co wymaga weryfikacji granic i zakresu ochrony przedmiotowych stref.

CZĘŚĆ II – KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

4. OBSZARY I ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ

Ochrona dziedzictwa kulturowego jest obok ochrony środowiska naturalnego najważniejszym celem publicznym polityki przestrzennej gmin. Na terenie Gminy Zawadzkie występują obszary o różnym stopniu wymagań ochronnych, w zależności od zachowanych lub koniecznych do uczytelnienia i ekspozycji walorów zasobu kulturowego. Podstawową przesłanką waloryzacji i kwalifikacji zabytków do różnego stopnia ochrony jest ich wartość naukowa, edukacyjna, regionalna i fizjonomiczna.

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej w niniejszym studium uwzględniono:

„1) obiekty, obszary oraz stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków województwa opolskiego:

- a) szczegółowy wykaz zabytków zamieszczono w części pierwszej opracowania – Uwarunkowania rozwoju w rozdziale 9 pt. Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej,

- b) zasady ochrony zabytków wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego zgodnie z ustaleniami właściwych decyzji o wpisie danego zabytku do ww. rejestru oraz przepisami odrębnymi, a w szczególności ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- c) zasady ochrony stanowisk archeologicznych wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego zgodnie z przepisami odrębnymi, a w szczególności ustawą *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*;
- 2) obiekty, obszary oraz stanowiska archeologiczne wpisane do gminnej ewidencji zabytków:
- a) szczegółowy wykaz zabytków zamieszczono w części pierwszej opracowania – Uwarunkowania rozwoju w rozdziale 9 pt. Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej,
- b) dla ww. zabytków przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego należy uwzględnić następujące cele:
- utrzymanie historycznej formy architektonicznej obiektu (gabaryty wysokościowe, forma dachu i rodzaj pokrycia, kompozycja i wystrój elewacji, forma stolarki okiennej i drzwiowej),
  - zapewnienie zachowania walorów funkcjonalnych i użytkowych obiektu,
  - zagospodarowanie na nowe funkcje przy utrzymaniu walorów zabytkowych,
  - opracowanie stosownej dokumentacji obiektu w przypadku rozbiórki, zgodnie z przepisami odrębnymi,
  - współpraca z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, zgodnie z przepisami odrębnymi,
- c) w zakresie ww. ochrony stanowisk archeologicznych należy:
- uzyskać pozwolenie konserwatorskie na prowadzenie badań archeologicznych, zgodnie z przepisami odrębnymi,
  - zapewnić nadzór archeologiczny w czasie prowadzenia prac ziemnych lub przeprowadzić archeologiczne badania ratunkowe na terenie objętym realizacją prac ziemnych, na zasadach określonych przepisami odrębnymi.

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej w studium uwzględniono:

- 1) obiekty, obszary oraz stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków województwa opolskiego;
- 2) obiekty, obszary oraz stanowiska archeologiczne wpisane do gminnej ewidencji zabytków W celu ochrony historycznych struktur przestrzennych, występujących na terenie Gminy Zawadzkie, studium wskazano strefy „B” ochrony konserwatorskiej w:
- a) Zawadzkiem – w obszarze centrum miasta wraz z historycznymi osiedlami robotniczymi,
- b) Żędowicach – w rejonie historycznej części ul. Strzeleckiej,
- c) Kielczy – w rejonie kościoła i cmentarza parafialnego, drewnianej chaty oraz terenu dawnego majątku ziemskiego tzw. starej gorzelnii. Przebieg granic ww. stref został przedstawiony na planszy nr 4 pt. *Kierunki zagospodarowania przestrzennego*, stanowiącej załącznik graficzny do opracowania.

Szczegółowe standardy zabudowy i zagospodarowania terenu należy określić na etapie sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Przy czym powinny one uwzględniać następujące cele:

- a) dążenie do zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, w tym przede wszystkim układu dróg, rodzaju ich pokrycia oraz podziału działek i sposobu zagospodarowania działek siedliskowych,
- b) dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i formy bryły zabudowy, przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej.

W studium wyznaczono na obszarach koncentracji stanowisk archeologicznych strefę „OW” obserwacji archeologicznej. Jej zasięg został przedstawiony na załączniku graficznym nr 4 pt. *Kierunki zagospodarowania przestrzennego*. Wszystkie prace ziemne w obrębie stanowisk archeologicznych i ich otoczenia należy prowadzić pod nadzorem archeologicznym, zgodnie z przepisami odrębnymi”.

5.1.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (mpzp) są aktami prawa miejscowego, stanowią podstawę planowania przestrzennego oraz określają zasady zabudowy i zagospodarowania terenu w gminie. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Na terenie gminy wszystkie miejscowości posiadają opracowane dokumenty planistyczne, w których zawarte są m.in. zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

- **Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla miasta Zawadzkie.**

Uchwała Rady Miejskiej w Zawadzkim Nr VIII/53/19 z dnia 24 czerwca 2019 r. (Dz. Urz. Woj. Op. z 2019 r. poz. 2273).

„Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych ujęte w § 7 dotyczą ustanowienia strefy ochrony konserwatorskiej „B” na terenie miasta oraz wskazują obiekty, ujęte w gminnej ewidencji zabytków. W strefie „B” obowiązuje:

- a) nakaz zachowania elementów zagospodarowania układu urbanistycznego miasta obejmującego: układ zabudowy, przebieg dróg, linii zabudowy, zieleni towarzyszącą zabudowie, obiekty zabytkowe i ich cechy architektonicznego ukształtowania,
- b) nakaz zachowania parametrów i elementów architektonicznego ukształtowania budynków objętych ochroną,
- c) nakaz komponowania nowej zabudowy z zachowaniem historycznego układu zabudowy i linii zabudowy na zasadzie uzupełnienia i kontynuacji,
- d) nakaz nawiązania nowej zabudowy w zakresie skali, ukształtowania bryły, geometrii dachu, podziałów architektonicznych, kompozycji elewacji i historycznej kolorystyki do istniejącej zabudowy zabytkowej objętej ochroną,
- e) zakaz wprowadzania na elewacje frontowe budynków elementów naruszających wystrój architektoniczny, w tym montażu urządzeń technicznych,
- f) zakaz lokalizacji mikroinstalacji i małych instalacji, o których mowa w § 12 pkt 10 i 14¹, na elewacjach frontowych budynków oraz na dachach budynków.

W przypadku budynków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków ustalono następujące zasady:

---

¹ MPZP miasta Zawadzkie § 12. Zasady modernizacji, rozbudowy i budowy systemów infrastruktury technicznej: 10) zaopatrzenie w ciepło, 14) zaopatrzenie w energię elektryczną

- a) ochronę budynków w zakresie ukształtowania bryły, kształtu i geometrii dachu oraz wysokości kalenicy,
- b) ochronę budynków w zakresie pokrycia dachu, sposobu jego ułożenia i koloru,
- c) zachowanie zasad kompozycji elewacji oraz detalu architektonicznego i zastosowanych materiałów budowlanych,
- d) zachowanie ukształtowania typu i podziałów stolarki okien i drzwi,
- e) zakaz wprowadzania na elewacje frontowe budynków elementów naruszających wystrój architektoniczny, w tym montażu urządzeń technicznych.

Ochroną objęte są również stanowiska archeologiczne, ujęte w gminnej ewidencji zabytków dla których wprowadzono obowiązek prowadzenia robót ziemnych na zasadach określonych w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami, w przypadku planowania inwestycji na terenach, na których są zlokalizowane:

- a) stanowisko archeologiczne nr 1 - grób szkieletowy z X-XI w. (archiwalne),
- b) stanowisko archeologiczne nr 2 - ślad osadnictwa z epoki kamienia,
- c) stanowisko archeologiczne nr 3 - ślad osadnictwa z epoki kamienia,
- d) stanowisko archeologiczne nr 4 - ślad osadnictwa z epoki kamienia punkt osadniczy z mezolitu, ślad osadnictwa,
- e) stanowisko archeologiczne nr 5 - osada kultury łużyckiej z V ok. epoki brązu/halsztat C, punkt osadniczy”.

- **Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wsi Żędowice**

Uchwała Rada Miejskiej w Zawadzkiem Nr XLIII/383/18 z dnia 25 czerwca 2018 r. (Dz. Urz. Woj. Op. z 2019 r. poz. 2013)

„Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych ujęte w § 7 dotyczą ustanowienia strefy ochrony konserwatorskiej „B” na terenie wsi oraz wskazują obiekty, ujęte w gminnej ewidencji zabytków. W strefie „B” obowiązują:

- a) nakaz zachowania elementów zagospodarowania układu ruralistycznego wsi obejmującego: układ zabudowy, przebieg dróg, linie zabudowy, zieleń towarzyszącą zabudowie, obiekty zabytkowe i ich cechy architektonicznego ukształtowania,
- b) nakaz zachowania parametrów i elementów architektonicznego ukształtowania budynków objętych ochroną,
- c) nakaz komponowania nowej zabudowy z zachowaniem historycznego układu zabudowy i linii zabudowy na zasadzie uzupełnienia i kontynuacji,
- d) nakaz nawiązania nowej zabudowy w zakresie skali, ukształtowania bryły, geometrii dachu, podziałów architektonicznych, kompozycji elewacji i historycznej kolorystyki, do istniejącej zabudowy zabytkowej, objętej ochroną,
- e) zakaz wprowadzania na elewacje frontowe budynków elementów naruszających wystrój architektoniczny, w tym montażu urządzeń technicznych,
- f) zakaz lokalizacji mikroinstalacji i małych instalacji, o których mowa w § 12 pkt: 9 i 13², na elewacjach frontowych budynków oraz na dachach budynków;

---

² MPZP wsi Żędowice § 12. Zasady modernizacji, rozbudowy i budowy systemów infrastruktury technicznej: 9) zaopatrzenie w ciepło, 13) zaopatrzenie w energię elektryczną

2) ustanawia się strefę obserwacji archeologicznej "OW", zgodnie z oznaczeniem na rysunku planu miejscowego, w ramach której obowiązuje nadzór archeologiczny nad pracami ziemnymi na zasadach określonych w ustawie *o ochronie i opiece nad zabytkami*;

3) obejmuje się ochroną obiekty, ujęte w gminnej ewidencji zabytków, oznaczone na rysunku planu miejscowego.

W przypadku budynków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków ustalono następujące zasady:

a) ochronę budynków w zakresie ukształtowania bryły, kształtu i geometrii dachu oraz wysokości kalenicy,

b) ochronę budynków w zakresie pokrycia dachu, sposobu jego ułożenia i koloru,

c) zachowanie zasad kompozycji elewacji oraz detalu architektonicznego i zastosowanych materiałów budowlanych,

d) zachowanie ukształtowania typu i podziałów stolarki okien i drzwi,

e) zakaz wprowadzania na elewacje frontowe budynków elementów naruszających wystrój architektoniczny, w tym montażu urządzeń technicznych;

5) w przypadku rozbudowy obiektów objętych ochroną ustala się:

a) obowiązek kształtowania rozwiązań architektonicznych rozbudowy w nawiązaniu do cech charakterystycznych obiektów, w szczególności do elementów architektonicznego ukształtowania podlegających ochronie oraz do zasad historycznej kompozycji elewacji i bryły,

b) rozbudowę o maksymalnie 25% powierzchni obiektu istniejącego,

c) obowiązek nawiązania kątem nachylenia połaci dachowej, rodzajem pokrycia dachowego, układem połaci, kalenicą i kolorystyką do dotychczasowego historycznego dachu,

d) kontynuację wymiarów, podziałów i rytmu rozmieszczenia okien i drzwi do istniejącej kompozycji elewacji;

6) obejmuje się ochroną stanowiska archeologiczne, ujęte w gminnej ewidencji zabytków i znajdujące się w granicach obszaru objętego planem miejscowym, poprzez wprowadzenie obowiązku prowadzenia robót ziemnych na zasadach określonych w ustawie *o ochronie i opiece nad zabytkami*, w przypadku planowania inwestycji na terenach, na których są zlokalizowane”.

- **Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla wsi Kielcza.**

Uchwała Rada Miejskiej w Zawadzkim Nr XLI/369/18 z dnia 23 kwietnia 2018 r. (Dz. Urz. Woj. Op. z 2018 r. poz. 1438).

„Zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, w tym krajobrazów kulturowych ujęte w § 7 dotyczą ustanowienia strefy ochrony konserwatorskiej „B” na terenie wsi oraz wskazują obiekty, ujęte w gminnej ewidencji zabytków. W strefie „B” obowiązuje:

a) nakaz zachowania elementów zagospodarowania układu ruralistycznego wsi obejmującego: układ zabudowy, przebieg dróg, linie zabudowy, zieleń towarzyszącą zabudowie, obiekty zabytkowe i ich cechy architektonicznego ukształtowania,

b) nakaz zachowania parametrów i elementów architektonicznego ukształtowania budynków objętych ochroną,

c) nakaz komponowania nowej zabudowy z zachowaniem historycznego układu zabudowy i linii zabudowy na zasadzie uzupełnienia i kontynuacji,

- d) nakaz nawiązania nowej zabudowy w zakresie skali, ukształtowania bryły, geometrii dachu, podziałów architektonicznych, kompozycji elewacji i historycznej kolorystyki, do istniejącej zabudowy zabytkowej, objętej ochroną na,
- e) *wykreślony*,
- f) zakaz wprowadzania na elewacje frontowe budynków elementów naruszających wystrój architektoniczny, w tym montażu urządzeń technicznych,
- g) zakaz lokalizacji mikroinstalacji i małych instalacji, o których mowa w § 12 pkt 9 i 13³, na elewacjach frontowych budynków oraz na dachach budynków.

W przypadku budynków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków ustalono następujące zasady:

- a) ochronę budynków w zakresie ukształtowania bryły, kształtu i geometrii dachu oraz wysokości kalenicy,
- b) ochronę budynków w zakresie pokrycia dachu, sposobu jego ułożenia i koloru,
- c) zachowanie zasad kompozycji elewacji oraz detalu architektonicznego i zastosowanych materiałów budowlanych,
- d) zachowanie ukształtowania typu i podziałów stolarki okien i drzwi,
- e) *wykreślony*,
- f) zakaz wprowadzania na elewacje frontowe budynków elementów naruszających wystrój architektoniczny, w tym montażu urządzeń technicznych.

Zaś w przypadku rozbudowy obiektów objętych ochroną ustala się:

- a) obowiązek kształtowania rozwiązań architektonicznych rozbudowy w nawiązaniu do cech charakterystycznych obiektów, w szczególności do elementów architektonicznego ukształtowania podlegających ochronie oraz do zasad historycznej kompozycji elewacji i bryły, b) rozbudowę o maksymalnie 25% powierzchni obiektu istniejącego,
- c) obowiązek nawiązania kątem nachylenia połaci dachowej, rodzajem pokrycia dachowego, układem połaci, kalenicą i kolorystyką do dotychczasowego historycznego dachu,
- d) kontynuację wymiarów, podziałów i rytmu rozmieszczenia okien i drzwi do istniejącej kompozycji elewacji.

Ochroną objęte są stanowiska archeologiczne, ujęte w gminnej ewidencji zabytków i znajdujące się w granicach obszaru objętego planem miejscowym, poprzez wprowadzenie obowiązku prowadzenia robót ziemnych na zasadach określonych w ustawie o ochronie i opiece nad zabytkami, w przypadku planowania inwestycji na terenach, na których występują stanowiska archeologiczne”.

---

³ MPZP wsi Kielcza § 12. Zasady modernizacji, rozbudowy i budowy systemów infrastruktury technicznej: 9) zaopatrzenie w ciepło, 13) zaopatrzenie w energię elektryczną.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Położenie

Gmina miejsko – wiejska Zawadzkie położona jest na wschodnim krańcu województwa opolskiego, w północnej części powiatu strzeleckiego, głównie na lewym brzegu rzeki Mała Panew. Obszar gminy położony jest we wschodniej części Równiny Opolskiej, wchodzącej w skład makroregionu Niziny Śląskiej. Od północy graniczy ona z gminami Kolonowskie, Dobrodzień i Pawonków (woj. śląskie), od zachodu z gminą Jemielnica, natomiast od wschodu graniczy z gminą województwa śląskiego Krupski Młyn, a od południa z gminą Wielowieś należącą także do województwa śląskiego. Oprócz miasta Zawadzkie w skład gminy wchodzi dwie jednostki osadnicze, wsie: Żędowice i Kielcza. Zawadzkie położone jest na płaskiej równinie moreny dennej wzniesionej ok. 210 m. n.p.m., sąsiednie Żędowice położone są nieco wyżej, ok. 228 m n.p.m., zaś w Kielczy znajduje się najwyższy punkt położony w gminie, na wysokości 253 m n.p.m. Przez gminę przepływa rzeka nizinna Mała Panew. Teren Zawadzkiego i okolic należy do podmokłych, a w niektórych fragmentach leśnych występują mokradła i grzęzawiska. Ważnym zasobem gminy są lasy stanowiące ok. 60% powierzchni, stanowiące wschodnią część Obszaru Chronionego Krajobrazu: Lasów Stobrawsko – Turawskich.

5.2.2. Zarys historii obszaru gminy.

Najstarszymi odkrytymi śladami człowieka na terenie gminy Zawadzkie są wyroby krzemienne z mezolitu (10 – 6 tys. lat p.n.e.) znalezione w Kielczy i w Zawadzkim, ówcześni mieszkańcy tych terenów trudnili się zbieractwem, łowiectwem, rybołówstwem i prymitywnym rolnictwem. W neolicie (6 – 4 tys. lat p.n.e.) dorzecze Małej Panwi wykorzystywane było głównie przez grupy łowiecko – hodowlane, zakładające nad brzegami rzek krótkotrwałe, niewielkie osady złożone z ziemianek lub kilku jednoizbowych domów o konstrukcji słupowej. W epoce brązu człowiek na tych terenach prowadził osiadły tryb życia, głównym jego utrzymaniem stało się rolnictwo, związane z uprawą ziemi i hodowlą zwierząt. Zabytki z tej epoki należą do tzw. kultury łużyckiej. Rozkwit rolniczych osad kultury łużyckiej miał miejsce do początków epoki żelaza (ok. 2700 lat temu), kiedy przy istniejących osadach zaczęto wytapiać żelazo i wyrabiać żelazne narzędzia, dzięki pozyskiwaniu żelaza z rud darniowych wytapianych w prymitywnych dymarkach hutniczych (m.in. odkryte żuźle dymarskie koło młyna Thiela w Żędowicach). Po okresie rozkwitu osadniczego epoki brązu i wczesnej epoki żelaza doszło do wyludnienia dorzecza Małej Panwi (przypuszczalnie z powodu najazdów Scytów i Celtów oraz zmian klimatu). Powrót ludności na te ziemie nastąpił dopiero w średniowieczu. Przyjmuje się, że XI – XII wiek to początek formowania się właściwej sieci osadniczej. Osady powstawały w niewielkim stosunkowo pasie żyznych gleb, obok nich rozwijało się hutnictwo dymarkowe. Z tego okresu pochodziła wczesnośredniowieczna osada nad jeziorem Koło w Żędowicach czy grodzisko obronne w Kielczy o pierwotnej powierzchni ok. 150 m² ⁴.

Teren nad Małą Panwią wchodził we wczesnym średniowieczu, wraz z ziemią opolską i kasztelanią toszecką w skład prowincji zwanej wrocławską, a od XII wieku Śląskiem. Pod koniec XII wieku książę wrocławski Bolesław Wysoki wydzielił ziemię opolską jako uposażenie dla swojego syna Jarosława. Przez niemalże cały XIII wiek ziemia opolska należała do książąt górnośląskich wywodzą-

⁴ J. Szulc, Prehistoryczne dzieje obszaru Gminy Zawadzkie [w:] Z biegiem Małej Panwi. Z biegiem lat. Zarys dziejów terytorium gminy Zawadzkie, Kraków 2009, s. 29-32

cych się od Mieszka Plątonogiego. Wygaśnięcie linii Piastów bytomskich w 1355 r. spowodowało podział księstwa bytomsko – kozielskiego między linię oleśnicką i cieszyńską.

Pierwsze wzmianki dotyczące terenów wchodzących w skład gminy Zawadzkie pochodzą z XIV wieku. Pierwszy przekaz o Żędowicach pochodzi z 1328 r. i dotyczy nadania prawa korzystania z tutejszych lasów opactwu w Jemielnicy przez księcia strzeleckiego Alberta⁵. Kielcza jest jedną z części wymienianych nazw polskich wsi w literaturze poświęconej średniowieczu, w związku z faktem, iż Kielcza jest miejscem urodzenia trzynastowiecznego pisarza dominikańskiego Wincentego. Historycy wskazują, że pierwotnie Kielczę stanowiły trzy osady, istniejące już około 1300 roku⁶ (str. 48). Od 1679 roku Kielcza i okoliczne ziemie do początków XIX wieku pozostają własnością rodziny Colonna, możnego rodu rzymskiego, który osiedlił się w XVII wieku na Śląsku i już wówczas hrabia Gustaw Colonna podjął na tych terenach produkcję żelaza budując dwie dymarki, dwa piece fryszerskie i kuźnię na terenie Żędowic⁷.

Należy podkreślić, że dorzecze Małej Panwi należało do najstarszych rejonów hutnictwa żelaza na ziemiach polskich, o czym wspomina poemat Walentego Rozdzieńskiego z 1612 roku.⁸ Rozwojowi hutnictwa sprzyjała dostępność rud darniowych, bogactwo lasów (węgiel drzewny) oraz siła wód płynących. Działalność Gustawa kontynuuje hrabia Norbert Colonna, który rozbudowuje zakład. Z tą hutą wiąże się utworzenie w 1790 roku kolonii węglarzy nazywanej Philippolis (od imienia hrabiego Filipa Colonna) oraz powstałej na początku XIX wieku kolonii Świerkle i w 1824 roku kolonii Bemowskie dla robotników huty. Z działalnością Filipa Colonna wiąże się również budowa kanału hutniczego, biegnącego po prawej stronie rzeki Małą Panew z okolic Zawadzkiego do hut w Kolonowskim w 1795 r.

Ryc. 2 Fragment mapy Zawadzkiego z 1938 r. na którym widoczne są osiedla mieszkaniowe powstające tu od XIX wieku, Meßtischblatt 5477 Keilerswald

W 1815 roku po Collonach dobra strzeleckie przejmują Renardowie. Hrabia Andrzej Renard rozpoczyna działalność od budowy drogi z Opola przez Ozimek, Zawadzkie do Pyskowic (tzw. Droga Renarda). Ówczesne Zawadzkie to pojedyncze kolonie robotnicze. Rozwój miejscowości zaczyna się od zbudowania w 1836 roku pierwszych ośmiu pieców fryszerskich i kuźni w północnej części dzisiejszej huty, przy której powstaje kolonia robotnicza składająca się

⁵ J. Rajman, Kielcza i Żędowice na tle osadnictwa w dolinie Małej Panwi w średniowieczu i wczesnym okresie nowożytnym, [w:] Z biegiem Małej Panwi. Z biegiem lat, Zarys dziejów terytorium gminy Zawadzkie, Kraków 2009, s. 42

⁶ J. Rajman, tamże, s. 48

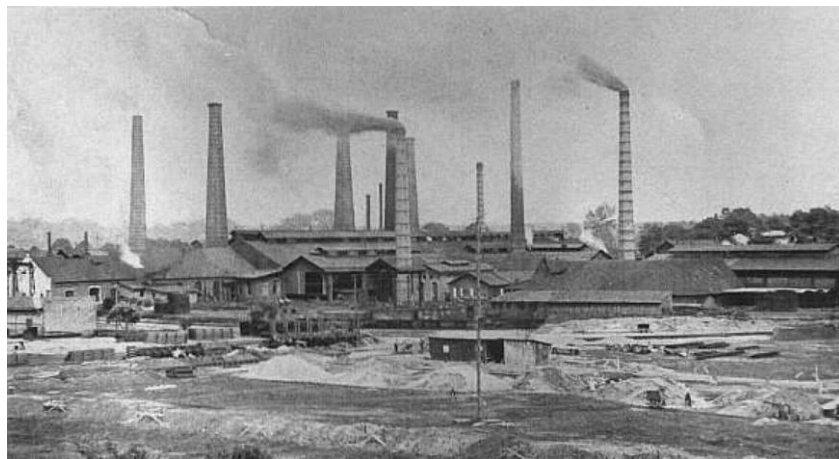
⁷ Huta w Żędowicach funkcjonowała do 1886 r. Młot kuźniczy w Żędowicach istniał jeszcze w 1906 roku, przy skrzyżowaniu dzisiejszych ulic Wojska Polskiego i Stawowej (za J. Rajman, Dzieje rozwoju ośrodka gospodarczego nad środkową Małą Panwią, s. 103)

⁸ J. Rajman, Dzieje rozwoju ośrodka gospodarczego nad środkową Małą Panwią, 32 [w:] Z biegiem Małej Panwi. Z biegiem lat, Zarys dziejów terytorium gminy Zawadzkie, Kraków 2009, s. 94

z domów drewnianych zwana Zawadzkywerk (od nazwiska założyciela – zarządcy Franciszka von Zawadzky)⁹. W sumie istniejące wówczas kolonie robotnicze tworzyły w pierwszej połowie XIX wieku odrębne osady, oddzielone od siebie kanałem hutniczym, stawami i gęstym lasem mieszanym. Od połowy XIX wieku następował intensywny rozwój miejscowości. Obok głównej Drogi Renarda¹⁰ (dzisiejsza ulica Opolska) zaczęły się kształtować ulice podrzędne, które z biegiem lat połączyły poszczególne osady w jedną całość. Dużą rolę odgrywała w rozwoju miejscowości huta, która uczestniczyła w tzw. budownictwie patronackim¹¹ i w efekcie stała się zalążkiem przyszłego miasta przemysłowego. W ramach takiego budownictwa już w 1855 roku powstały domy dla hutników przy dzisiejszych ulicach Zielonej i Waryńskiego.

Dla samej huty ważnym wydarzeniem było doprowadzenie linii kolejowej w 1858 roku łączącej te tereny z Opolem i Tarnowskimi Górami, kolej doprowadzono, podobnie jak w przypadku drogi z inicjatywy hr. Andrzeja Renarda, przystanki kolejowe oprócz Zawadzkiego były również w Kielczy i Żędowicach. W pobliżu stacji kolejowej w Zawadzkim powstały domy murowane z cegły dla pracowników kolei.

W 1880 r. powstała kolonia robotnicza „Stare Zawadzkie”. Kolonia murowana z cegły i drewna, położona była między stawem, kanałem hutniczym a Młynówką, zaś od zachodu przylegała niemalże do huty. Trzon tej kolonii to dzisiejsza ul. Andrzeja z przylegającą częścią ulic Stawowej i ks. Wajdy. Około 1888 roku, powstała „Żydowia”, zwana także „Palestyną”: 19 murowanych domów ufundował bogaty Żyd wrocławski Izrael Pinczower, mieszkaniec osady i radny gminy.

Ryc. 3 Przedwojenne zdjęcia i widokówki prezentujące hutę i powstające osiedla mieszkaniowe w Zawadzkim, źródło: fotopolska.eu

⁹ Kolonia rozebrana w 1962r, w związku z rozbudową huty.

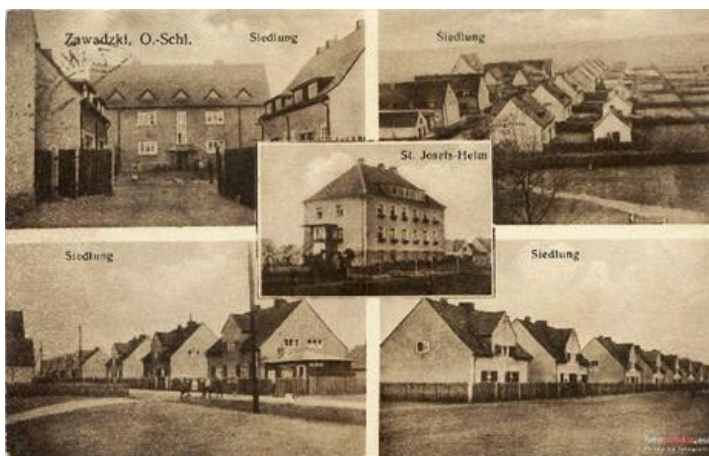
¹⁰ Renard Strasse – nazwa od nazwiska właściciela, który wystąpił z inicjatywą budowy drogi państwowej o wzmocnionej nawierzchni z Pyskowic do Ozimka, koncesję otrzymał w 1835r., droga budowana etapami do 1838r.

¹¹ J. Rajman, tamże, s. 124

Połączenie okolicznych osad w samodzielną gminę pod nazwą Zawadzkie nastąpiło na mocy Dekretu Pruskiego z 31 maja 1897 roku. Już wówczas posiadała ona szereg obiektów typowo miejskich: szkołę, szpital, aptekę, stację kolejową oraz dwa kościoły: katolicki i ewangelicki. W czasie I wojny światowej wybudowano na terenie huty centralną kotłownię z kominem wysokim na 96 metrów, który jest najbardziej widocznym przemysłowym akcentem w krajobrazie miasta.

I wojna światowa spowodowała zmiany w profilu produkcyjnym huty w Zawadzkim, która została przestawiona na potrzeby gospodarki wojennej. Po wojnie w 1920 roku zaprzestano produkcji stali – wygaszono piece pudlarskie, huta stawała się coraz bardziej zakładem przetwórstwa metalowego¹². Na tych terenach toczyły się walki podczas II i III powstania śląskiego. Zawadzkie w pierwszych dniach III powstania zostało zajęte bez walki przez oddziały polskie, a huta przekształcona została w powstańcze warsztaty naprawcze. Tu zmontowano pociągi pancerne tworzące pułk pociągów pancernych Grupy „Północ”. Świadectwem tego okresu są mogiły powstańców śląskich, znajdujące się na trzech cmentarzach w gminie Zawadzkie.

W okresie międzywojennym Zawadzkie z Żędowicami i Kielczą znalazły się w strefie przygranicznej. Mimo początkowych trudności w dostępie do surowców dla huty, następował rozwój zakładu oraz coraz dynamiczniejszy rozwój miejscowości, w Zawadzkim powstawały zespoły mieszkalne i kolejne budynki użyteczności publicznej. Z tego okresu pochodzi m.in. budynek dzisiejszego Urzędu Miejskiego w Zawadzkim, stacji kolejowej i byłego gimnazjum w Zawadzkim oraz nowe zespoły

Ryc. 4 Przedwojenna widokówka prezentująca powstające osiedla mieszkaniowe w Zawadzkim, źródło: fotopolska.eu

mieszkalne w centralnej części osady, przy dzisiejszej ulicy Opolskiej oraz kompleksy przy ulicach: Karola Miarki, Ligonia i Dębowej. W latach pięćdziesiątych i sześćdziesiątych XX wieku powstały zespoły mieszkalne przy dzisiejszej ul. Powstańców Śląskich i ul. Nowe Osiedle, a w latach siedemdziesiątych – hala sportowa i żłobek. W 1954 r. Zawadzkie otrzymało status osiedla. Punktem zwrotnym rozwoju całej gminy stały się lata 1961–1965, kiedy w hucie wybudowano walcownię oraz ciągarnię rur stalowych. Prawie z całej Polski przyjeżdżali tu ludzie do pracy. Huta rozwijała się i rozbudowywała, a wraz z nią miejscowość, która przestała już być tylko osiedlem robotniczym. Droga od kolonii robotniczej do miasta zamknęła się datą 7 lipca 1962 roku, kiedy to na wniosek radnych, Zawadzkie uzyskało prawa miejskie.

5.2.3. Krajobraz kulturowy.

Krajobraz kulturowy gminy jest unikalny w skali województwa, tworzą go bowiem tylko trzy układy przestrzenne, położone w sąsiedztwie jednej drogi¹³, która połączyła te miejscowości w XIX wieku i wokół której powstawały kolejne zabudowania z czasem płynnie przechodzącej w kolejną miejscowość. Zasób kulturowy w całości otaczają lasy stanowiące Obszar Chronionego Krajobrazu.

¹² J. Rajman, tamże, s. 111

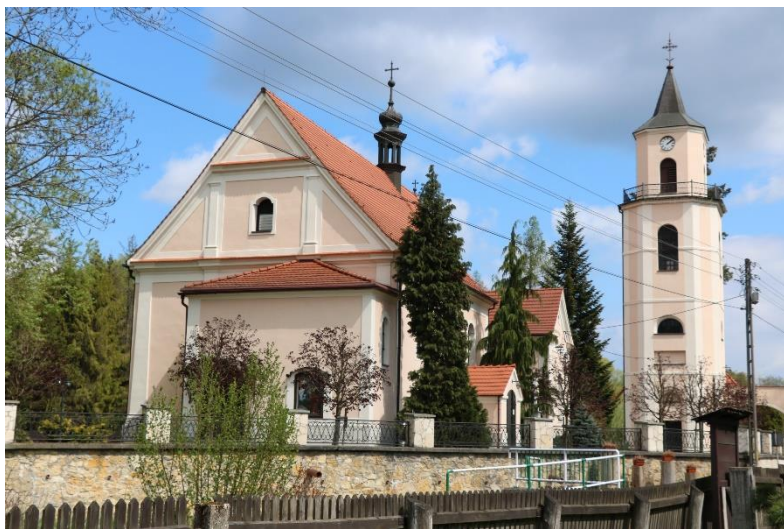
¹³ Droga Renarda – od nazwiska hrabiego Andrzeja Renarda

Wyróżnikiem architektonicznym gminy jest miasto Zawadzkie, które jako siedziba władz gminy oraz historyczny ośrodek przemysłu hutniczego skupia charakterystyczne budowle użyteczności publicznej, zakłady pracy oraz osiedla mieszkaniowe – dawne kolonie robotnicze pracowników huty. W panoramie miasta wyróżniają się wieże kościołów parafialnego, ewangelickiego oraz budynki pohutnicze. Pozostałe miejscowości gminy to wsie historyczne, powstałe w średniowieczu i ostatecznie ukształtowane w wieku XIX wieku, z typowym dla Śląska zagospodarowaniem zagród. Specyfika gminy, jej historia, szczególnie fakt, iż miasto Zawadzkie powstało w XIX wieku, spowodowało, iż na terenie gminy nie występują obszary wpisane do rejestru zabytków, stosunkowo niewielka jest liczba obiektów zabytkowych ujętych w gminnej ewidencji zabytków i w rejestrze zabytków. Przy czym część z obiektów posiada cenne wartości historyczne i naukowe, które kwalifikują je do objęcia ścisłą ochroną konserwatorską.

5.2.4. Zabytki nieruchomości.

Budownictwo sakralne

Kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja w Kielczy, jedyny zabytek sakralny na terenie gminy wpisany do rejestru zabytków (nr rejestru: 1134/66 z 10.02.1966r.). Początkowo był to kościół drewniany.

Ryc. 5 Kościół parafialny oraz dzwonnica w Kielczy, fot. I. Solisz

W 1777 roku został zniszczony przez huragan. Obecna budowla wybudowana w latach 1777 – 1779 to kościół późnobarokowy, jednonawowy z trójkątnie zamkniętym prezbiterium, z wyposażeniem w większości późnobarokowym. Świątynia modernizowana w 1826 roku, dobudowano wtedy kruchtę przy wejściu bocznym. W 1889 roku dobudowano „babinicę” – kruchtę boczną z chórkim oraz przedsionek z wejściem na chór. W tym też roku w kościele zamontowano nowe organy firmy Schlag & Söhne. Kolejne prace

remontowe realizowane były w okresie międzywojennym, w 1925 roku zamontowano światło elektryczne oraz witraże figuralne w prezbiterium, wykonane w pracowni Franza Mayera w Monachium. Kolejny remont świątyni odbył się w 1937 roku.

Przy kościele znajduje się wolnostojąca dzwonnica wybudowana w latach 1831/32, podwyższona w latach 1903 – 1905 do 20 m. Ogrodzenie wokół kościoła wymurowano w 1959 roku.

Kościół rzymsko – katolicki pw. Świętej Rodziny w Zawadzkim, ul. Lubliniecka zbudowany w latach 1896 – 1899, naprzeciw zabudowań huty i przy wydatnej jej pomocy finansowej. Samą parafię erygowano znacznie później, bo dopiero w 1917 roku. Kościół murowany z cegły z dekoracyjnie opracowanym detalem, jednonawowy, nakryty dachem dwuspadowym z naczółkiem od strony niższego, zamkniętego trójbocznie prezbiterium, do niego przylegają niewielkie zakrystie. W dachu nawy efektowne lukarny, zaś nad prezbiterium strzelista sygnaturka. Do nawy dostawiony jest przedsionek z wejściem na chór, zwieńczony smukłą wieżą, w podstawie czworokątną, przecho-

dzącą na wysokości okapu nawy w ośmioboczną. We wnętrzu kościoła jednorodny wystrój z czasu budowy kościoła, w ołtarzu głównym oraz bocznych umieszczone są naturalnej wielkości figury, które przedstawiają Świętą Rodzinę z Nazaretu oraz św. Jacka i św. Jadwigę, w bocznych umieszczono bł. Bronisławę i bł. Czesława. W sąsiedztwie kościoła wybudowana w latach 1912 – 14 plebania.

Ryc. 6 Zawadzkie – kościół rzymsko – katolicki, fot. I. Solisz; Ryc. 7 Zawadzkie - kościół ewangelicko – augsburski, fot. I. Solisz

Kościół ewangelicko – augsburski w Zawadzkiem, przy ul. Opolskiej wybudowany w latach 1893 – 1894 r., do dziś funkcjonuje jako zbór ewangelicki. Jest to kościół wybudowany z kamienia w stylu neoromańskim. Niewielka nawa zamknięta jest niższym, półkoliście zamkniętym prezbiterium. Do bryły dostawiona jest z boku czworoboczna wieża, a od frontu niższy asymetryczny przedsionek z wejściem. Tuż obok kościoła znajduje się pastorówka, wybudowana z wykorzystaniem kamienia i cegły w 1892r.

Kościół parafialny p.w. MB Bolesnej w Żędowicach przy ul. Ks. Wajdy 10. Budowla pochodzi z lat 1949 -1950. Jest to świątynia w typie bazyliki, z wysoką nawą nakrytą drewnianym, kasetonowym stropem, bo bokach niższe nawy. Prezbiterium zamknięte półkoliście, wejście do kościoła przez kruchtę w wieży. Uzupełnia ją wieża ze starego kościoła, wybudowanego w 1885 r. W kościele znajduje się kopia obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej. W jej sąsiedztwie znajduje się starszy kościół, wybudowany w 1885r., pełnił pierwotnie funkcję sali modlitewnej, a następnie kościoła, do czasu wybudowania obecnej większej świątyni.

Ryc. 8 i Ryc. 9 Żędowice – kościół parafialny oraz kaplica – dzwonnica, fot. I. Solisz

Pozostałe obiekty sakralne zaliczane do zabytków nieruchomości to kapliczki kubaturowe w Żędowicach i Kielczy:

Kapliczka przydrożna z 1780 r. w Żędowicach przy ul. Strzeleckiej. Jest to kapliczka - dzwonnica zwana przez mieszkańców Żędowic „dzwonkiem”. Kapliczka jest dwukondygnacyjna zakończona stożkowatym, okrągłym daszkiem pokrytym gontem, pod którym znajduje się mały dzwonek. Jest to obiekt murowany na rzucie kwadratu, otynkowany. Ołtarz znajduje się po stronie zachodniej zwrócony ku wschodowi. W środku ołtarza znajduje się obraz Matki Boskiej Częstochowskiej. W drugiej kondygnacji nisza, w której ustawiona jest obecnie figura Matki Boskiej (pierwotnie Świętego Floriana).

Kapliczka w Kielczy przy ul. Dobrego Pasterza, ku czci św. Jana Nepomucena powstała najprawdopodobniej na przełomie XIX i XX wieku. Murowana z cegły, z dekoracyjnie opracowanym detalem, otwór wejściowy zamknięty łukiem, w nim drzwi drewniane z nadświetlem, po bokach dodatkowe otwory okienne wypełnione stałymi oknami w konstrukcji metalowej, w szczycie niewielka nisza z figurką św. Floriana. Wewnątrz umieszczona rzeźba św. Jana Nepomucena.

Budownictwo mieszkalne

Pałac myśliwski przy ulicy Czarnej 2 w Zawadzkiem (nr rejestru: 2219/86 z 25.02.1986 r.). Został wybudowany przez hrabiego Andrzeja Renarda w 1856 roku przy rezerwacie zwierzyny leśnej w dawnej kolonii Kąty (Kunten), dla jego żony Eufemii. W zamku tym do 1880 roku znajdowała się siedziba Nadleśnictwa. Na mapie leśnej z 1909 roku posiadał nazwę "Jagdschloss Malepartus". Kolejnym właścicielem w 1910 roku był hrabia Franz Hubert von Thiele – Winckler, właściciel zamków w Pszczynie i Mosznej. Najprawdopodobniej to hrabia Thiele – Winckler przebudował go w stylu, który miał nawiązywać do zamku w Mosznej (bryła, wieżyczki i dachy), nad wejściem głównym zachował się herb tego rodu. W efekcie pałacyk to budynek o zróżnicowanej bryle, w której uwagę zwraca dominująca nad całością ośmioboczna wieża, dwuspadowe i naczółkowe dachy i daszki poszczególnych brył oraz dekoracyjna forma konstrukcji szkieletowej murów kondygnacji poddasza. Malowniczy obraz całości uzupełniają drewniana stolarka okien, drzwi i okiennic. Obecnie jest to Dom Pomocy dla Dzieci i Młodzieży Szkolnej prowadzony przez Zgromadzenie Braci Szkolnych.

Ryc. 10 Pałac myśliwski w Zawadzkiem, fot. I. Solisz; Ryc. 11 Willa dyrektora huty przy ul. Opolskiej 12 w Zawadzkiem, fot. I. Solisz

Willa dyrektora huty przy ulicy Opolskiej 12 w Zawadzkiem to jedna z nielicznych willi miejskich w Zawadzkiem. Budynek jest budowlą eklektyczną, wybudowaną na przełomie XIX i XX wieku w oparciu o nieregularny rzut i zróżnicowane wysokości bryły z dominującą wieżą na osi wejścia.

Zasadniczy budynek uzupełnia drewniana weranda, a od frontu wykusz. W budynku zachowała się zabytkowa stolarka okien ze szczególnie dekoracyjnymi oknami ganku wejściowego i werandy z podziałami kwater za pomocą licznych szczeblin. Willa otoczona jest niewielkim parkiem z czytelnym szpalerem lip, prowadzącym do wejścia do budynku.

Osiedla mieszkaniowe w Zawadzkim

Charakterystycznym elementem zabudowy Zawadzkiego są osiedla mieszkaniowe, powstające już od XIX wieku jako kolonie robotnicze, a w wieku XX jako zespoły mieszkalne dla pracowników oraz kadry technicznej huty. Osiedla mieszkaniowe powstają jako kompleksy obiektów o jednorodnej formie architektonicznej.

Najstarsze istniejące budynki są przy ulicy Zielonej (1855 r.) i nieco późniejsze przy ulicy Waryńskiego. Powstające wówczas domy to parterowe dwu- i czterorodzinne obiekty z częścią gospodarczą, po obu stronach domów biegały charakterystyczne wąskie uliczki zapewniające dostęp do poszczególnych mieszkań – taki typ zespołu zabudowy jest unikalny na terenie województwa opolskiego (rycina 12).

Ryc. 12 Zawadzkie – najstarsze zachowane osiedla robotnicze przy ulicy Zielonej i Waryńskiego (budynki podkreślone na pomarańczowo), opracowanie własne, źródło mapy: <https://zawadzkie.e-mapa.net/>

Obecnie ich pierwotna bryła oparta o rzut wydłużonego prostokąta jest mało czytelna, ze względu na postępującą przez lata rozbudowę niewielkich domków o przedsionki i różne inne dobudówki, niemniej historyczne zespoły urbanistyczne tych osiedli są czytelne i zauważalne w przestrzeni miasta.

Kolejne relikty dawnego osiedla tzw. „Starego Zawadzkiego” znajdują się przy ulicy Andrzeja oraz częściowo przy ulicach Stawowej i ks. Wajdy. Wybudowane zostały pomiędzy hutą a stawem hutniczym w latach 1860 – 1880. Zachowane budynki są parterowe, z dwuspadowymi dachami o niewielkim kącie nachylenia połaci dachowych, krytymi papą. Budynki w większości są skromne i proste, bez szczególnej dbałości o jakość architektoniczną. Na działkach przy domach zlokalizowane są pierwotne niewielkie budynki

gospodarcze w konstrukcji drewnianej i szkieletowej (w większości przebudowane) oraz ogrody warzywne.

Do cennych, zachowanych przykładów domów robotniczych wybudowanych z drewna w konstrukcji zrębowej zalicza się dom przy ulicy Andrzeja 2, jest to parterowy budynek z dachem naczółkowym krytym papą. Budynek zachował pierwotną bryłę i formę architektoniczną i jako cenny relikty dawnego budownictwa robotniczego powinien być zachowany, wskazane jest wpisanie go do rejestru zabytków.

Ryc. 13 Dom z 2 poł. XIX w. przy ul. Andrzeja nr 2 w Zawadzkiem, fot. I. Solisz; Ryc. 14 Budynek gospodarczy w jednej z zagród przy ul. Andrzeja, fot. I. Solisz

Wraz z rozwojem huty i osady Zawadzkie jako lokalnego centrum administracyjnego i usługowego, powstawały kolejne osiedla mieszkaniowe. Przy ulicy Opolskiej jest to kompleks dziewięciu budynków mieszczących każdy cztery mieszkania pochodzących z lat 20 – tych XX wieku, przeznaczonych głównie dla dozoru technicznego huty i urzędników. Analogiczne kompleksy zachowały się przy ulicach Ligonja, Dębowej, Karola Miarki oraz kolejne przy ulicy Opolskiej. Przy tej ulicy usytuowane są również budynki wielorodzinne, które wybudowano w okresie międzywojennym XX wieku.

Ryc. 15 Zawadzkie – budynek dwurodzinny w zespole osiedla przy ul. Opolskiej, fot. I. Solisz; Ryc. 16 Zawadzkie – dom pracowników kolei, fot. I. Solisz

Oprócz zabudowy skierowanej do rodzin hutników i urzędników, w Zawadzkiem powstawały także budynki przeznaczone dla rodzin kolejarzy. Takie obiekty istnieją do dziś, są to budynki wielorodzinne, murowane z cegły, przy domach na zapleczu znajdują się niewielkie komórki gospodarcze wybudowane w analogicznym stylu jak budynki mieszkalne.

Plebanie

Przede wszystkim pełniły funkcje mieszkalne, ale także umożliwiające administrowanie parafią. Zabytkowe plebanie znajdują się przy wszystkich kościołach. W Kielczy probostwo zostało wybudowane w 1845 roku, po pożarze w 1923 roku zostało odbudowane w pierwotnej formie i w takim kształcie zachowało się do dzisiaj. Pozostałe plebanie są późniejsze. W Zawadzkiem plebania kościoła ewangelickiego została wybudowana w 1892 roku (jako budynek murowany z kamienia wapiennego i cegły). Plebania przy kościele katolickim powstała 20 lat później w latach 1912 – 1914.

Ryc. 17 Plebania w Kielczy, fot. I. Solisz; Ryc. 18 Pastorówka w Zawadzkiem, fot. I. Solisz

Budynki użyteczności publicznej

Chałupa w Kielczy – dawny szpital to drewniany dom usytuowany jest przy ulicy Dobrego Pasterza 35 (nr rej.: 1784/66 z 8.10.1966 r.). Jest to najstarszy budynek drewniany na terenie gminy Zawadzkie. Jego budowa w 1831 – 1832 roku, związana była z działalnością księdza Franciszka Heisiga. Przebywał on w Kielczy od 1786 do 1840 roku. W latach 1818 – 1825 tymczasowo służył w parafii Świbie. Za zarobione tam pieniądze wybudował niedaleko kościoła w Kielczy budynek. Powstał on w czasie epidemii cholery, która dotarła w te rejony pod koniec 1831 roku. Służył on w XIX wieku jako szpital, z czasem w części budynku funkcjonował warsztat

Ryc. 19 Chałupa w Kielczy, fot. I. Solisz

stolarski (od 1924 roku, gdy właścicielem został Franz Stuchlik)¹⁴. Budynek o konstrukcji zrębowej, na kamiennym fundamencie, pierwotnie ściany wewnątrz pokryte były glinianymi tynkami, kryty jest gontem. Obecnie chałupa jest własnością Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu - Bierkowicach. Znajduje się tu dom kultury, klub i biblioteka.

Ryc. 20 Dawna szkoła katolicka w Zawadzkiem, obecnie mieszkania, fot. I. Solisz

Szkoła katolicka w Zawadzkiem wybudowana została w sąsiedztwie huty przy ulicy Lublinieckiej. Budynek powstał w 1887 roku, jest murowany z kamienia wapiennego i cegły, która jest elementem dekoracyjnym podkreślającym opaski okienne, narożniki i gzymsy. W części budynku znajdowały się mieszkania dla nauczycieli. Budynek po drugiej wojnie światowej

¹⁴ ks. Jan Wypior, Kielcza – dawne i bliższe dzieje miejscowości, [w:] Z biegiem Małej Panwi. Z biegiem lat, Zarys dziejów terytorium gminy Zawadzkie, Kraków 2009, s. 239

pełnił funkcje szkoły do lat 50 - tych, wówczas jako zbyt mały na potrzeby szkoły, w złym stanie technicznym stracił swoją pierwotną funkcję, wybudowano nowy obiekt szkolny, a budynek przeznaczono na cele mieszkalne, które pełni do dzisiaj.

Zabudowa uzupełniająca działalność huty w Zawadzkiem

Dom gościnny powstał jako zaplecze hotelowo – gastronomiczne huty w 2 połowie XIX wieku, w związku z licznymi przyjazdami specjalistów z innych regionów Śląska i Niemiec. Na początku XX wieku obiekt został przebudowany. W efekcie powstał monumentalny trzykondygnacyjny budynek z użytkowym poddaszem. Elewacja frontowa ustawiona do ulicy Dworcowej jest dziesięcioosiowa, z sześciuosiowym ryzalitem z dekoracją architektoniczną. Obecnie to między innymi siedziba banku i poczty.

Ryc. 21 Dom gościnny huty w Zawadzkiem, fot. I. Solisz; Ryc. 22 Budynek biurowy huty w Zawadzkiem, fot. I. Solisz

Budynek biurowy stanowił zaplecze administracyjne dla huty, został wybudowany w jej bezpośrednim sąsiedztwie (ulica Ks. Wajdy 12) najprawdopodobniej na początku XX wieku. Jest to duży obiekt wybudowany w oparciu o nieregularny rzut; eklektyczną architekturę podkreśla zróżnicowanie brył z ryzalitami i masywna pseudo – wieża zwieńczona fryzem z kostkowymi kroksztynami. Mimo przekształceń otworów okiennych (część z nich pierwotnie zamknięta półkolem) i dostosowania do funkcji mieszkalnych, nadal czytelny jest pierwotny charakter budowli.

Leśniczówki

Głównym budynkiem administracyjnym wykorzystywanym na potrzeby zarządu leśnego i inspekcji leśnej był budynek wybudowany z inicjatywy hrabiego Renarda w 1880 roku, nosił nazwę Eichhorst. Budynek ten do dzisiaj jest siedzibą Nadleśnictwa Zawadzkie. Jest to murowany i tynkowany obiekt z portykiem wejściowym, w skrajnych dwóch osiach wydatne ryzality zwieńczone w trzeciej kondygnacji szczytami. Całość z dekoracją architektoniczną, w której uwagę zwracają tonda z wizerunkami zwierząt. Do budynku głównego, przylegają zabudowania gospodarcze z epoki, pełniące obecnie funkcje edukacyjne. Na przełomie XIX i XX wieku powstały zabudowania leśniczówek Dębie i Rytwiny, służące leśnikom do dzisiaj.

Ryc. 23 i Ryc. 24 Zawadzkie – siedziba nadleśnictwa i leśniczówka Rytwiny, fot. I. Solisz

W okresie międzywojennym powstawały liczne budynki użyteczności publicznej, z tego okresu pochodzi m.in. budynek dzisiejszego Urzędu Miejskiego w Zawadzkiem, stacji kolejowej i gimnazjum (obecnie szkoły podstawowej) w Zawadzkiem.

Zabudowa wsi

Zarówno układ ruralistyczny Kielczy jak i Żędowic to układy wielodrożne, fragmenty zabudowy o jednorodnym, zwartym charakterze znajdują się w Kielczy przy ulicy Dobrego Pasterza, zaś największa koncentracja zabudowy skupiona jest między ulicami: Mostową, Leśną i Powstańców Śląskich. Przy ulicy Dobrego Pasterza zabudowa ma tradycyjny charakter z budynkami łączącymi funkcje mieszkalno – gospodarcze, ustawionymi szczytowo do drogi.

Ryc. 25 i Ryc. 26 Kielcza, zabudowa wsi, fot. I. Solisz

W Żędowicach charakter centrum wsi spełniała ulica Strzelecka, przy której zachowały się historyczna zabudowa zagrodowa, tu też usytuowana jest zabytkowa kapliczka dzwonnica. Na tej ulicy zachowały się interesujące tradycyjne zagrody, charakterystyczne dla śląskiej zabudowy wiejskiej: domy ustawione są szczytem do drogi, łączą się z domem wycuznym lub budynkiem gospodarczym, pomiędzy nimi jest brama, zaś podwórze zamyka równolegle do drogi ustawiona stodoła. Budynki pierwotnie łączyły funkcje mieszkalne i gospodarcze (inwentarskie – obora, stajnia itp.), część budynków mieszkalnych ma też układ kalenicowy – ustawione są frontem do ulicy, wyróżniają się reprezentacyjną, efektowną dekoracją elewacji.

Ryc. 27 i Ryc. 28 Żędowice, zabudowa wsi, fot. I. Solisz

Zabytki techniki

Mimo, iż najważniejszym czynnikiem rozwoju gminy są obiekty związane z hutnictwem, nie

Ryc. 29 Zawadzkie – kanał hutniczy, fot. I. Solisz

zachowały się elementy techniczne tej gałęzi przemysłu, które podlegają ochronie. Jedynym elementem ujętym w ewidencji jest **kanał hutniczy** Kolonowskie – Zawadzkie. Jest to jeden z najstarszych zabytków przemysłu hydrotechnicznego związanego z hutnictwem nie tylko w gminie Zawadzkie, ale również na Śląsku. Zasadniczym celem jego wytyczenia i budowy był spław drewna do kolonowskiego pieca, a także spiętrzanie wód Małej Panwi. Kanał miał długość 8,5 km, jego forma ukształtowała się w roku 1836, kiedy przeprowadzono gruntowną modernizację i przedłużono kanał Hutniczy biegnący wcześniej przez Żędowice i Świerkle. W Zawadzkim powstał wówczas staw hutniczy oraz równoległe do siebie biegnące kanały robocze. Zachowany w mieście kanał północny, nazywany hutniczym, prowadził wody napędzające dmuchawy pieców fryszyerskich i kuźni nowego zakładu. Leżący od strony południowej zwany młyńskim, dostarczał energii wybudowanemu przez hrabiego

Renarda w roku 1826 młynowi¹⁵. Kanał ten został zasypyany pod koniec XX wieku. Pozostałe

odcinki kanału hutniczego są częściowo zachowane. Na istniejących odcinkach wciąż stanowią malownicze urozmaicenie krajobrazu. Jednak poważnym problemem w utrzymaniu kanału jest problem jego własności¹⁶.

¹⁵ J. T. Juros, Historia, zabytki i ślady hutnictwa w dolinie Małej Panwi na obszarze działania Stowarzyszenia LGD Kraina Dinozaurów

Młyny wodne w Żędowicach

Pierwszy młyn znajduje się przy ulicy Stawowej. Młyn należy do rodziny Thielów od roku 1864. Wówczas to pradziadek obecnego właściciela Alferd Thiel kupił młyn wraz z zabudowaniami gospodarczymi od spółki Minerwa. Młyn w tym miejscu istniał już w XVIII wieku jako młyn Zientek. Obecny obiekt pochodzi z 1917 roku, pomimo katastrof i wypadków, które dotknęły to gospodarstwo architektura całego obejścia została zachowana do dzisiaj. Budynek główny składa się z dwóch części, wyższej – właściwego młyna i niższej – domu młynarza. Mimo, iż młyn nie spełnia już swoich pierwotnych funkcji (przebudowany na elektrownię wodną w 2000r.), wszystkie maszyny i urządzenia zostały zachowane w oryginalnym stanie. Część zabytkowa młyna dostępna jest dla zwiedzających.

Ryc. 30 Żędowice, młyn Thielów, fot. I. Solisz; Ryc. 31 Żędowice, młyn Bombelka, fot. I. Solisz

Drugi młyn wodny należący do rodziny Bombelka, znajduje się przy ulicy Młyńskiej, pochodzi z około 1910 roku, został założony na prawym brzegu Małej Panwi. Nie pełni swojej funkcji, ale zachowały się obiekty dawnej zagrody młyńskiej. Układ zasadniczych brył części gospodarczej i mieszkalnej analogiczny jak dla młyna rodziny Thielów.

Z pozostałych wiejskich zabytków techniki warto zwrócić uwagę na fakt, iż w Kielczy zachowana jest zabudowa dawnego folwarku z gorzelnią wybudowaną w 1916 roku.

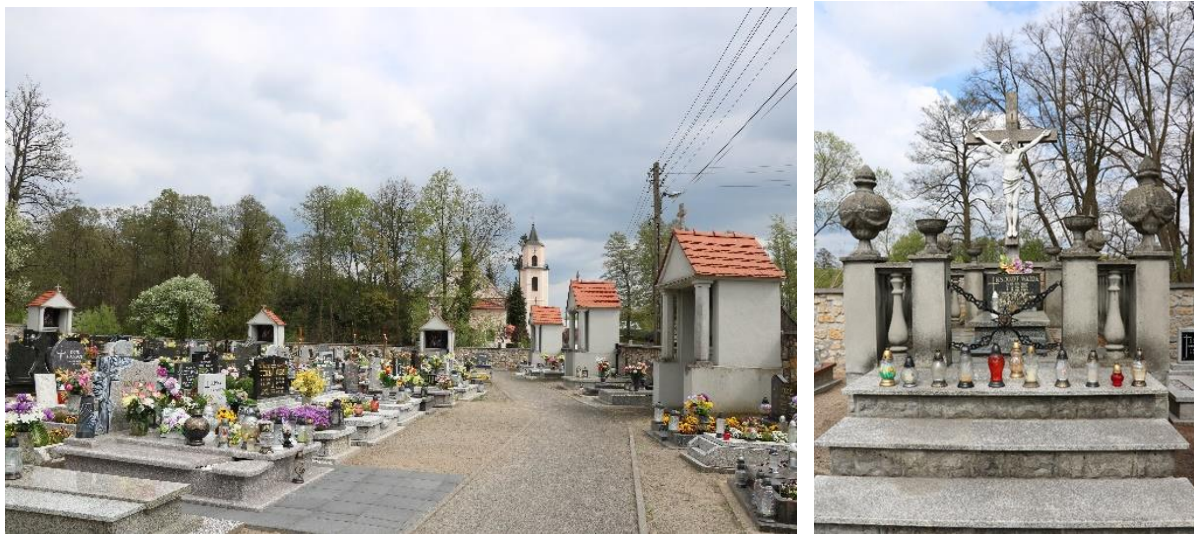
Cmentarze

Najstarszy zachowany na terenie gminy cmentarz znajduje się w Kielczy. Jest to jeden z kilku cmentarzy użytkowanych na przestrzeni wieków w tej miejscowości (pierwszy znajdował się przy kościele, kolejny na terenie dzisiejszego parkingu przy kościele). Cmentarz oddano do użytku w 1835 roku, jego obecny kształt powstał za czasów proboszcza ks. Józefa Wajdy (1888 – 1922), wówczas otoczony został murem z kamienia wapiennego z kaplicą i stacjami drogi krzyżowej, według projektu wrocławskiego architekta Hansa Schlichty¹⁷. Kaplice mają formę kapliczek dostawionych do muru okalającego cmentarz, w każdej znajduje się płaskorzeźba ze stacją drogi krzyżowej. Na terenie

¹⁶ Ze względu na wieloletnie dyskusje pomiędzy instytucjami, spierającymi się o to kto jest właścicielem kanału nie było do tej pory możliwe prowadzenie prac remontowych. Na początku kwietnia 2020 roku Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej wydało decyzję, w której orzeka, że woda w Kanale Hutniczym w Zawadzkiem na odcinku od Żędowic do ujścia do Małej Panwi w Zawadzkiem jest wodą płynącą. Jest to istotne, gdyż decyzja ministerstwa pozwala wnioskować, że podmiotem odpowiedzialnym za stan kanału jest Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie.

¹⁷ ks. Jan Wypior, Kielcza – dawne i bliższe dzieje miejscowości, [w:] Z biegiem Małej Panwi. Z biegiem lat, Zarys dziejów terytorium gminy Zawadzkie, Kraków 2009, s. 291

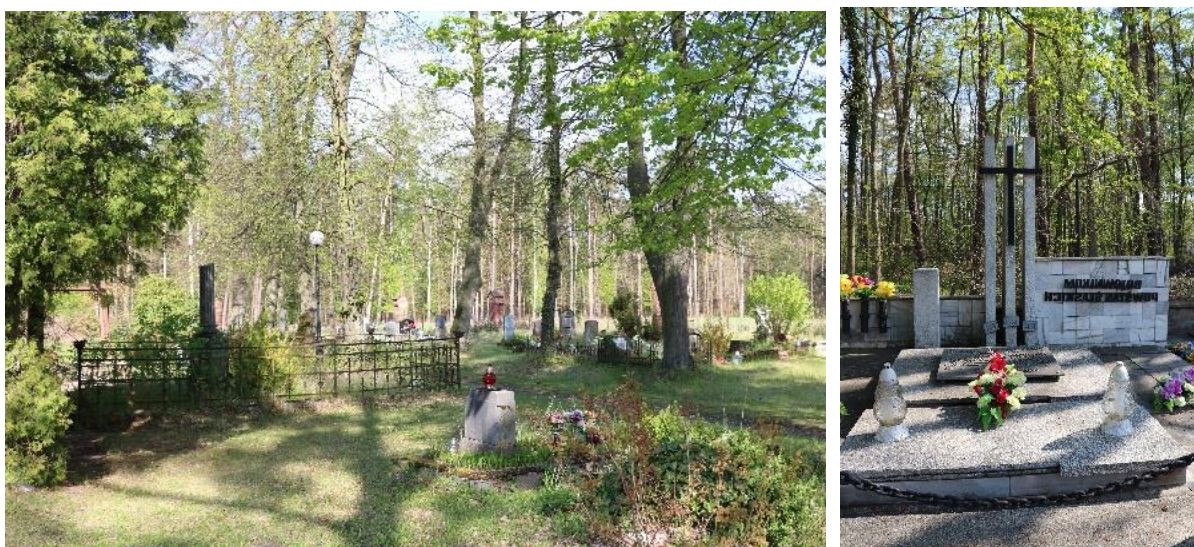
cmentarza znajduje się wpisany do rejestru zabytków pomnik poświęcony powstańcom śląskim, uwagę zwraca ustawiony na osi głównej grób ks. Józefa Wajdy.

Ryc. 32 Cmentarz oraz nagrobek ks. Wajdy w Kielczy, fot. I. Solisz

Cmentarz parafialny w Zawadzkim przy ulicy Opolskiej 1, powstał w 1905 roku. Służył zarówno katolikom (2/3 powierzchni, po wojnie powiększone) jak i ewangelikom. Kościół ma regularne rozplanowanie, czytelny jest podział na kwatery, przy alejach zachowany częściowo historyczny drzewostan, otoczony jest ogrodzeniem składającym się z murowanych z cegły słupów. Część ewangelicka najmniej przekształcona, znajdują się tu jeszcze historyczne cenne nagrobki, mające wartość historyczną i artystyczną.

Na terenie cmentarza znajduje się wpisany do rejestru pomnik poświęcony powstańcom śląskim oraz kaplica.

Ryc. 33 Zawadzkie – cmentarz: dawna część ewangelicka i pomnik upamiętniający powstańców śląskich, fot. I. Solisz

Istotnym elementem krajobrazu kulturowego jest zieleń komponowana. Ze względu na specyfikę miejscowości otoczonych lasami, nie zaistniała na terenie gminy potrzeba zakładania parków dworskich czy miejskich, ale zieleń była uzupełnieniem istniejącej infrastruktury: cmentarzy i alei przydrożnych, takie historyczne nasadzenia zachowały się na terenie cmentarza w Zawadzkiem, część nasadzeń drzew przy niektórych ulicach w mieście ma charakter alejowy, np. przy ulicach Ks. Wajdy i Stawowej.

5.2.5. Zabytki ruchome.

W większości zabytki ruchome związane są z architekturą sakralną, stanowiąc dopełnienie wystroju i wyposażenia świątyń, tak jest również na terenie gminy Zawadzkie, gdzie ścisłej ochronie konserwatorskiej podlega wyposażenie kościoła p.w. św. Bartłomieja Apostoła w Kielczy. Na to wyposażenie składa się kompletny wystrój świątyni pochodzący z XVIII i częściowo XIX wieku, w tym ołtarz główny, dwa ołtarze boczne, ambona, chrzcielnica a także organy firmy Schlag & Söhne ze Świdnicy z roku 1889 roku.

Ryc. 34 Kielcza, XVIII – wieczne wyposażenie kościoła p.w. św. Bartłomieja Apostoła

Jednym z charakterystycznych elementów dziedzictwa kulturowego gminy są kapliczki i liczne krzyże upamiętniające ważne wydarzenia oraz będące wotami dziękczynnymi mieszkańców. Interesującym przykładem jest kapliczka słupowa w Żędowicach przy ul. Strzeleckiej (obok straży pożarnej). Jest ona prostokątna, murowana i otynkowana z dwuspadowym dachem pokrytym papą. W środku znajduje się wnęka z rzeźbą św. Jana Nepomucena. Została zbudowana w XIX wieku.

Ryc. 35 i Ryc. 36 Żędowice – kapliczka oraz krzyż z 1909r, Ryc. 37 Zawadzkie – krzyż przy kościele parafialnym z 1901r.

W każdej miejscowości jest co najmniej kilka obiektów będących świadectwem wiary i pobożności miejscowej ludności na przestrzeni wieków¹⁸, ponieważ nie są ujęte w ewidencji zabytków, stąd poniżej zebrano i przedstawiono obiekty o wartościach zabytkowych, dla których oprócz opracowania gminnego, za zgodą właścicieli powinny zostać wykonane karty wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych.

Wykaz kapliczek niekubaturowych i krzyży proponowanych do włączenia do ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt, datowanie	Lokalizacja, rejestr zabytków
1.	Kielcza	Krzyż, 1934 r.	ul. Dobrego Pasterza obok młyna
2.	Kielcza	Krzyż, 1920 r.	ul. Dobrego Pasterza
3.	Kielcza	Krzyż, pocz. XX w.	ul. Dobrego Pasterza
4.	Kielcza	Krzyż, 1891 r.	w polach
5.	Kielcza	Krzyż	ul. Polna
6.	Kielcza	Krzyż, 1901 r.	ul. Ks. Wajdy
7.	Kielcza	Krzyż, 1920 r.	ul. Nowowiejska
8.	Kielcza	Krzyż, XIX/XX w.	Na Zamościu
9.	Kielcza	Krzyż, I ćw. XX w.	ul. Leśna
10.	Zawadzkie	Krzyż, 1901 r.	przy kościele parafialnym ul. Lubliniecka
11.	Zawadzkie	Krzyż, 1903 r.	ul. Opolska
12.	Żędowice	Kapliczka, 1934 r.	ul. Ziai

¹⁸ Gmina Zawadzkie opracowała w 2013r. przewodnik po kościołach, kapliczkach i krzyżach przydrożnych, zawierający opisy i lokalizację obiektów.

13.	Żędowice	Krzyż, 1936 r.	skrzyżowanie ul. 1 Maja i Żeromskiego
14.	Żędowice	Krzyż, XIX w.	ul. Chrobrego
15.	Żędowice	Krzyż, tradycja miejsca z pocz. XIX w., obecny wykonany w 1971 r.	ul. Strzelecka
16.	Żędowice	Kapliczka św. Jana Nepomucena, XIX w.	ul. Strzelecka
17.	Żędowice	Krzyż, pocz. XX w.	ul. Strzelecka i ks. Wajdy
18.	Żędowice	Krzyż, 1920 r.	na cmentarzu
19.	Żędowice	Krzyż, 1909 r.	skrzyżowanie ul. Opolskiej i Dworcowej
20.	Żędowice	Kapliczka św. Antoniego, 1947 r.	ul. Młyńska

5.2.6. Zabytki archeologiczne.

Na terenie gminy Zawadzkie zlokalizowane są dwa stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków archeologicznych, znajdujące się w Kielczy. Pozostałe stanowiska w ilości 34 znajdują się w ewidencji i są chronione planami miejscowymi, w planach miejscowych Kielczy i Żędowic wyznaczone są strefy „W” ochrony archeologicznej.

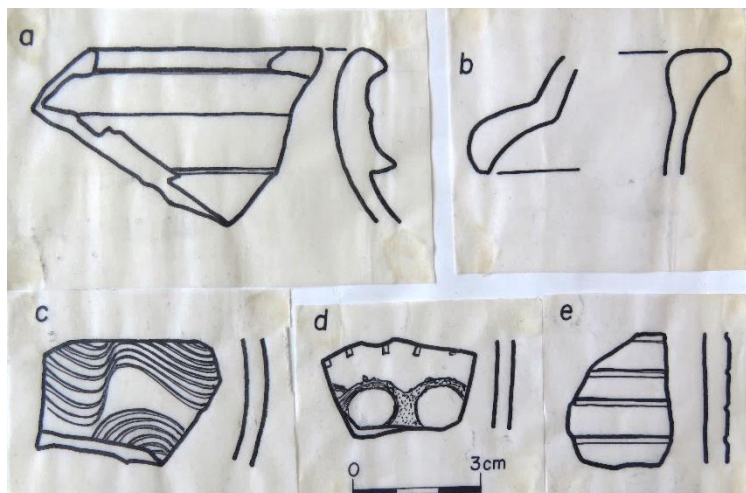
Do szczególnie cennych stanowisk należy grodzisko w Kielczy, jest to średniowieczny gródek stożkowaty datowany na XIII – XIV wiek, w średniowieczu pełnił funkcje osadnicze i obronne. Grodzisko ma utrwaloną czytelną charakterystyczną formę terenową, założono je na planie koła, do dzisiaj kopiec ma wysokość ok 5 metrów, średnicę około 13 metrów, płasko ścięta powierzchnia majdanu

ma obecnie około 110 metrów kwadratowych¹⁹. Położony jest na lewym brzegu Małej Panwi, pierwotnie otoczony był naturalnie bagnistym terenem oraz najprawdopodobniej elementami obrony wykonanymi przez ludzi tj. fosą i palisadą.

Ryc. 38 Grodzisko w Kielczy, fot. I Solisz

¹⁹ J. Rajman, Kielcza i Żędowice na tle osadnictwa w dolinie Małej Panwi w średniowieczu i wczesnym okresie nowożytnym, [w:] Z biegiem Małej Panwi. Z biegiem lat. Zarys dziejów terytorium gminy Zawadzkie, s. 48

Ryc. 39 Szkice fragmentów ceramiki odnalezionych podczas prowadzonych badań archeologicznych na grodzisku w Kielczy, dokumentacja przechowywana w WUOZ w Opolu

Podczas badań sondażowych z 1957 roku, prowadzonych przez profesora J. Kaźmierczyka i F. Lachowicza, na terenie grodziska znaleziono kilkadziesiąt kawałków naczyń glinianych oraz zwęgloną belkę, oblepioną przepaloną gliną, będącą prawdopodobnie pozostałością po wznoszącej się niegdyś na szczycie kopca wieży mieszkalno-obronnej. Naczynie toczono na kole garncarskim, niektóre z ułamków miały zdobienia linią falistą i odcinkami stempelka²⁰.

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne.

Na terenie gminy aktywnie działają stowarzyszenia zaangażowane w działalność kulturalną, które działają na rzecz rozwoju lokalnych wspólnot, dbając m.in. o pielęgnowanie tradycji z uwzględnieniem tradycji mniejszości narodowych i etnicznych. Są to:

- Stowarzyszenie Wincentego z Kielczy,
- Zespół Tańca Regionalnego i Narodowego Żędowanie,
- Stowarzyszenie Kobiet Żędowickich,
- Orkiestra Dęta z Żędowic.

Na terenie gminy Zawadzkie, wciąż są praktykowane zwyczaje związane z kultywowaniem tradycji lokalnych. Część z elementów obrzędowych, jest charakterystyczna dla większości społeczności, które spotykamy w całym kraju: to zwyczaje związane z okresem świąt Bożego Narodzenia i Wielkanocy (tradycyjne potrawy, charakterystyczne zdobienie domów i stołów, zdobienie jajek), a także świętowanie dożynek z nieodłącznym elementem jakim jest wyplatanie koron żniwnych, formowanych misternie z kłosów zbóż i innych płodów rolnych. Na tym polu szczególne osiągnięcia mają mieszkańcy Kielczy, korony wyplatane są od kilkadziesiąt lat w obejściu państwa Heleny i Henryka Światałów w Kielczy, przy zaangażowaniu wielu miejscowych kobiet. Przygotowywane w Kielczy korony reprezentują gminę podczas Dożynek Diecezjalnych na Górze Świętej Anny, podczas Dożynek Wojewódzkich oraz Święta Chleba w Strzelcach Opolskich.

Ryc. 40 Korona żniwna z Kielczy - konkurs Koron i Wieńców Dożynkowych, Lewin Brzeski 2019r., źródło: <http://lewin-brzeski.pl/3695>

²⁰ J. Rajman, [w:] Z biegiem Małej Panwi. Z biegiem lat. Zarys dziejów terytorium gminy Zawadzkie, s. 48

W ostatnich latach trwają intensywne prace nad weryfikacją niematerialnego dziedzictwa kulturowego, co wynika z ratyfikowania w 2011 roku przez Polskę Konwencji UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku. Konwencja nakłada na Państwa – Strony obowiązek inwentaryzacji przejawów dziedzictwa znajdujących się na ich terytoriach zgodnie z zaleceniami i standardami Konwencji. Za wdrażanie Konwencji odpowiedzialny jest Narodowy Instytut Dziedzictwa, który między innymi zajmuje się Krajową listą niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Lista ma charakter informacyjny i stanowi realizację wymogu dokumentowania żywego niematerialnego dziedzictwa naszego kraju. Zwyczajem wpisanym na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego, kultywowanym między innymi na terenie gminy Zawadzkie jest kroszonkarstwo. Zdobieniem kroszonek zajmują się na terenie gminy dorośli oraz dzieci, między innymi dzięki wieloletniej organizacji międzyszkolnego konkursu kroszonkarskiego „Ale jajo”, oraz udziałowi w Wojewódzkim Konkursie Plastyki Obrzędowej Kroszonki Opolskie.

Ryc. 41 Działania Stowarzyszenia Kobiet Żędowickich na rzecz zachowania i popularyzacji tradycji lokalnych, źródło: <https://www.facebook.com/Stowarzyszenie-Kobiet-Zedowickich>

Na terenie gminy w Żędowicach kultywowany jest również tzw. Babski Comber – tradycyjnie w tłusty czwartek kobiety zbierają się na zabawie, która trwa do białego rana. Wszystkie uczestniczki są przebrane w śmieszne stroje. Panowie na spotkanie nie mają wstępu, są wpuszczani na salę wyłącznie jako obsługa imprezy. Ze względów praktycznych zabawa przenoszona jest obecnie na jeden z sobotnich wieczorów w końcu karnawału. Organizatorem tej imprezy jest Stowarzyszenie Kobiet Żędowickich. Od 2020 roku stowarzyszenie odtwarza jeszcze jeden zwyczaj – szkubanie pierza, panie postanowiły przypomnieć, jak ważna jest tradycja i zwyczaje przodków, dlatego w zimowe długie wieczory zaproponowały wspólne spędzanie czasu przy darciu pierza i wykonanie z nich poduszek. W Żędowicach rozpoczęty został również projekt tworzony w gwarze śląskiej: „Moj Heimat! – program o ludziach związanych z Żędowicami!”. W każdym odcinku prezentowany będzie mieszkaniec lub osoba związana z Żędowicami, ich wspomnienia i plany.

5.2.8. Zabytki w zbiorach muzealnych oraz inne zasoby historyczne

Na terenie gminy działają jednostki o funkcji muzealnej. W Kielczy znajduje się Oddział Muzeum Śląska Opolskiego, przy czym należy zaznaczyć, że nie gromadzi on zbiorów muzealnych, a jest przeznaczony na cele edukacyjne i kulturalne mieszkańców. Gromadzenie i eksponowanie dziedzictwa kulturowego realizowane jest w ramach inicjatyw mieszkańców oraz lokalnych pasjonatów, dzięki którym tworzone są miejsca gromadzące i prezentujące materialne pamiątki przeszłości, związane z historią gminy, tradycjami, czy dawnymi pracami domowymi i gospodarczymi oraz dokumentujące życie dawnych mieszkańców:

- Izba Tradycji w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych w Zawadzkiem,
- Interaktywna Izby Tradycji Hutniczej w Centrum Informacji Turystycznej w Zawadzkiem.

Na terenie gminy prowadzona jest również przez Nadleśnictwo Zawadzkie w Zawadzkiem Izba Leśno-Przyrodnicza, gdzie w sześciu pomieszczeniach zgromadzonych jest wiele eksponatów związanych z gospodarką leśną, użytkowaniem i zarządzaniem lasu, ochroną lasu i ochroną przeciwpożarową, szkółkarstwem leśnym i hodowlą lasu oraz prezentacją zwierząt leśnych.

Należy podkreślić, że Nadleśnictwo Zawadzkie od lat aktywnie działa na rzecz edukacji leśnej, w związku z tym dysponuje bazą edukacyjną wchodzącą w skład Centrum Edukacji Leśno-Przyrodniczej, są to następujące obiekty i propozycje poświęcone lokalnym zasobom przyrodniczym:

- Izba Leśno-Przyrodnicza z ogrodem przy siedzibie Nadleśnictwa,
- Sala Edukacyjna w biurówcu Nadleśnictwa (siedziba Zespołu Sygnalistów Myśliwskich „Waltornia”),
- Leśne Arboretum przy Leśniczówce Jaźwin,
- Izba Przyrodniczo-Leśna przy Leśniczówce Jaźwin,
- Letnia Leśna Izba Edukacyjno-Turystyczna w Leśnictwie Dębie,
- Ścieżka Przyrodniczo-Edukacyjna „Nad Małą Panwią” w Leśnictwie Rytwiny z miejscem widokowym i „dziką plażą”,
- Zespół Edukacyjno-Przyrodniczy „Malepartus” w Leśnictwie Dębie,
- Ścieżka przyrodniczo-edukacyjna „Świerkle” w Leśnictwie Świerkle,
- Ścieżka edukacyjna „Szkółka Leśna” w Leśnictwie Kielcza,
- Leśny Park im. Zasłużonych Leśników Nadleśnictwa Zawadzkie,
- Zespół Administracyjno-Edukacyjny w leśnictwie Zarzecze.

Należy podkreślić, że z terenu gminy Zawadzkie wywodzą się osoby, których upamiętnienie i eksponowanie, jest elementem budowania wizerunku, promocji historii i kultury gminy. Najbardziej znaną postacią jest **Wincenty z Kielczy**, pierwszy w historii polskiej znany imiennie kompozytor i poeta. Urodził się około 1200 roku. Prawdopodobnie pochodził z rycerskiego rodu. Przypisywane jest mu pokrewieństwo ze sławnym rodem Odrowążów. W roku 1222 został mianowany kapelanem dworu biskupa krakowskiego. Pięć lat później był kanonikiem – członkiem kapituły krakowskiej. Około 1235 roku wstąpił do zakonu ojców dominikanów. W latach 1257 – 1260 zakładał klasztor dominikański w Raciborzu, którego był pierwszym przeorem. Był autorem biografii późniejszego świętego – „Żywotu mniejszego św. Stanisława”, „Historii o św. Stanisławie, czyli oficjum brewiarzowego ku czci świętego”. W tym dziele znalazł się słynny hymn „Gaude Mater Polonia”, gdyż Wincenty komponował

muzykę do swych dzieł. Według niektórych historyków jest on autorem pierwszej wersji „Bogurodzicy”. Opracował także „Roczniki Kapituły Krakowskiej”.

Systematycznie odbywają się koncerty w ramach Festiwalu Gaude Mater Polonia Wincenty z Kielczy in memoriam.

Ryc. 42 Zawadzkie – nieistniejący pomnik upamiętniający Franza von Zawadzky, źródło: fotopolska.eu

Franz von Zawadzky, był założycielem miasta Zawadzkie oraz huty zlokalizowanej w mieście. Franz von Zawadzky urodził się 18 stycznia 1791 roku i pochodził prawdopodobnie z Krakowa. Początkowo zajmował się administrowaniem dóbr hrabiowskich. Kariera zarządcy dóbr była dobrym punktem wyjścia do zajęcia się nową inwestycją hrabiego Andrzeja von Renarda – hutą żelaza nad Małą Panwią. Kiedy zajął się tworzeniem i zarządzaniem hutą, nie miał żadnego doświadczenia w tej dziedzinie. Długoletnia praktyka pozwoliła mu jednak zapoznać się z tajnikami wytopu żelaza do tego stopnia, że został w niej ekspertem. Pod jego przewodnictwem huta oraz miejscowość rozwijały się błyskawicznie. Bardzo szybko hutę i osadę zaczęto nazywać „Zawadzky” z inicjatywy samego hrabiego Renarda. W latach 1841 – 1848 Franz von Zawadzky był Przewodniczącym Sejmu Prowincjonalnego. Zmarł w 19 czerwca 1849 r. W trzy lata po jego śmierci w Zawadzkim odsłonięto pomnik z jego popiersiem, jako faktycznego twórcy miejscowości i cenionego przez pracowników huty i mieszkańców pełnomocnika hr. Renarda. Pomnik usytuowany był na dawnym placu targowym w Zawadzkim, przed wojną było to centralne miejsce w mieście w bezpośrednim sąsiedztwie huty. Pomnik zniszczono w 1962 roku.

Ks. Józef Wajda, proboszcz parafii w Kielczy w latach 1888 - 1922, działacz ruchu chrześcijańsko – narodowego, krzewiciel polskości na Śląsku. Aktywnie działał na rzecz budowy kościołów w Żędowicach i w Zawadzkim.

Założyciel i przewodniczący Związku Katolickich Robotników w Kielczy, wspierał Związek Pomocy Chrześcijańskich Robotników Górnośląskich w Zawadzkim. Inicjator Kasy Oszczędnościowo-Pożyczkowej, a także Banku Ludowego w Szczepanku. Wspierał polskie chóry kościelne i świeckie. W 1908 roku wybrany z okręgu pszczyńsko-rybnickiego do parlamentu Rzeszy. W marcu 1911 wygłosił słynną mowę w parlamencie w Berlinie, w obronie prawa Górnoślązaków do języka polskiego. Działał na rzecz polskości Śląska. W trakcie plebiscytu zaangażował się w działalność Komitetu Polskiego dla Górnego Śląska w Bytomiu. W 1922, po podziale Śląska oraz zorganizowanym napadzie bojówki niemieckiej na niego, przeprowadził się do parafii pw. Wniebowzięcia NMP w Wielkich Hajdukach (obecnie Chorzów Batory, dzielnica Chorzowa). Tam zmarł i został pochowany. W 1946 roku po ekshumacji spoczął na cmentarzu parafialnym w Kielczy, do dzisiaj znajduje się tu jego grób.

5.2.9. Obszary cenne przyrodniczo

Ochrona konserwatorska wskazana w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotyczy parków, ogrodów i innych form zaprojektowanej zieleni. Takich form zaprojektowanej zieleni w zasadzie nie ma na terenie gminy. Przy czym należy podkreślić, że obszar gminy cechuje duża

lesistość i związane z tym bogactwo flory i fauny. Występujący tu zespół przyrodniczo - krajobrazowy wraz kompleksami leśnymi w dolinie rzeki Mała Panew podlega ochronie na podstawie przepisów ustawy o ochronie przyrody, jako Obszar Chronionego Krajobrazu „Lasów Stobrawsko – Turawskich” (Uchwała Nr XX/228/2016 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 27 września 2016 r. w sprawie obszarów chronionego krajobrazu). Obszar Chronionego Krajobrazu „Lasy Stobrawsko – Turawskie” to największy tego typu obszar chroniony w województwie opolskim. Obszar ten zajmuje część prawego dorzecza Odry na południe od Stobrawy i na północ od Garbu Tarnogórskiego, przesuając się na wschód wzdłuż biegu Małej Panwi. Powierzchnię terenu budują zwydmione piaski, porośnięte przez Bory Stobrawskie. Obszar ten został objęty ochroną prawną ze względu na wyróżniające się krajobrazowo tereny o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowych ze względu na możliwość zaspakajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem oraz pełnienie funkcji korytarzy ekologicznych. Niezliczona ilość cieków, stawy hodowlane, źródła, polodowcowe moreny i wydmy stanowią o wysokich walorach krajobrazowych i przyrodniczych tego terenu. W granicy obszaru znalazło się kilka zespołów przyrodniczo-krajobrazowych oraz kilkadziesiąt użytków ekologicznych i pomników przyrody.

Obszar Natura 2000 Dolina Małej Panwi

Specjalny obszar ochrony siedlisk Dolina Małej Panwi PLH160008, zgłoszony w październiku 2009 i zatwierdzony w styczniu 2011 roku, jako obszar o znaczeniu wspólnotowym (OZW) o łącznej powierzchni 1106,30 ha zlokalizowany jest na terenie gmin: Zawadzkie, Dobrodzień, Kolonowskie i Krupski Młyn. Obszar obejmuje dolinę rzeki Mała Panew wraz z przylegającymi do rzeki starorzeczami, oczkami wodnymi, polami wydmowymi, wysoczyznami i bagnami. Na terenie gminy Zawadzkie zlokalizowane są dwa zespoły przyrodniczo – krajobrazowe:

1. Zespół przyrodniczo-krajobrazowy Pod Dębami – utworzony został na podstawie Rozporządzenia Nr 0151/P/8/2003 Wojewody Opolskiego z dnia 8 grudnia 2003 r. w sprawie uznania za zespoły przyrodniczo – krajobrazowe (Dz. Urz. Województwa Opolskiego z dnia 8 grudnia 2003 r. Nr 109, poz. 2303). Zespół zlokalizowany jest na terenie gmin: Jemielnica, Zawadzkie i Kolonowskie. Przedmiotem ochrony objęto kompleks leśny w dolinie Małej Panwi. Celem ochrony jest zachowanie terenu ze względu na unikalne walory krajobrazowe, bogaty zespół roślinny i miejsce występowania wielu rzadkich gatunków zwierząt.

2. Zespół przyrodniczo-krajobrazowy Mostki - utworzony został na podstawie Rozporządzenia Nr 0151/P/8/2003 Wojewody Opolskiego z dnia 8 grudnia 2003 r. w sprawie uznania za zespoły przyrodniczo – krajobrazowe (Dz. Urz. Województwa Opolskiego z dnia 8 grudnia 2003 r. Nr 109, poz. 2303). Zespół zlokalizowany jest na terenie gmin: Jemielnica i Zawadzkie. Obszar wzniesień morenowych porośniętych lasami. Celem jego ochrony jest zachowanie walorów krajobrazowych i przyrodniczych.

W gminie Zawadzkie ustanowiono również 20 użytków ekologicznych (rozporządzenie Nr 0151/P/9/2003 Wojewody Opolskiego z dnia 8 grudnia 2003 r. – Dz. U. Województwa Opolskiego Nr 109, poz. 2304). Forma ochrony przyrody powołana została w celu zachowania ekosystemów śródleśnych łąk, naturalnych zbiorowisk wodnych, torfowisk, śródleśnych oczek wodnych i stanowisk rzadkich gatunków roślin i zwierząt. Należą do nich użytki: 1. Hehelec, 2. Nad Małą Panwią, 3. Jelenie Rogi, 4. Dwoinka, 5. Podarta, 6. Oczko, 7. Kołodzieje, 8. Nasiejów, 9. Pod Dębem, 10. Przy Lublinie-

kie, 11. Łąki Woltera, 12. Księżę Stawy, 13. Kaczmorka, 14. Smuga, 15. Świński Łuk, 16. Nowe Łąki, 17. Markownie, 18. Szachty (Szadyk), 19. Koło, 20. Przy Kole.

Gmina posiada zinwentaryzowane zasoby dziedzictwa przyrodniczego, w 2011 roku powstało opracowanie: "Inwentaryzacja obiektów przyrodniczych na obszarze Stowarzyszenia Kraina Dinozaurów", wówczas potwierdzono występowanie na terenie gminy 30 gatunków roślin objętych ochroną, w tym 17 gatunków ściśle chronionych i 13 gatunków chronionych częściowo:

Ryc. 43 Plasza prezentująca zasoby przyrodnicze, zawarta w "Inwentaryzacji obiektów przyrodniczych na obszarze Stowarzyszenia Kraina Dinozaurów", oprac.: Ireneusz Malik i Krzysztof Spalek, Katowice 2011r., źródło: <https://www.krainadinozaurow.pl/>

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

To, w jaki sposób poszczególne zabytki są chronione, wynika przede wszystkim z form ochrony, które wskazuje ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, określa je w sposób następujący:

1. wpis do rejestru zabytków – podstawowa forma polegająca na objęciu ochroną prawną zabytku, poprzez wydanie przez wojewódzkiego konserwatora zabytków decyzji administracyjnej;
  - 1a. wpis na listę Skarbów Dziedzictwa;
2. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy (...) – szczególną ochroną muszą być objęte zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków oraz ich otoczenia, inne zabytki nieruchome znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków;
3. utworzenie parku kulturowego;
4. uznanie za pomnik historii dotyczy zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury.

W zasadzie podstawowym instrumentem ochronnym jest wpis do rejestru zabytków – pozostałe formy ochrony konserwatorskiej są w niewielkim stopniu wykorzystywane. Wpis do rejestru jest jedyną pozostającą w dyspozycji wojewódzkiego konserwatora zabytków formą ochrony, uchwa-

lenie planu miejscowego oraz powołanie parku kulturowego pozostaje w kompetencjach gminy, zaś pomniki historii w drodze rozporządzenia ustanawia Prezydent RP. Natomiast Lista Skarbów Dziedzictwa jest nową formą ochrony konserwatorskiej zarezerwowaną dla zabytków ruchomych, prowadzoną przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

5.3.1. Pomniki historii

Pomniki historii to miejsca, które ze względu na szczególną wartość i znaczenie dla kultury narodowej, z uwagi na swoją historię, klasę architektury oraz piękno otaczającego je krajobrazu, zasługują na szczególną uwagę i ochronę. Lista Pomników Historii została zapoczątkowana w 1994 r. Obecnie liczy 107 zespołów i obiektów położonych na obszarze całego kraju. W województwie opolskim jest obecnie sześć Pomników Historii. Na terenie gminy Zawadzkie nie ma ustanowionych Pomników Historii. Nie ma również planów wdrożenia takich form ochrony zabytków.

5.3.2. Zabytki wpisane do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków (art. 8 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – dalej skrót: ustawy o zabytkach). Rejestr ten prowadzi się w formie odrębnych ksiąg dla zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych. Wpisanie zabytku do rejestru zabytków nakłada na właściciela bądź posiadacza obowiązki wynikające m.in. z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (wskaźane szczegółowo w punkcie 5.5.1. *Programu opieki*).

Poniżej przedstawiono charakterystykę poszczególnych kategorii zabytków oraz procedury wynikające z ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotyczące a także wykazy zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków województwa opolskiego, położonych w granicach administracyjnych gminy, uszeregowany wg ksiąg rejestrowych i miejscowości.

➤ **Zabytki nieruchome.**

Zabytek nieruchomy to nieruchomości, jej część lub zespół nieruchomości będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową (art. 3 pkt 1 ustawy o zabytkach).

Wpis do rejestru zabytku nieruchomego może nastąpić z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy (art. 9 ust. 1 ustawy o zabytkach). Przedmiotowego wpisu dokonuje wojewódzki konserwator zabytków wydając decyzję administracyjną. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku (art. 9 ust. 2 ustawy o zabytkach).

Informację o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru oraz o ostatecznym zakończeniu tego postępowania wojewódzki konserwator zabytków przekazuje niezwłocznie właściwemu staroście. Jednocześnie informację o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru do czasu ostatecznego zakończenia tego postępowania podaje się do publicznej wiadomości na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej starostwa powiatowego, na obszarze którego znajduje się zabytek, a ponadto w siedzibie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków lub w sposób zwyczajowo przyjęty w miejscowości, w której

znajduje się zabytek. Wynika to z faktu, iż od momentu rozpoczęcia procedury wpisu do rejestru zabytek podlega ochronie prawnej (art. 9 ustawy o zabytkach).

Na terenie gminy Zawadzkie znajduje się obecnie 8 zabytków nieruchomości wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków, przy czym trzy wpisy dotyczą mogił powstańców śląskich z 1921 roku. Z obiektów architektonicznych do rejestru wpisane są trzy zabytki sakralne: kościół p.w. Św. Bartłomieja i kapliczka w Kielczy, kapliczka w Żędowicach oraz dom przy ul. Dobrego Pasterza 35 w Kielczy i pałacyk w Zawadzkiem.

L.p.	miejsowość	obiekt	adres	datowanie	nr rejestru
1.	Kielcza	kościół parafialny pw. św. Bartłomieja		XVIII, XIX w.	1134/66 10.02.1966 r.
2.	Kielcza	zbiorowa mogiła powstańców śląskich na cmentarzu rzymskokatolicki	cmentarz parafialny		193/88 3.10.1988 r.
3.	Kielcza	dom	ul. Dobrego Pasterza 35	XIX w.	1784/66 8.10.1966 r.
4.	Kielcza	kapliczka	ul. Dobrego Pasterza	XIX/ XX w.	215/2014 7.04.2014 r.
5.	Zawadzkie	zbiorowa mogiła powstańców śląskich na cmentarzu rzymsko - katolickim	cmentarz parafialny		194/88 3.10.1988 r.
6.	Zawadzkie	dawny pałacyk myśliwski,	ul. Czarna	XIX w.	2119/86 25.02.1986 r.
7.	Żędowice	zbiorowa mogiła powstańców śląskich na cmentarzu rzymsko - katolicki	cmentarz parafialny		166/88 19.02.1988 r.
8.	Żędowice	kapliczka	ul. Strzelecka	1780r.	214/2014 7.04.2014 r.

➤ **Zabytki ruchome:**

Zgodnie z art. 3 pkt 3 ustawy o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy o zabytkach).

Na terenie gminy do rejestru zabytków ruchomych wpisane są wyłącznie zabytki sztuki sakralnej, stanowiące wyposażenie kościoła p.w. św. Bartłomieja w Kielczy. W sumie są to dwie decyzje wojewódzkiego konserwatora zabytków:

1) wyposażenie kościoła parafialnego w Kielczy, nr rejestru Ks.B.t.V-831/1-10/90 z dnia 5 lipca 1990 r., decyzja obejmuje:

- ołtarz główny z figurami św. Piotra i Pawła – XVIII/XIX w.,
- obraz olejny św. Bartłomieja – II poł. XVIII w.,
- ołtarz boczny w nawie północnej – XVIII/XIX w.,
- obraz św. Józefa – poł. XIX w.,
- ołtarz boczny przy nawie południowej – XVIII/XIX w.,
- ambona – pocz. XIX w.,
- chrzcielnica – XVIII/XIX w.,
- prospekt organowy – pocz. XIX w.,
- konfesjonał – pocz. XIX w.,
- stacje Dogi Krzyżowej – poł. XIX w.;

2) organy firmy Schlag&Söhne ze Świdnicy z roku 1889, nr rejestru Ks.B.t.II.139/08 z dnia 14 października 2008 r.

➤ Zabytki archeologiczne

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wskazuje, iż zabytki archeologiczne to zabytki nieruchome, będące powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytki ruchome, będące tym wytworem. Są to w szczególności: pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany oraz relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Na bieżąco aktualizowany wykaz stanowisk znajduje się na stronie internetowej wojewódzkiego konserwatora zabytków. Obecnie w rejestrze zabytków gminy znajdują się dwa stanowiska archeologiczne w Kielczy.

nr	typ stanowiska	datowanie	rodzaj znaleziska	lokalizacja	nr rejestru zabytków
Kielcza					
1	grodzisko	średniowiecze (XIII - XIV w.)	fragmenty naczyń	Działka nr 171 z mapy 2 obręb Kielcza	A - 341/72
5	punkt osadniczy, osada	epoka kamienia, kultura łużycka brązu i halsztat	fragmenty naczyń, zabytki krzemienne	Działki nr: 190, 191, 254, 257, 258, 259, 260, 261, 277/3 z mapy 2, obręb Kielcza	A - 1102/98

5.3.3. Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzjach.

Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego są formą ochrony zabytków

realizowaną przez samorząd gminny. Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w artykułach 18 i 19 wskazuje niezbędne elementy przy sporządzaniu i aktualizacji studiów oraz planów miejscowych, są to:

- 1) Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami, w przypadku gdy gmina posiada program;
- 3) określenie zasobów podlegających ochronie:
  - zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
  - innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
  - parków kulturowych;
- 4) ustalenia, w zależności od potrzeb, stref ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków;
- 5) ustalenia przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 6) określenie rozwiązań niezbędnych do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu.

Zgodnie z ustawą *o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym* wójt zawiadamia o przystąpieniu do sporządzania dokumentów planistycznych ustawowo określone instytucje i organy, a więc m.in. wojewódzkiego konserwatora zabytków. WKZ po otrzymaniu zawiadomienia o podjęciu odpowiedniej uchwały składa wnioski konserwatorskie, następnie wyraża opinie i udostępnia niezbędne informacje. Na koniec uzgadnia projekt i zmiany planu zagospodarowania przestrzennego w trybie artykułu 106 Kpa, w związku z artykułem 20 ustawy *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego to istotne narzędzie służące ochronie dziedzictwa kulturowego gminy, ale to też wymierne korzyści dla mieszkańców i inwestorów polegające m.in. na szybkim wystąpieniu o pozwolenie budowlane i realizacji inwestycji, a w konsekwencji zatrzymanie inwestora w gminie. Istotna jest również możliwość pobierania przez gminę tzw. renty planistycznej, która stanowi jej dochód własny i może znacząco wpływać na budżet gminy.

5.3.4. Parki kulturowe

Parki kulturowe są tworzone w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Zgodnie z art. 16 ust. 1 park tworzy rada gminy na podstawie uchwały po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Uchwała określa nazwę parku kulturowego, jego granice, sposób ochrony, a także zakazy i ograniczenia dotyczące:

- 1) prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej;
- 2) zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- 3) umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- 3a) zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;
- 4) składowania lub magazynowania odpadów.

Tego typu forma ochrony jest szczególnie polecana dla form krajobrazowych. Na chwilę obecną nie ma propozycji utworzenia parku kulturowego na terenie gminy Zawadzkie.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.

Ewidencja zabytków nie jest formą ochrony zabytków, stanowi natomiast zbiór wszystkich obiektów i obszarów o wartościach zabytkowych. W skład ewidencji zabytków wchodzi:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków;
- 2) zabytki nieruchome nie wpisane do rejestru zabytków;
- 3) parki kulturowe.

Ewidencję zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków w formie kart ewidencyjnych (art. 22 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), zaś ewidencję z terenu gminy prowadzi wójt (burmistrz, prezydent miasta) w formie zbioru kart adresowych zabytków, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4 cytowanej wyżej ustawy).

Obok zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia oraz parków kulturowych ochronę zabytków objętych gminną ewidencją zabytków (GEZ) uwzględnia się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Ewidencja zabytków jest podstawą dla sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Rozpoznanie zasobów, stanu zachowania obiektów zabytków pozwala na wskazanie zagrożeń oraz sposobów reagowania w celu ochrony i powstrzymania degradacji zewidencjonowanych zabytków oraz ich otoczenia. Dlatego obiekty te ujęte zostają w programach opieki oraz wskazane są do ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. *w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz. U. Nr 113, poz. 661) i jego zmianą z 2019 roku, ewidencja zabytków jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

W związku ze zmianami wprowadzonymi *Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 roku, zmieniającego rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem* (Dz.U. z 2019 r. poz. 1886), karty są wykonywane według nowego wzoru, który oprócz danych adresowych oraz form ochrony konserwatorskiej, zawiera także takie informacje jak: historia, opis i wartości zabytku, stan zachowania i postulaty dotyczące konserwacji. Przy czym należy zaznaczyć, że dotychczas wykonane karty adresowe są ważne i nie jest konieczne ich ponowne opracowanie (ewentualnie może to dotyczyć obiektów, których stan techniczny uległ zasadniczej zmianie).

Wyżej wymienione rozporządzenie wprowadziło zasadę, iż w przypadku włączenia obiektów do GEZ wymagane jest porozumienie burmistrza z wojewódzkim konserwatorem zabytków co do zasadności ujęcia tego zabytku w GEZ oraz najpilniejszych postulatów konserwatorskich, a także ustaliło obowiązek informacyjny gminy, polegający na tym, iż wymagane jest zawiadomienie właści-

ciela zabytku o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków. Zawiadamia się właścicieli zabytków o zamiarze włączenia do GEZ, oraz o sporządzeniu nowej karty adresowej albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z GEZ. Do powyższych zawiadomień o włączeniu karty do GEZ lub o wykonaniu nowej, dołącza się odpowiednią kartę ewidencyjną.

Gmina Zawadzkie w gminnej ewidencji zabytków ma ujętych 219 obiektów i obszarów (zespołów osiedli robotniczych), zaś w wojewódzkiej ewidencji zabytków jest 212 obiektów i obszarów. Rozbieżności wynikają z faktu, iż w GEZ wymienione są budynki nieistniejące i przebudowane. Ewidencja nie jest kompletna, brakuje kart dla obszarów: karty ewidencyjnej miasta oraz wsi, dla których uchwalono w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego strefy ochrony konserwatorskiej „B”, stąd w celu kompleksowego stosowania prawa miejscowego obszary te powinny być włączone do ewidencji. W sumie należy podkreślić, iż brak jest aktualnych kart adresowych zarówno obiektów od lat ujętych w GEZ, jak i takich, gdzie stwierdzono cechy zabytkowe obiektów, a które nie ujęte są w ewidencji.

5.5. Działania gminy w obszarze dziedzictwa kulturowego

5.5.1 Obiekty zabytkowe będące własnością gminy

W celu realizacji obowiązków wynikających z ustawy o ochronie zabytków niezbędne jest podanie informacji nt. zasobów gminnych wpisanych do rejestru zabytków. Zgodnie bowiem z artykułem 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami właściciel zabytku jest zobowiązany do:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Gmina Zawadzkie jest właścicielem następujących zabytków włączonych do gminnej ewidencji zabytków w tym wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków:

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Uwagi, w tym rejestr zabytków
1.	Zawadzkie	dom	ul. Andrzeja 1	
2.	Zawadzkie	dom	ul. Andrzeja 3	
3.	Zawadzkie	budynek byłej szkoły	ul. Dębowa 11	Gmina Zawadzkie - Ośrodek Pomocy Społecznej w Zawadzkim
4.	Zawadzkie	budynek biurowo – administracyjny	ul. Dębowa 13	
5.	Zawadzkie	budynek biurowy (bank, poczta)	ul. Dworcowa 3	Skarb Państwa w użytkowaniu wieczystym: Gminy Zawadzkie, Poczty Polskiej S.A.,

				TP S.A., Santander Bank Polska
6.	Zawadzkie	dom	ul. Dworcowa 8	
7.	Zawadzkie	oficyna mieszkalna	ul. Dworcowa 8a	
8.	Zawadzkie	dom (zły stan)	ul. Handlowa 1a	
9.	Zawadzkie	komórki lokatorskie (zły stan)	ul. Handlowa 1a	
10.	Zawadzkie	dom	ul. Lubliniecka 1	
11.	Zawadzkie	dom	ul. Lubliniecka 4	
12.	Zawadzkie	dom w osiedlu robotni- czym	ul. Miarki 1	
13.	Zawadzkie	komórki lokatorskie	ul. Miarki 1	
14.	Zawadzkie	dom w osiedlu robotni- czym	ul. Miarki 3	
15.	Zawadzkie	dom w osiedlu robotni- czym	ul. Miarki 5	
16.	Zawadzkie	dom w osiedlu robotni- czym	ul. Miarki 7	
17.	Zawadzkie	dom w osiedlu robotni- czym	ul. Miarki 9	
18.	Zawadzkie	dom w osiedlu robotni- czym	ul. Miarki 11	
19.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 14	
20.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 16	
21.	Zawadzkie	oficyna mieszkalna	ul. Opolska 20a	
22.	Zawadzkie	szkoła	ul. Opolska 47	
23.	Zawadzkie	budynek byłej szkoły	ul. Opolska 48a	
24.	Kielcza	kapliczka przydrożna	ul. Dobrego Pasterza 14	nr rej. Ks. A t. I 215/2014
25.	Kielcza	dom	ul. Dobrego Pasterza 37	
26.	Żędowice	kapliczka przydrożna	ul. Strzelecka koło nr 30	nr rej. Ks. A t. I 214/2014

Własność dotyczy obiektów pełniących funkcje publiczne tj. budynków administracyjnych, szkół i przede wszystkim domów w dawnych osiedlach robotniczych. Gmina jest właścicielem dwóch zabytków sakralnych – kapliczek w Kielczy i Żędowicach.

5.5.2. Infrastruktura i działania gminy w zakresie wykorzystania dziedzictwa kulturowego do popularyzacji miasta i obszaru gminy.

Gmina Zawadzkie podejmuje działania na rzecz popularyzacji gminy jako miejsca przyjaznego mieszkańcom i turystom, oferującego ciekawą ofertę spędzania wolnego czasu. Informacje o dziedzictwie kulturowym prezentowane są w tematycznych folderach oraz na stronie internetowej, między innymi udostępniona jest możliwość wirtualnego spaceru po zabytkach gminy. Gmina opracowała między innymi szlak kapliczek i krzyży przydrożnych, w którym znalazły się mapy z ich lokalizacją i opisem. W każdej miejscowości są tablice informacyjne prezentujące zasoby dziedzictwa i ciekawostki we wszystkich miejscowościach. Podejmowane są działania, których celem jest wyeksponowanie walorów zabytkowych w poszczególnych miejscowościach. Było to możliwe dzięki wsparciu projektów z funduszy europejskich w ramach Lokalnych Grup Działania, aktywnie w tym obszarze działa Stowarzyszenie Kraina Dinozaurów, dzięki czemu tworzony jest zintegrowany system oferty z gminami ościennymi.

W efekcie zrealizowano szereg działań na rzecz inwentaryzacji zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz systematycznie realizowane są projekty wspierające zachowanie i popularyzację zasobów (ryc. 37).

Ryc. 44 Plac Hutnika w Zawadzkim po rewitalizacji, fot. I. Solisz; Ryc. 45 Przewodnik po kościołach, kapliczkach i krzyżach – mapa z opisem zabytków opracowana przez gminę w 2013r.; Ryc. 46 Tablice informacyjne opisujące zasoby dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz schemat tras rowerowych w Kielczy, fot. I. Solisz

W ostatnich latach nacisk został położony na przywrócenie pamięci tradycji hutniczych gminy, dzięki pozyskanym funduszom wykonano rewitalizację placu hutnika, poddano modernizacji były budynek kinoteatru w którym mieści się obecnie interaktywna wystawa. Na placu wyeksponowano fragmenty historycznych maszyn używanych w hutnictwie.

W gminie realizowane są liczne działania związane z propozycją aktywności na Małej Panwi. Rzeka w większości nieuregulowana, która zachowała wiele swych pierwotnych cech z gęsto porośniętymi, wysokimi brzegami, liczne zakola i naturalne przeszkody umożliwiła stworzenie atrakcyjnej oferty spływów kajakowych.

Spływy kajakowe cieszą się coraz większą popularnością od około 10 lat, kiedy wskutek silnych nacisków proekologicznych oczyściła się rzeka Mała Panew. Od tego czasu rozwija się infra-

struktura turystyczna wokół rzeki. Gospodarstwa agroturystyczne i prywatni przedsiębiorcy w swojej ofercie umieścili wynajem kajaków; powstały umowne odcinki spływów i naturalne miejsca pokonywania przeszkód. W ramach projektu Regionalnego Centrum Doliny Małej Panwi na obszarze gminy Zawadzkie powstały trzy stacje kajakowe w Kielczy, Żędowicach oraz Zawadzkim. Przystanie w Kielczy i Zawadzkim połączone są z miejscem do wypoczynku gdzie można zorganizować biwak, bezpiecznie rozpaść ognisko, a w ramach potrzeby schronić się przed deszczem. W Żędowicach natomiast stacja kajakowa pozwala w łatwy i prosty sposób na przeniesienie kajaków gdyż w tym miejscu niemożliwe jest przepłynięcie przez rzekę z powodu małej elektrowni wodnej. Spływy kajakiem możliwe są jedną z czterech tras:

1. Krupski Młyn – Zawadzkie: trasa trudna z dużą ilością przeszkód. Wymaga dobrej sprawności fizycznej. Czas trwania ok. 5-6 godzin (16 km).
2. Zawadzkie – Kolonowskie: trasa bardzo malownicza. W całości przebiega przez tereny leśne. Dostarcza wielu niezapomnianych wrażeń. Czas trwania ok. 4,5 – 5 godzin (12 km).
3. Kolonowskie – Ozimek: trasa łatwa i przyjemna, ale z wieloma progami, wymagającymi przenoszenia kajaków. Rzeka na tym odcinku jest częściowo regulowana. Czas trwania ok. 3,5 – 4 godziny (15 km).
4. Ozimek – Turawa: trasa łatwa, ale wymagająca od kajakarzy wysiłku – spodziewać się można wiatru, powodującego fale. Czas trwania 3 – 6 godzin (w zależności od siły wiatru) (12 km).

Ryc. 47 Folder promujący spływy kajakowe Małą Panwią źródło: <https://www.krainadinozaurow.pl/pl/pakiety-turystyczne,70>;

Ryc. 48 Koncert w kościele p.w. św. Bartłomieja w Kielczy podczas Festiwalu Gaude Mater Polonia; źródło: <https://zawadzkie.pl/2068/gaude-mater-polonia-wincenty-z-kielczy-in-memoriom>

W gminie organizowane są liczne cykliczne imprezy kulturalne, których celem jest popularyzacja i podtrzymywanie tradycji:

- Festiwal Gaude Mater Polonia Wincenty z Kielczy in memoriam, jest najważniejszym wydarzeniem kulturalnym gminy Zawadzkie. Festiwal odbywa się co roku, od kilkunastu lat. Upamiętnia Wincentego, pierwszego polskiego kompozytora i autora hymnu Gaude Mater Polonia. Program koncertów jest bardzo urozmaicony, a wypełnia go udział zespołów chóralnych i kameralnych, specjalizujących się w muzyce dawnej i muzyce średniowiecza oraz znakomitych solistów. Koncert inaugurujący festiwal odbywa się w kościele św. Bartłomieja w Kielczy, swoim zasięgiem obejmuje teren całego województwa opolskiego.

- Gminny Konkurs Gawędziarski „Śląskie Beranie”, który promuje lokalną gwarę – teksty często dotyczą śląskich tradycji oraz życia codziennego, zwycięzcy biorą udział w wojewódzkiej edycji tego konkursu.
- Międzyszkolny konkurs kroszonkarski „Ale jajo”, dzieci i młodzież gminy biorące udział w tym konkursie są często laureatami Wojewódzkiego Konkursu Plastyki Obrzędowej Kroszonki Opolskie.
- Organizacja imprezy „Dzień Hutnika”, mającego na celu nawiązanie do hutniczych korzeni i tradycji.
- „Dzień Placka” w Żędowicach.
- Dożynki Gminne (w tym wyplatanie koron).
- Konkurs literacki „Moja wieś – moje miejsce”, konkurs ogłaszany dla uczniów oraz dla osób dorosłych z terenu Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Kraina Dinozaurów”. Przedmiotem konkursu są prace prezentujące w oryginalny sposób jedną z czterech kategorii konkursowych: „Najciekawsze wydarzenia w moim życiu - wywiad, nagranie z ciekawą osobą lub film”; „Odkrywamy ciekawe życiorysy - nagranie filmu, prezentacja, wywiad”; „Tradycje i zwyczaje w mojej miejscowości, to przeszłość czy będzie trwać nadal, nawet za 50 lat”, „Moja miejscowość w poezji”.
- Cross Doliny Małej Panwi „W pogoni za bobrem”.
- Impreza „Wieś kontra wieś”.
- Złot Śladami Dawnego Hutnictwa – Regolowiec, organizowany jest od ponad 20 lat jest przez Oddział PTTK w Zawadzkiem - rajd dla turystów pieszych i rowerowych organizowane. W Zlocie, jednej z największych turystycznych imprez na terenie powiatu, co roku uczestniczy kilkaset osób.
- Wspieranie działalności Zespołu Tańca Narodowego i Regionalnego „Żędowanie”.

Mała odznaka

Duża odznaka

Honorowa odznaka

Ryc. 49 Odznaki "Turysta Przyrodnik Doliny Małej Panwi" źródło: http://www.msw-pttk.org.pl/odznaki/reg_odznak/reg_tpdmp.html

Istotne działania dotyczą aktywności związanej z ochroną przyrody. Realizowane są one przed Nadleśnictwem Zawadzkie, są to zarówno działania edukacyjne realizowane w zaadaptowanych na ten cel obiektach nadleśnictwa jak i przygotowanie folderów i tym podobnych materiałów. Warto dodać, że wieloletnia aktywność Oddziału PTTK w Zawadzkiem w porozumieniu z Nadleśnictwem Zawadzkie przyczyniła się do ustanowienia Regionalnej Odznaki "Turysta Przyrodnik Doliny Małej Panwi". Celem odznaki jest rozwijanie zainteresowań walorami przyrodniczymi, krajoznawczo – turystycznymi Doliny Małej Panwi oraz zachęcanie do działań na rzecz ochrony przyrody i lasów.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń.

Stan zachowania zabytków nieruchomych na terenie gminy jest zróżnicowany w zależności od kategorii obiektów. W najlepszym stanie są zabytki sakralne, kościoły i kapliczki. W przypadku budynków mieszkalnych stan jest uzależniony od użytkowania obiektów. Opuszczone – popadają w

ruinę, w użytkowanych budynkach w przypadku niektórych zauważalny jest brak środków finansowych na prace remontowe, dotyczy to szczególnie najstarszych budynków powstałych w konstrukcji drewnianej.

W sumie zamieszkałe budynki są w większości zadbane, wręcz zauważalna jest tendencja do ich modernizacji, która zaciera walory zabytkowe i historyczny wystrój. Szczególnie negatywne jest prowadzenie prac w pierwotnie jednorodnych obiektach: obecnie są różnorodnie remontowane i modernizowane bez uwzględnienia jednolitego wyglądu budynków, przynajmniej w zakresie kolorystyki (domy dwu – i czterorodzinne).

Ważnym aspektem utrzymania tradycyjnych technik budowlanych i wystroju architektonicznego obiektów, byłyby działania zmierzające do wspierania właścicieli podejmujących prace o charakterze konserwatorskim, a nie typowo modernizacyjnym, jest to możliwe dzięki zmianie przepisów ustawy

o ochronie zabytków, która dopuszcza udzielanie przez samorzady dotacji na prace w obiektach włączonych do gminnej ewidencji zabytków.

Poniżej analiza mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dotyczących dziedzictwa kulturowego.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ▪ korzystne położenie geograficzne (dolina Małej Panwi, sąsiedztwo aglomeracji śląskiej), ▪ korzystna infrastruktura drogowa (sieć dróg wojewódzkich, autostrada A4) uwzględniająca trasy historyczne, ▪ opracowane miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miejscowości, ▪ uwzględnianie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w gminnych dokumentach strategicznych i planistycznych, ▪ podejmowane przez władze miasta działania na rzecz poprawy walorów środowiska kulturowego miasta, ▪ duża ilość kapliczek i krzyży przydrożnych wzbogacająca lokalny krajobraz, ▪ wkomponowanie obiektów i zespołów zabytkowych w cenną przyrodniczo zielenią, ▪ odbywające się regularnie imprezy kulturalne o zasięgu ponadgminnym, ▪ w obszarach wiejskich - aktywne, zorganizowane społeczności lokalne działające m.in. w obszarze dziedzictwa kulturowego, ▪ obecność regionalistów i znawców lokalnej historii, 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ niezagospodarowane istniejące obiekty budowlane, ▪ rozdrobniona własność w budynkach zabytkowych wpływająca na częściowe prowadzenie prac bez zachowania jednorodnego charakteru budynków (dawne kolonie robotnicze), ▪ zły stan zachowania części obiektów zabytkowych, zwłaszcza prywatnych wynikający z: <ul style="list-style-type: none"> – braku zrozumienia dla wartości zabytkowych obiektów, – niewystarczających środków finansowych właścicieli obiektów zabytkowych na ich konserwację i rewaloryzację, ▪ niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego, ▪ niepełne rozpoznanie zasobu zabytkowego, szczególnie brak opracowań dotyczących materialnych relikwów hutnictwa, ▪ nieaktualna gminna ewidencja zabytków, ▪ niewielka ilość obiektów wpisanych do rejestru zabytków, mimo występowania cennych obiektów dziedzictwa kulturowego, ▪ brak produktów lokalnych, ▪ braki w infrastrukturze turystycznej i noclego-

<ul style="list-style-type: none"> ▪ pielęgnowanie zwyczajów i tradycji z aktywnym uczestnictwem dzieci i młodzieży, ▪ działalność twórców ludowych na terenie gminy, ▪ liczne działania edukacyjne dotyczące zasobów przyrodniczych gminy prowadzone przez Nadleśnictwo Zawadzkie, ▪ sieć różnorodnych szlaków turystycznych, ▪ infrastruktura do uprawiania rekreacji rowerowej i kajakowej, ▪ rozwijająca się baza turystyczna (kajakarstwo, rekreacja rowerowa), ▪ spójny system tablic informacyjnych opisujących walory poszczególnych miejscowości. 	<p>wej,</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ brak bieżącego monitorowania stanu zachowania infrastruktury i oznakowania szlaków turystycznych.
<ul style="list-style-type: none"> ▪ SZANSE 	<p>ZAGROŻENIA</p>
<ul style="list-style-type: none"> ▪ zwiększająca się ilość podmiotów świadczących usługi turystyczne, ▪ wzrost zainteresowania właścicieli obiektów zabytkowych pracami konserwatorskimi, ▪ możliwość pozyskania dotacji na prace konserwatorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych ze środków finansowych pochodzących z różnych źródeł: samorządowe, państwowe, środki UE i in., ▪ rozwój inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, ▪ promocja przykładów dobrych praktyk opieki nad zabytkami, ▪ tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby, ▪ realizowanie zgodnie ze strategią zadań związanych z rewitalizacją obiektów i obszarów zabytkowych, ▪ współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk), ▪ wsparcie i realizacja projektów przyczyniających się do rozwoju gminy przez LGD Kraina Dinosaurów, ▪ fundusz sołecki pozwalający na wpływ mieszkańców na rozwój swoich społeczności. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ malejące dochody gminy, ▪ częste zmiany przepisów utrudniające wieloletnie planowanie i realizację zadań, ▪ rosnące koszty utrzymania obiektów użyteczności publicznej, ▪ powszechny trend niewłaściwego stosowania nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych, co prowadzi do degradacji ich wartości zabytkowych, szczególnie podczas termomodernizacji, ▪ niewystarczające przepisy prawne skutkujące degradacją krajobrazu kulturowego, m.in. poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru miasta i obszarów wiejskich, ▪ niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska, ▪ częściowy zanik tradycji, związany ze zmianami stylu życia, wpływający na zmiany otoczenia, w tym likwidacja tradycyjnej zabudowy oraz roślinności ogródków i sadów, alei i zadrzewień, ▪ niekorzystne prawo podatkowe, wpływające na rozbiórki historycznej zabudowy gospodarczej na obszarach wiejskich,

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ mała świadomość społeczna w zakresie ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego ▪ starzenie się społeczeństwa, a jednocześnie mały przyrost naturalny.
--	--

7. Założenia programowe. Priorytety. Kierunki działań. Zadania.

Realizacja programu opieki odbywa się w oparciu o dwa priorytety, w ramach których ustalono kierunki oraz typy działań. Priorytety to:

1 – Poprawa stanu zachowania dziedzictwa kulturowego i eksponowanie jego wartości

2 – Dokumentowanie dziedzictwa kulturowego gminy oraz promocja i edukacja służąca zachowaniu tożsamości

W ich ramach szeroko pojęta ochrona i opieka nad zabytkami gminy Zawadzkie ma zmierzać do:

- Konsekwentnego realizowania kompetencji samorządu w obszarze lokalnego dziedzictwa kulturowego poprzez wdrożenie programu opieki.
- Weryfikacji zasobów dziedzictwa kulturowego między innymi poprzez opracowanie gminnej ewidencji zabytków uwzględniającej zabytki nieruchome i archeologiczne.
- Dbłości o krajobraz kulturowy gminy, zachowanie charakterystycznych elementów zabytkowych i przyrodniczych, także poprzez wdrażanie ustawowych form ochrony.
- Rewitalizacji obszarów zdegradowanych i zaniedbanych.
- Wspierania aktywności lokalnej mającej na celu zachowanie dziedzictwa.
- Wspierania działań na rzecz projektów edukacyjnych mających na celu zwiększenie wiedzy i świadomości mieszkańców o zasobach kulturowych gminy oraz stosowania dobrych praktyk podczas remontowania obiektów zabytkowych.
- Wzbogacania oferty turystycznej gminy m.in. poprzez działania na rzecz dziedzictwa kulturowego.

Przedstawione kierunki działań i proponowane zadania mogą ulegać modyfikacji, biorąc pod uwagę fakt możliwych w okresie czterech lat obowiązywania programu zmian społeczno – gospodarczych, wdrożenia nowej perspektywy finansowania zadań z funduszy europejskich. Szczególnie po okresie dwóch lat realizacji programu wskazane jest przygotowanie obligatoryjnego sprawozdania, który uwzględni ewentualną korektę działań i zadań.

Priorytet 1

Poprawa stanu zachowania dziedzictwa kulturowego i eksponowanie jego wartości

Kierunki działań	Zadania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i działania na rzecz poprawy ich stanu zachowania	Prowadzenie prac remontowo – konserwatorskich przy obiektach zabytkowych nieruchomych i ruchomych stanowiących własność gminy.
	Wdrożenie systematycznego dofinansowania w ramach środków pochodzących z budżetu gminy prac konserwatorskich przy zabytkach niestanowiących własności gminy wpisanych do rejestru i włączonych do GEZ.

	Podjęcie działań zmierzających do wpisania do rejestru zabytków najcenniejszych relikwów związanych z hutnictwem (np. najstarsze domy dawnych kolonii robotniczych) oraz innych cennych obiektów (zabytki sakralne).
	Popularyzacja dobrych praktyk podczas remontowania obiektów zabytkowych (zgłoszenia i głosowanie mieszkańców, prezentacja w lokalnych mediach).
Integracja działań na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	Zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez ochronę historycznie ukształtowanych układów (sieć dróg, podziałów własnościowych i funkcjonalnych), w zgodzie z historyczną kompozycją i formą architektoniczną danego układu, zespołu.
	Popularyzacja i wspieranie projektów przyczyniających się do zachowania i odtworzenia tradycyjnej roślinności ogródków przydomowych i sadów oraz charakterystycznych w krajobrazie alei i zadrzewień (rzeka, kanały, cmentarze i in.).
	Dbłość o zachowanie historycznych układów przestrzennych: linii i skali zabudowy, układu budynków, elementów wyróżniających np. kompozycji i dekoracji elewacji, detalu architektonicznego, stolarki (mpzp i in. dokumenty, w tym finansowe).
Ochrona dziedzictwa archeologicznego	Opracowanie kompleksowej bazy danych nt. zasobów archeologicznych (w tym kart ewidencyjnych GEZ).
	Uzupełnianie szlaków turystycznych uwzględniających elementy dziedzictwa archeologicznego.
Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z zabytkami	Wspieranie utrzymywania na rynku pracy zanikających rzemiosł i zawodów oraz lokalnych tradycji mieszkańców (np. obrzędowych, kulinarnych).
	Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach oferujących wypoczynek i rozrywkę.
	Wspieranie rozwoju muzeów, izb pamięci i innych form zmierzających do zachowania materialnych świadectw dziedzictwa z możliwością ich prezentacji i udostępniania.

Priorytet 2

Dokumentowanie dziedzictwa kulturowego gminy oraz promocja i edukacja służąca zachowaniu tożsamości

Kierunki działań	Zadania
Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów i obszarów zabytkowych	Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków – wykonanie kart adresowych zabytków nieruchomości wraz z uzupełnianiem wykazu w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

	<p>Działania zmierzające do profesjonalnej inwentaryzacji zasobów zabytków ruchomych (kapliczek, krzyży) – wykonanie kart ewidencyjnych w gminie oraz wystąpienie z wnioskiem do wojewódzkiego konserwatora zabytków dot. opracowania kart wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych .</p>
	<p>Inwentaryzacja unikatowych walorów kulturowych regionu, przede wszystkim pozostałości tradycyjnego wiejskiego i robotniczego budownictwa (w pierwszej kolejności drewnianego), z perspektywą wykorzystania ich w promocji turystycznej regionu.</p>
	<p>Kontynuacja działań zmierzających do eksponowania tradycji hutniczych w gminie – opracowanie materiałów merytorycznych do wytyczenia szlaku hutnictwa z weryfikacją terenową reliktyw.</p>
<p>Popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym</p>	<p>Inicjowanie i wspieranie programów (konkursy, wystawy i inne) realizowanych przez instytucje, stowarzyszenia, związki wyznaniowe i inne podmioty, działających na rzecz edukacji i popularyzacji dziedzictwa kulturowego zarówno materialnego jak i niematerialnego.</p>
	<p>Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, ulotek, broszur), poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy, szczególnie poświęconych historii hutnictwa.</p>
	<p>Cyfrowy dostęp do zabytków: aktualizacja gminnej strony www dot. treści, opisów zdjęć, opracowanie szaty graficznej i poprawa funkcjonalności zakładki poświęconej dziedzictwu kulturowemu z uzupełnieniem o dziedzictwo niematerialne oraz linki do istniejących opracowań.</p>
	<p>Wspieranie projektów dokumentujących dawne zwyczaje i tradycje mieszkańców gminy oraz promowanie lokalnego dziedzictwa.</p>
<p>Edukacja o regionalnym dziedzictwie kulturowym i historycznym gminy</p>	<p>Organizacja pikników rodzinnych i innych form aktywności rodzinnej w ramach wydarzeń związanych z lokalną historią, wydarzeniami ogólnokrajowymi związanymi z dziedzictwem kulturowym jak obchody Europejskich Dni Dziedzictwa.</p>
	<p>Wspieranie projektów edukacyjnych skierowanych do dzieci i młodzieży poświęconych regionalnemu dziedzictwu kulturowemu</p>
	<p>Rozwój regionalnego muzealnictwa: wspieranie i promocja izb tradycji, adaptacja budynków przemysłowych na „żywe”</p>

	muzea techniki.
	Współpraca z instytucjami i stowarzyszeniami w celu utworzenia Szlaku Powstań Śląskich wraz z organizacją na terenie gminy 100 rocznicy wybuchu III Powstania Śląskiego w 2021 roku.
Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	Opracowanie i popularyzacja tematycznych ścieżek rowerowych poświęconych dziedzictwu kulturowemu oraz uzupełnianie oferty w tym zakresie przy wykorzystaniu innych form aktywności (szlaki konne, questy, geocoching).
	Wyeksponowanie w przestrzeni elementów infrastruktury hutniczej, jej reliktyw lub ekspozycji historycznej w formie szlaku / trasy rowerowej i in.: „Zawadzkie hutnictwo dawniej i dziś”.
	Uzupełnianie i monitoring stanu zachowania elementów infrastruktury umożliwiających funkcjonowanie i rozwój turystyki kulturowej.
	Kontynuacja współpracy międzygminnej (np. LGD) w celu poszerzenia wspólnego, kompleksowego produktu turystycznego, uwzględniającego zasoby kulturowo – przyrodnicze gminy.

8. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami.

Realizacja programu będzie się odbywać poprzez wskazanie zadań na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Podstawę niniejszego instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawne i zawarte w nich regulacje dotyczące instrumentów prawno- ekonomicznych i finansów publicznych.

Do wykonania zadań zawartych w Gminnym programie opieki nad zabytkami gminy Zawadzkie będą pomocne następujące instrumenty:

- prawne – wynikające z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- finansowe - obejmujące między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych, udzielanie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych,
- koordynacji, obejmujące między innymi realizacje zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa opolskiego,
- społeczne, obejmujące między innymi działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi,
- kontrolne, obejmujące między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami.

Fundusze na ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami oraz ochronę dziedzictwa kulturowego pochodzą ze środków publicznych (budżety jednostek samorządów terytorialnych wszystkich szczebli, dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków, fundusze europejskie) oraz ze środków podmiotów prywatnych (osoby fizyczne, fundacje, osoby prawne, kościelne). Zasadniczo na właścicielu i użytkowniku spoczywa obowiązek właściwego zabezpieczenia i utrzymania obiektu zabytkowego oraz prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.

Szczególnie ochronie zabytków poświęcone są programy operacyjne uruchomione przez **Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego** (www.mkidn.gov.pl), pozwalające na uzyskanie dofinansowania na realizację zadań publicznych z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego:

1. Programy z zakresu dziedzictwa kulturowego z następującymi priorytetami:
  - ochrona zabytków, którego celem jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane przez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne,
  - kolekcje muzealne, którego celem jest wspieranie działalności muzeów poprzez tworzenie oraz systematyczne wzbogacanie zbiorów i kolekcji o randze narodowej i regionalnej,
  - wspieranie działań muzealnych,
  - kultura ludowa i tradycyjna,
  - ochrona zabytków archeologicznych,
  - ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą,
  - Miejsca Pamięci Narodowej za granicą,
  - badanie polskich start wojennych,
  - wspieranie samorządowych instytucji kultury – opiekunów miejsc pamięci,
  - wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami w kraju.
2. Program „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego”, którego celem jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na pokrycie tzw. wkładu własnego dla zadań, które ubiegają się o dofinansowanie w ramach programów europejskich.
3. Inne programy, w których mogą się mieścić cele związane z ochroną i promocją dziedzictwa kulturowego, jak program „Kultura cyfrowa” itd.

Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków (www.wuozopole.pl)

System finansowania zabytków został określony w ustawie o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (art.71-83a). Przede wszystkim dotacje przyznawane przez urzędy konserwatorskie mogą być udzielane na prace planowane do wykonania lub jako refundacje poniesionych wcześniej nakładów. Wnioski do **wojewódzkiego konserwatora zabytków** na prace planowane składa się do 28 lutego roku, w którym ma być udzielona dotacja. W przypadku refundacji – wniosek składa się do 30 czerwca – roku, w którym dotacja ma być udzielona, na dofinansowanie prac przeprowadzonych w okresie 3 lat poprzedzających rok złożenia wniosku. Ilość i wysokość udzielanych dotacji zależy od ilości zgłoszonych wniosków i wartości środków posiadanych w budżecie przez WKZ na ten cel. Zwykle dotacje nie przekraczają 50 % wartości całości prac, choć istnieje możliwość dofinansowania prac do 100% wartości

zadania, jednak pod ściśle określonymi warunkami, dotyczącymi przede wszystkim stanu zachowania zabytku i jego szczególnej wartości lub też skomplikowanych pod względem technologicznym prac lub robót.

Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji (www.mswia.gov.pl):

- Program Razem bezpieczniej związany w dofinansowaniem zadań z zakresu poprawy bezpieczeństwa i zabezpieczenia obiektów zabytkowych (systemy p. pożarowe i p. włamaniowe) adresowane do jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych, kościołów i związków wyznaniowych.
- Fundusz Kościelny przeznaczony m.in. na remonty i konserwację obiektów sakralnych o wartości zabytkowej, tylko na podstawowe prace zabezpieczające sam obiekt (remonty dachów, elewacji, osuszanie i odgrzybianie, remonty instalacji itp.) – bez otoczenia, wystroju i obiektów towarzyszących. Podmiotami uprawnionymi do otrzymania dotacji są osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych, działających na podstawie ustaw o stosunku Państwa do kościołów oraz związków wyznaniowych.

Fundusze europejskie

Strony www.funduszeuropejskie.gov.pl i www.interreg-central.eu dostarczają aktualnych informacji na temat europejskich funduszy strukturalnych i działających w ich ramach programów.

Należy zaznaczyć, że okres programowania na lata 2014 – 2020 dobiega końca, większość środków jest już rozdysponowana a projekty są wykonane lub w trakcie realizacji. *Program* opieki nad zabytkami będzie realizowany w ramach nowej perspektywy finansowej. Brak jest szczegółów dotyczących możliwości finansowania dziedzictwa kulturowego ze środków Unii Europejskiej z perspektywy programowej na lata 2021 - 2027. Na chwilę obecną dostępne jest Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające **wspólne przepisy** dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy.

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie **Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Funduszu Spójności, COM (2018) 372** określa: cele szczegółowe i zakres interwencji obu funduszy, tak aby wsparcie inwestycyjne było zgodne z celami Unii Europejskiej w zakresie tej polityki spójności i zrównoważonego rozwoju, wymogi dotyczące koncentracji tematycznej oraz inwestycji w zakresie rozwoju terytorialnego. Rozporządzenie obejmuje wyłączenia dotyczące zakresu interwencji, zasady koncentracji tematycznej oraz instrumenty wymiaru terytorialnego, w tym zrównoważony rozwój obszarów miejskich.

Obecnie wiadomo, że wsparcie kultury i ochrony zabytków w perspektywie finansowej 2021 – 2027 będzie możliwe w ramach Celu Polityki 5 *Europa bliżej obywateli dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich, wiejskich i przybrzeżnych w ramach inicjatyw lokalnych*²¹.

---

²¹ Opracowane przez Referat Zarządzania i Programowania Departament Koordynacji Programów Operacyjnych UMWO, na podstawie projektów rozporządzeń opublikowanych przez KE na przełomie maja/czerwca 2018 r. oraz Założeń do

Wszystkie inwestycje realizowane w Celu Polityki 5 muszą być wdrażane poprzez instrumenty terytorialne, wskazane w art. 22 projektu rozporządzenia ogólnego (zintegrowane inwestycje terytorialne - ZIT, rozwój lokalny kierowany przez społeczność – RLKS, inne narzędzia terytorialne).

Cel Polityki 5 będzie wdrażany poprzez realizację projektów wynikających ze strategii terytorialnych obejmujących swoim zakresem cele szczegółowe i rodzaje interwencji, m. in. takie jak:

- ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury, jako ważnych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego danego obszaru,
- rozwój obszarów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych, jak też opartych o właściwości uzdrowiskowe i walory kulturowe stanowiące o ich wysokiej atrakcyjności turystycznej, m.in. na potrzeby rozwoju sektora turystyki, ekoturystyki czy srebrnej gospodarki.

Kluczowym aspektem realizacji tych działań będzie partycypacja społeczna podczas przygotowania i wdrażania dokumentów strategicznych niezbędnych dla wdrażania Celu Polityki 5, co ma przyczynić się do aktywizacji lokalnej społeczności na rzecz pobudzania rozwoju społeczno-gospodarczego oraz wzmacniania poczucia tożsamości i integracji społeczności lokalnej na rzecz rozwoju lokalnego. Cel Polityki 5 będzie finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Oprócz europejskich funduszy strukturalnych, istnieje możliwość skorzystania z dotacji **Norweskiego Mechanizmu Finansowego** oraz **Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego** (informacje dostępne na stronie www.eog.gov.pl), które od lat aktywnie wspierają działania z zakresu ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego oraz infrastruktury kultury.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej – możliwe jest dofinansowanie prac konserwatorskich przy zabytkowych układach parkowych, parkowo-wodnych i ogrodowych w ramach programu *Ochrona i przywracanie różnorodności biologicznej i krajobrazowej*. Beneficjenci to jednostki samorządu terytorialnego i ich związki, parki krajobrazowe i ich zespoły, uczelnie wyższe; organizacje pozarządowe, stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego i jednostki organizacyjne PGL Lasy Państwowe; podmioty będące właścicielem lub zarządcą zabytkowych parków i ogrodów.

Środki samorządowe z budżetu województwa opolskiego i powiatu strzeleckiego. Ze środków województwa i powiatu mogą być udzielane dotacje celowe na realizację zadań związanych z pracami konserwatorskimi, restauratorskimi lub robotami budowlanymi przy zabytkach, znajdujących się na obszarze województwa (powiatu) opolskiego, posiadających istotne znaczenie kulturowe zgodne z zapisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 71-83a). Samorządy w corocznym ogłoszeniu podają wysokość środków finansowych przeznaczonych na dotacje, terminy składania wniosków oraz sposób ich rozpatrzenia.

Należy dodać, że wsparcie finansowe zadań z zakresu edukacji dziedzictwa kulturowego realizowane jest przez program Narodowego Instytutu Dziedzictwa pn. „**Wspólnie dla dziedzictwa**”. Jest to program adresowany do organizacji pozarządowych, a jego zadaniem jest wsparcie działań dotyczących identyfikacji, dokumentacji i szerokiego upowszechniania dziedzictwa kulturowego.

Minimalna kwota dofinansowania w roku 2020 wynosi 5 tysięcy złotych, zaś maksymalna kwota to 80.000 zł. W ramach programu przewidziano możliwość realizacji zadań przy następujących działaniach:

- a) prace porządkowe przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub włączonych do ewidencji zabytków i w ich otoczeniu, prowadzące do zabezpieczania, utrwalenia, uczynienia oraz zachowania substancji i wartości zabytku,
- b) działania przy identyfikowaniu, inwentaryzowaniu i dokumentowaniu dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego), prowadzące do rozpoznania, utrwalenia oraz zachowania dziedzictwa kulturowego i jego wartości,
- c) działania zmierzające do wzmacniania praktyk społeczno-kulturowych, tradycji, w tym tradycji rękodzielniczych i związanych z przekazami ustnymi, upowszechniania umiejętności, w tym umiejętności związanych z rzemiosłem lub tradycyjnymi technikami budowlanymi, umożliwiające zachowanie zabytków i ich wartości,
- d) działania edukacyjne oraz popularyzujące dziedzictwo kulturowe (materialne i niematerialne) i wiedzę na jego temat lub na temat jego wartości, prowadzące do zwiększenia świadomości społecznej wartości dziedzictwa i wzmacniania społecznej woli zachowania dziedzictwa i korzystania z jego wartości.

Więcej informacji na stronie: <http://wolontariat.nid.pl>.

Źródłem finansowania opieki nad zabytkami mogą być również **środki pozyskane od firm, fundacji, stowarzyszeń lub osób prywatnych.**

10. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

W latach obowiązywania Programu gmina Zawadzkie realizować będzie zadania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, w postaci następujących działań:

- monitoringu „Programu opieki nad zabytkami Gminy Zawadzkie na lata 2021 -2024”, w szczególności sporządzenie dwóch dokumentów podsumowujących realizację *Programu* (po dwóch latach i po czterech),
- udzielanie dotacji celowych na realizację zadań związanych z pracami konserwatorskimi, restauratorskimi lub robotami budowlanymi przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz ujętych w ewidencji,
- finansowanie prac remontowych, konserwatorskich oraz dokumentacyjnych przy zabytkach będących własnością gminy, a także starania o pozyskiwanie środków zewnętrznych na te prace,
- finansowanie publikacji, folderów i informatorów promujących zabytki i turystykę, a także przygotowywanie materiałów do stron internetowych i mediów społecznościowych,
- dofinansowanie działalności stowarzyszeń i innych organizacji pożytku publicznego realizujących zadania z obszaru dziedzictwa kulturowego,
- wsparcie organizowania Europejskich Dni Dziedzictwa oraz innych imprez (kulturalnych, turystycznych) promujących ochronę dziedzictwa kulturowego gminy.

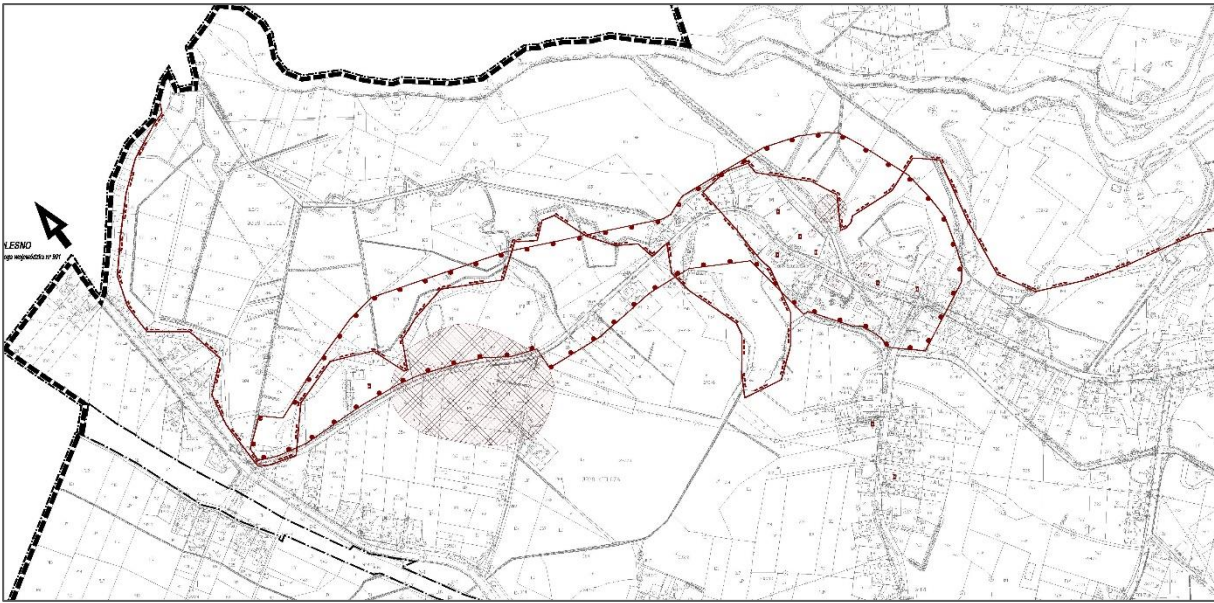
11. Część graficzna programu

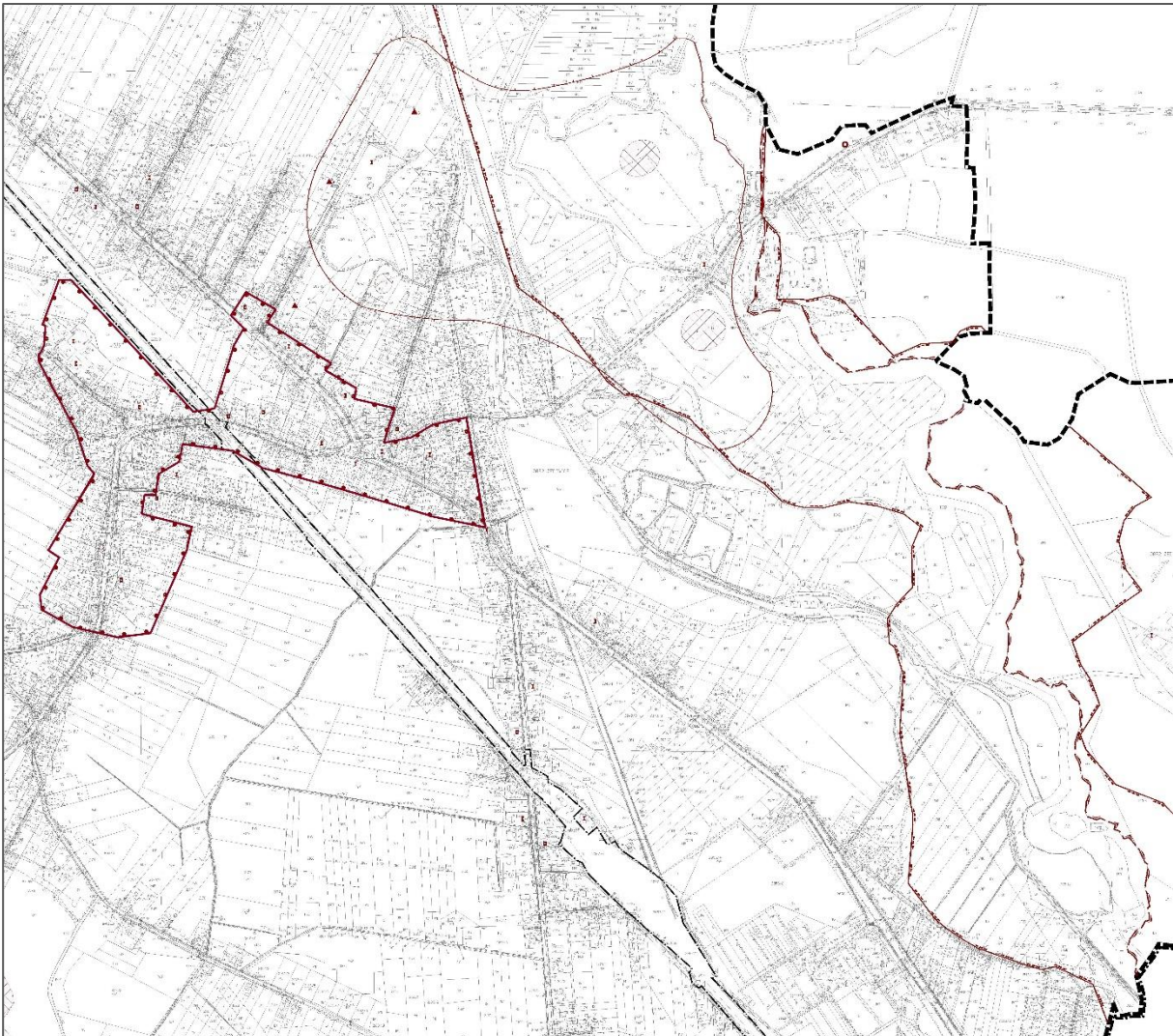
Strefa B ochrony konserwatorskiej miasta Zawadzkie wyznaczona w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego

Legenda:

 granica strefy B

Strefa B ochrony konserwatorskiej wsi Kielcza wyznaczona w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego

Strefa B ochrony konserwatorskiej wsi Żędowice wyznaczona w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego

12. Źródła i literatura

- 12.1. *Gminny Program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny*, Kurier Konserwatorski Nr 3, 2009r.;
- 12.2 T. Chrzanowski, M. Kornecki, *Sztuka Śląska Opolskiego. Od średniowiecza do końca wieku XIX*, Kraków 1974 r.;
- 12.3. *Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. VII, z. 14 Powiat strzelecki*, oprac. E. Dwornik-Gutowska i E. Symbratowicz, Warszawa 1961 r.
- 12.4. *Z biegiem Małej Panwi. Z biegiem lat. Zarys dziejów terytorium gminy Zawadzkie*, praca zbiorowa pod red. Joachima Szulca, Kraków 2009 r.
- 12.5. K. Spychała, Ślady osadnictwa pradziejowego i średniowiecznego na obszarze Żędowic i gminy Zawadzkie. Stan badań archeologicznych [w:] pod red. J. Szulca Żędowice. Ziemia i ludzie, 1300 – 2000, Kraków 2000 r.
- 12.6. J. T. Juros, Historia, zabytki i ślady hutnictwa w dolinie Małej Panwi na obszarze działania Stowarzyszenia LGD Kraina Dinozaurów, mps, dostęp: <https://www.krainadinozaurow.pl/>
- 12.7. Rajmund Hanke, biogram ks. Józefa Wajdy w: Chorzowski Słownik Biograficzny t.1, wyd. Muzeum w Chorzowie, Chorzów 2007 r. (s. 434–435)
- 12.8. I. Solisz, *Rola samorządu w ochronie zabytków*, mps, Kraków 2007 r.;
- 12.9. Materiały promocyjne wydane przez Gminę Zawadzkie w tym materiały ze strony <https://zawadzkie.pl/>; oraz: <https://www.zawadzkie.katowice.lasy.gov.pl>, <https://www.krainadinozaurow.pl/>, <http://opole.rpk.pttk.pl>, <https://fotopolska.eu/>,
- 12.10. Strony internetowe www.isap.sejm.gov.pl, www.wuozopole.pl, www.mkidn.gov.pl, www.nid.pl, <http://wolontariat.nid.pl>, <https://polska-org.pl/>;
- 12.11. Strategie, plany, programy:
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm., szczególnie art.5, art. 6 ust. 1 i art. 73 i 86),
  - Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2020 r. poz. 298 z późniejszymi zmianami),
  - Narodowa Strategia Rozwoju Kultury w latach 2004-2020, <https://www.gov.pl/web/kultura/polityka-kulturalna-dokumenty>
  - Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (M.P. Dz. Urz. RP z 2013 r., poz. 378, Nr 61),
  - Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 (M.P. z 2019 r. poz. 808)
  - Plan zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego (Uchwała Nr VI/54/2019 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 24 kwietnia 2019 r. w sprawie uchwalenia zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego),
  - Program opieki nad zabytkami województwa opolskiego na lata 2021-2023 (Dz. Urz. Woj. Opls. z 2020 r., poz. 2185),
  - Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Zawadzkie, Uchwała XLVIII/460/14 Rady Miejskiej w Zawadzkim z 27 października 2014 r.,
  - Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Strzeleckiego Uchwała Nr III/42/18 Rady Powiatu Strzeleckiego z dnia 19 grudnia 2018 r.

13. Wykaz zabytków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres	Nr działki	Czas powstania
1.	Zawadzkie	kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. Świętej Rodziny	ul. Lubliniecka	Nr 378 z mapy 1	1895 r. – 1899 r.
2.	Zawadzkie	pałac myśliwski „Zameczek” – rejestr zabytków poz. A- 2119/86	ul. Czarna 2	Nr 3062 z mapy 8	1856 r.
3.	Zawadzkie	dom	ul. Andrzeja 1	Nr 485/4 z mapy 2	ok. 1870 r.
4.	Zawadzkie	dom	ul. Andrzeja 2	Nr 483/3 z mapy 2	ok. 1860 r.
5.	Zawadzkie	obora	ul. Andrzeja 2	Nr 483/3 z mapy 2	Ok. 1870 r.
6.	Zawadzkie	dom	ul. Andrzeja 3	Nr 485/5 z mapy 2	ok. 1870 r.
7.	Zawadzkie	dom	ul. Andrzeja 4	Nr 483/4 z mapy 2	ok. 1900 r.
8.	Zawadzkie	dom	ul. Andrzeja 5	Nr 485/6 z mapy 2	ok. 1900 r.
9.	Zawadzkie	budynek gospodarczy	ul. Andrzeja 5	Nr 485/6 z mapy 2	ok. 1900 r.
10.	Zawadzkie	dom	ul. Andrzeja 6	Nr 483/5 z mapy 2	ok. 1900 r.
11.	Zawadzkie	obora	ul. Andrzeja 6	Nr 483/5 z mapy 2	ok. 1900 r.
12.	Zawadzkie	dom	ul. Andrzeja 7	Nr 485/7 z mapy 2	ok. 1920 r.
13.	Zawadzkie	dom	ul. Andrzeja 8	Nr 483/6 z mapy 2	Ok. 1920 r.
14.	Zawadzkie	dom	ul. Andrzeja 10	Nr 483/7 z mapy 2	ok. 1900 r.
15.	Zawadzkie	dom	ul. Dębowa 1	Nr 594 z mapy 2	ok. 1935 r.
16.	Zawadzkie	dom	ul. Dębowa 3	Nr 593 z mapy 2	ok. 1935 r.
17.	Zawadzkie	dom	ul. Dębowa 5	Nr 592 z mapy 2	ok. 1935 r.
18.	Zawadzkie	dom	ul. Dębowa 7	Nr 591 z mapy 2	ok. 1935 r.
19.	Zawadzkie	dom	ul. Dębowa 9	Nr 590 z mapy 2	ok. 1935 r.
20.	Zawadzkie	budynek byłej szkoły	ul. Dębowa 11	Nr 589 z mapy 2	ok. 1930 r.
21.	Zawadzkie	budynek biurowo – administracyjny	ul. Dębowa 13	Nr 587/1 z mapy 2	ok. 1935 r.
22.	Zawadzkie	budynek biurowy (bank, poczta)	ul. Dworcowa 3	Nr 430/3 z mapy 2	ok. 1930 r.
23.	Zawadzkie	dom	ul. Dworcowa 4	Nr 432/23 z mapy 2	ok. 1920 r.
24.	Zawadzkie	komórki lokatorskie	ul. Dworcowa 4	Nr 432/23 z mapy 2	Ok. 1910 r.
25.	Zawadzkie	komórki lokatorskie	ul. Dworcowa 6	Nr 432/24 z mapy 2	ok. 1920 r.
26.	Zawadzkie	oficyna mieszkalna	ul. Dworcowa 6a	Nr 432/24 z mapy 2	ok. 1920 r.
27.	Zawadzkie	dom	ul. Dworcowa 8	Nr 432/25 z mapy 2	ok. 1910 r.
28.	Zawadzkie	oficyna mieszkalna	ul. Dworcowa 8a	Nr 432/25 z mapy 2	ok. 1925 r.
29.	Zawadzkie	dom	ul. Handlowa 1a	Nr 711/7 z mapy 3	ok. 1910 r.
30.	Zawadzkie	komórki lokatorskie	ul. Handlowa 1a	Nr 711/7 z mapy 3	ok. 1930 r.
31.	Zawadzkie	dom	ul. Harcerska 1	Nr 439 z mapy 2	ok. 1935 r.
32.	Zawadzkie	komórki lokatorskie	ul. Harcerska 1	Nr 439 z mapy 2	ok. 1930 r.
33.	Zawadzkie	budynek stacji PKP	ul. Kolejowa	Nr 373/15 z mapy 1	ok. 1930 r.
34.	Zawadzkie	warsztat	ul. Kolejowa	Nr 373/15 z mapy 1	ok. 1930 r.
35.	Zawadzkie	dom	ul. Kolejowa 4	Nr 373/12 z mapy 1	ok. 1900 r.
36.	Zawadzkie	komórki lokatorskie	ul. Kolejowa 4	Nr 373/12 z mapy 1	ok. 1920 r.
37.	Zawadzkie	dom	ul. Kolejowa 6	Nr 373/10 z mapy 1	ok. 1900 r.
38.	Zawadzkie	dom	ul. Kolejowa 10	Nr 373/9 z mapy 1	ok. 1910 r.
39.	Zawadzkie	komórki lokatorskie	ul. Kolejowa 12	Nr 373/14 z mapy 1	ok. 1900 r.
40.	Zawadzkie	dom	ul. Kolejowa 12	Nr 373/14 z mapy 1	ok. 1910 r.

41.	Zawadzkie	dom	ul. Kolejowa 14	Nr 373/15 z mapy 1	Nie istnieje
42.	Zawadzkie	dom	ul. Krótka 2	Nr 445 z mapy 2	ok. 1935 r.
43.	Zawadzkie	osiedle robotnicze	ul. Ligonja 1 ul. Ligonja 3 ul. Ligonja 5 ul. Ligonja 7 ul. Ligonja 9 ul. Ligonja 11 ul. Ligonja 13 ul. Ligonja 15	Nr 615, Nr 614, Nr 613, Nr 612, Nr 611, Nr 610, Nr 609, Nr 608 z mapy 2	ok. 1935 r.
44.	Zawadzkie	dom	ul. Lubliniecka 1	Nr 399/7 z mapy 2	ok. 1920 r.
45.	Zawadzkie	dom	ul. Lubliniecka 2	Nr 3/3 z mapy 2	ok. 1900 r.
46.	Zawadzkie	dom	ul. Lubliniecka 3	Nr 401 z mapy 2	ok. 1910 r.
47.	Zawadzkie	dom	ul. Lubliniecka 4	Nr 407 z mapy 2	ok. 1900 r.
48.	Zawadzkie	plebania kościoła rzymsko-katolickiego	ul. Lubliniecka 5	Nr 379 z mapy 2	1912 r.
49.	Zawadzkie	osiedle robotnicze	ul. 1 Maja 9 ul. 1 Maja 11 ul. 1 Maja 13 ul. 1 Maja 15 ul. 1 Maja 17 ul. 1 Maja 19 ul. 1 Maja 21 ul. 1 Maja 23 ul. 1 Maja 25 ul. 1 Maja 27 ul. 1 Maja 29 ul. 1 Maja 31	Nr 1541, Nr 1542, Nr 1543, Nr 1544, Nr 1545, Nr 1546, Nr 1547, Nr 1548, Nr 1549, Nr 1550, Nr 1551, Nr 1552 z mapy 5	ok. 1930 r.
50.	Zawadzkie	osiedle robotnicze	ul. 1 Maja 10 ul. 1 Maja 12 ul. 1 Maja 14 ul. 1 Maja 16 ul. 1 Maja 18 ul. 1 Maja 20 ul. 1 Maja 22 ul. 1 Maja 24 ul. 1 Maja 26 ul. 1 Maja 28 ul. 1 Maja 30	Nr 1577/2, Nr 1578/2, Nr 1579/2, Nr 1580/2, Nr 1581/2, Nr 1582/2, Nr 1583/2, Nr 1584/2, Nr 1585/2, Nr 1586/2, Nr 1587/2 z mapy 5	ok. 1930 r.
51.	Zawadzkie	dom w osiedlu robotniczym	ul. Miarki 1	Nr 707/5 z mapy 3	ok. 1920 r.
52.	Zawadzkie	komórki lokatorskie	ul. Miarki 1	Nr 707/5 z mapy 3	ok. 1920 r.
53.	Zawadzkie	dom w osiedlu robotniczym	ul. Miarki 3	Nr 707/7 z mapy 3	ok. 1920 r.
54.	Zawadzkie	dom w osiedlu robotniczym	ul. Miarki 5	Nr 707/8 z mapy 3	ok. 1920 r.
55.	Zawadzkie	domy w osiedlu robotniczym	ul. Miarki 2 ul. Miarki 4 ul. Miarki 6	Nr 620, Nr 621, Nr 622 z mapy 3	ok. 1930 r.
56.	Zawadzkie	dom w osiedlu robotniczym	ul. Miarki 7	Nr 705/1 z mapy 3	ok. 1920 r.
57.	Zawadzkie	dom w osiedlu robotniczym	ul. Miarki 9	Nr 705/2 z mapy 3	ok. 1920 r.

58.	Zawadzkie	dom w osiedlu robotniczym	ul. Miarki 11	Nr 705/4 z mapy 3	ok. 1920 r.
59.	Zawadzkie	dom	ul. Miarki 10	Nr 625 z mapy 3	ok. 1930 r.
60.	Zawadzkie	dom	ul. Miarki 12	Nr 626 z mapy 3	ok. 1930 r.
61.	Zawadzkie	dom	ul. Miarki 14	Nr 627 z mapy 3	ok. 1935 r.
62.	Zawadzkie	dom	ul. Miarki 16	Nr 628 z mapy 3	ok. 1930 r.
63.	Zawadzkie	domy w osiedlu robotniczym	ul. Miarki 13 ul. Miarki 15 ul. Miarki 17	Nr 1848/6, Nr 1848/7, Nr 1848/8, Nr 1848/9, Nr 1848/10, Nr 1848/11 z mapy 3	ok. 1920 r.
64.	Zawadzkie	dom	ul. Miarki 20 ul. Miarki 20a	Nr 1589, Nr 1590 z mapy 5	ok. 1930 r.
65.	Zawadzkie	osiedle robotnicze – 6 domów	ul. Mickiewicza 2 ul. Mickiewicza 4/4a ul. Mickiewicza 6/6a ul. Mickiewicza 8/8a ul. Mickiewicza 10/10a ul. Mickiewicza 12/12a	Nr 1851/3, Nr 1851/4, Nr 1853/2, Nr 1854/2, Nr 1855/2, Nr 1856/2, Nr 1857/2, Nr 1858/2, Nr 1859/2, Nr 1860/2, Nr 1861/2, Nr 1862/2 z mapy 6	ok. 1930 r.
66.	Zawadzkie	dom	ul. Mickiewicza 3	Nr 634/2 z mapy 3	ok. 1935 r.
67.	Zawadzkie	cmentarz parafialny	ul. Opolska	Nr 368/1 z mapy 1	1910 r.
68.	Zawadzkie	kaplica cmentarna	ul. Opolska	Nr 368/1 i Nr 368/2 z mapy 1	ok. 1910 r.
69.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 6	Nr 417/3 z mapy 2	ok. 1935 r.
70.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 8	Nr 424/2 z mapy 2	ok. 1900 r.
71.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 10	Nr 424/9 z mapy 2	ok. 1930 r.
72.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 12	Nr 426/6 z mapy 2	ok. 1920 r.
73.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 14	Nr 426/7 z mapy 2	ok. 1910 r.
74.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 16	Nr 426/7 z mapy 2	ok. 1910 r.
75.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 20	Nr 432/27 z mapy 2	ok. 1910 r.
76.	Zawadzkie	oficyna mieszkalna	ul. Opolska 20a	Nr 432/38 z mapy 2	ok. 1910 r.
77.	Zawadzkie	kościół ewangelicko – augsburski	ul. Opolska	Nr 413/2 z mapy 2	ok. 1900 r.
78.	Zawadzkie	pastorówka	ul. Opolska 21	Nr 414/2 z mapy 2	ok. 1910 r.
79.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 22	Nr 432/29 z mapy 2	ok. 1890 r.
80.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 28	Nr 440/3, Nr 440/4, Nr 440/7, Nr 440/9 z mapy 2	ok. 1906 r.
81.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 30	Nr 441/5 z mapy 2	ok. 1930 r.
82.	Zawadzkie	oficyna (bar – restauracja)	ul. Opolska 30	Nr 441/5 z mapy 2	ok. 1910 r.
83.	Zawadzkie	warsztat	ul. Opolska 30	Nr 441/5 z mapy 2	ok. 1930 r.
84.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 34	Nr 443/3 z mapy 2	ok. 1930 r.
85.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 27/27a	Nr 468/8 i Nr 468/9 z mapy 2	ok. 1930 r.

86.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 29/29a	Nr 468/10 i Nr 468/11 z mapy 2	ok. 1930 r.
87.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 31/31a	Nr 468/12 i Nr 468/13 z mapy 2	ok. 1930 r.
88.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 33/33a	Nr 469/2 i Nr 469/3 z mapy 2	ok. 1930 r.
89.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 35/35a	Nr 468/15 i Nr 468/16 z mapy 2	ok. 1930 r.
90.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 37/37a	Nr 468/17 i Nr 468/18 z mapy 2	ok. 1930 r.
91.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 39/39a	Nr 468/19 i Nr 468/20 z mapy 2	ok. 1930 r.
92.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 41/41a	Nr 468/21 i Nr 468/22 z mapy 2	ok. 1930 r.
93.	Zawadzkie	komórki lokatorskie	ul. Opolska 41a/43	Nr 468/22 i Nr 468/23 z mapy 2	ok. 1930 r.
94.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 43/43a	Nr 468/23 i Nr 468/24 z mapy 2	ok. 1930 r.
95.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 40	Nr 456 z mapy 2	ok. 1935 r.
96.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 42	Nr 457 z mapy 2	ok. 1935 r.
97.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 44	Nr 458 z mapy 2	ok. 1935 r.
98.	Zawadzkie	budynek gospodarczy	ul. Opolska 45	Nr 583/3 z mapy 2	ok. 1935 r.
99.	Zawadzkie	szkoła	ul. Opolska 47	Nr 580/1 z mapy 2	ok. 1930 r.
100.	Zawadzkie	budynek byłej szkoły	ul. Opolska 48a	Nr 461/1 z mapy 2	ok. 1930 r.
101.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 49	Nr 579/18 z mapy 2	ok. 1920 r.
102.	Zawadzkie	komórki lokatorskie	ul. Opolska 49	Nr 579/18 z mapy 2	ok. 1930 r.
103.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 51	Nr 711/11 z mapy 3	ok. 1920 r.
104.	Zawadzkie	oficina mieszkalna	ul. Opolska 51	Nr 711/11 z mapy 2	ok. 1920 r.
105.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 56	Nr 597 z mapy 2	ok. 1935 r.
106.	Zawadzkie	warsztat	ul. Opolska 56	Nr 597 z mapy 2	ok. 1935 r.
107.	Zawadzkie	budynek mieszkalno - usługowy	ul. Opolska 62	Nr 709/6 z mapy 3	ok. 1930 r.
108.	Zawadzkie	budynek gospodarczy	ul. Opolska 62	Nr 709/6 z mapy 3	ok. 1930 r.
109.	Zawadzkie	budynek mieszkalno - usługowy	ul. Opolska 64	Nr 708 z mapy 2	ok. 1930 r.
110.	Zawadzkie	obora	ul. Opolska 65	Nr 720/4 z mapy 3	ok. 1920 r.
111.	Zawadzkie	stodoła	ul. Opolska 65	Nr 720/4 z mapy 3	ok. 1920 r.
112.	Zawadzkie	budynek usługowy	ul. Opolska 66	Nr 704/15 z mapy 3	ok. 1910 r.
113.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 67	Nr 721/1 z mapy 3	ok. 1920 r.
114.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 69	Nr 726/6 z mapy 3	ok. 1910 r.
115.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 70a	Nr 693/9 z mapy 3	ok. 1920 r.
116.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 71	Nr 727 z mapy 3	ok. 1930 r.
117.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 73	Nr 728/8 z mapy 3	ok. 1910 r.
118.	Zawadzkie	Trafostacja - transformator sieci elektrycznej	ul. Opolska k. nr 73	Nr 730 z mapy 3	Nie istnieje
119.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 76	Nr 690 z mapy 3	ok. 1910 r.
120.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 77	Nr 733/1 z mapy 3	ok. 1930 r.
121.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 79	Nr 735 z mapy 3	ok. 1930 r.
122.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 81	Nr 737 z mapy 3	ok. 1935 r.
123.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 83	Nr 738 z mapy 3	ok. 1935 r.
124.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 84	Nr 686 z mapy 3	ok. 1910 r.
125.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 85	Nr 740 z mapy 3	ok. 1910 r.
126.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 86	Nr 684/2 z mapy 3	ok. 1900 r.
127.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 87	Nr 742 z mapy 3	ok. 1930 r.
128.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 90	Nr 681 z mapy 3	ok. 1920 r.
129.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 91	Nr 745 z mapy 3	ok. 1920 r.

130.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 92	Nr 682 z mapy 3	ok. 1930 r.
131.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 94	Nr 678 z mapy 3	ok. 1935 r.
132.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 96	Nr 680 z mapy 3	ok. 1930 r.
133.	Zawadzkie	budynek gospodarczy	ul. Opolska 108a	Nr 669 z mapy 3	ok. 1910 r.
134.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 116	Nr 666/2 z mapy 3	ok. 1900 r.
135.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 118	Nr 665 z mapy 3	ok. 1920 r.
136.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 124	Nr 662/2 z mapy 3	ok. 1910 r.
137.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 126	Nr 661 z mapy 3	ok. 1910 r.
138.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 128	Nr 660/1 z mapy 3	ok. 1920 r.
139.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 130	Nr 659/2 z mapy 3	ok. 1910 r.
140.	Zawadzkie	dom	ul. Opolska 132	Nr 658/4 z mapy 3	ok. 1900 r.
141.	Zawadzkie	budynek biurowy	ul. Polna 3	Nr 398/1 z mapy 2	ok. 1930 r.
142.	Zawadzkie	dom	ul. Stawowa 2	Nr 476 z mapy 2	ok. 1935 r.
143.	Zawadzkie	budynek gospodarczy	ul. Stawowa 2	Nr 476 z mapy 2	ok. 1935 r.
144.	Zawadzkie	dom	ul. Stawowa 8	Nr 478 z mapy 2	ok. 1930 r.
145.	Zawadzkie	dom	ul. Stawowa 12	Nr 481 z mapy 2	ok. 1930 r.
146.	Zawadzkie	budynek gospodarczy	ul. Stawowa 12	Nr 481 z mapy 2	ok. 1930 r.
147.	Zawadzkie	budynek biurowy – Nadleśnictwo Zawadzkie	ul. Strzelecka 6	Nr 3117/2 z mapy 9	ok. 1880 r.
148.	Zawadzkie	wozownia w zespole Nadleśnictwa Zawadzkie	ul. Strzelecka 6	Nr 3117/2 z mapy 9	ok. 1880 r.
149.	Zawadzkie	stodoła w zespole Nadleśnictwa Zawadzkie	ul. Strzelecka 6	Nr 3117/2 z mapy 9	Nie istnieje
150.	Zawadzkie	leśniczówka „Rytwiny”	ul. Strzelecka 8	Nr 3127/2 z mapy 9	ok. 1900 r.
151.	Zawadzkie	stodoła w zespole leśniczówki „Rytwiny”	ul. Strzelecka 8	Nr 3127/2 z mapy 9	ok. 1910 r.
152.	Zawadzkie	dom	ul. Spacerowa 1	Nr 399/8 z mapy 2	ok. 1910 r.
153.	Zawadzkie	dom	ul. Spacerowa 3/5	Nr 399/6 z mapy 2	ok. 1910 r.
154.	Zawadzkie	dom	ul. Szpitalna 1	Nr 405/9 z mapy 2	Ok. 1920 r.
155.	Zawadzkie	dom	ul. Księdza Wajdy 3	Nr 405/5 z mapy 2	ok. 1920 r.
156.	Zawadzkie	dom	ul. Ks. Wajdy 10	Nr 3145 z mapy 2	ok. 1930 r.
157.	Zawadzkie	dom	ul. Ks. Wajdy 12	Nr 402/37 z mapy 2	ok. 1920 r.
158.	Zawadzkie	osiedle robotnicze	ul. Waryńskiego 3 ul. Waryńskiego 5 ul. Waryńskiego 7 ul. Waryńskiego 9 ul. Waryńskiego 11 ul. Waryńskiego 13 ul. Waryńskiego 15 ul. Waryńskiego 17 ul. Waryńskiego 19	Nr 411/2, Nr 411/3, Nr 411/4, Nr 411/5 Nr 411/7, Nr 411/8, Nr 392/1, Nr 392/2, Nr 392/4, Nr 392/4, Nr 392/5, Nr 392/6, Nr 392/7, Nr 392/8, Nr 393/1, Nr 393/2, Nr 393/3, Nr 393/4, Nr 393/5, Nr 393/6, Nr 393/7, Nr 393/8, Nr 393/9, Nr 393/10, Nr 393/11, Nr 393/12, Nr 393/13, Nr 393/14, Nr 393/15, Nr 393/16, Nr 385/4, Nr 385/5, Nr 385/6, Nr 385/7 z mapy 2	ok. 1910 r.

159.	Zawadzkie	osiedle robotnicze	ul. Zielona 1 ul. Zielona 3 ul. Zielona 5 ul. Zielona 7 ul. Zielona 9 ul. Zielona 11	Nr 428/3, Nr 428/4, Nr 428/7, Nr 428/8, Nr 422/16, Nr 422/17, Nr 422/18, Nr 422/19, Nr 422/12, Nr 422/13, Nr 422/14, Nr 422/15, Nr 422/8, Nr 422/9, Nr 422/10, Nr 422/11, Nr 422/4, Nr 422/5, Nr 422/6, Nr 422/7, Nr 422/1, Nr 422/2, Nr 422/3 z mapy 2	ok. 1935 r.
160.	Zawadzkie	most czteroprzęsłowy na Małej Panwi w ciągu drogi Zawadzkie – Kolonowskie	ul. Opolska	Nr 370/3 z mapy 1	-
161.	Kielcza	cmentarz parafialny rzymsko - katolicki „stary”	ul. Dobrego Pasterza	Nr 191 z mapy 2	ok. 1900 r.
162.	Kielcza	dzwonnica przy kościele parafialnym	ul. Dobrego Pasterza koło nr 26	Nr 358 z mapy 3	przełom XVIII/XIX w.
163.	Kielcza	kaplica cmentarna na cmentarzu „Nowym”	ul. Dobrego Pasterza	Nr 175 z mapy 2	ok. 1900 r.
164.	Kielcza	Droga Krzyżowa - 14 kapliczek na cmentarzu „Nowym”	ul. Dobrego Pasterza	Nr 175 z mapy 2	ok.1900 r.
165.	Kielcza	kapliczka przydrożna – rejestr Ks. A t. I 215/2014	ul. Dobrego Pasterza 14	Nr 692/2 z mapy 3	ok. 1900 r.
166.	Kielcza	plebania przy kościele parafialnym	ul. Dobrego Pasterza 26	Nr 357 z mapy 3	ok. 1930 r.
167.	Kielcza	cmentarz parafialny rzymsko - katolicki „nowy”	ul. Dobrego Pasterza 26	Nr 175 z mapy 2	1860 r.
168.	Kielcza	kościół parafialny rzymsko - katolicki p.w. Św. Bartłomieja - rejestr poz. A- 1134/66	ul. Dobrego Pasterza 26	Nr 358 z mapy 3	1779 r.
169.	Kielcza	Dom drewniany - rejestr poz. A-1784/66	ul. Dobrego Pasterza 35	Nr 301/1 z mapy 2	1831 r.
170.	Kielcza	dom	ul. Dobrego Pasterza 37	Nr 299 z mapy 2	ok. 1930 r.
171.	Kielcza	dom	ul. Opolska 24	Nr 1300 z mapy 4	ok. 1890 r.
172.	Kielcza	dom	ul. Opolska 26	Nr 1298 z mapy 4	ok. 1920 r.
173.	Kielcza	rządcówka mieszkalna w zespole pofolwarczym	ul. Stare Osiedle 1	Nr 1466/2 z mapy 7	ok. 1900 r.
174.	Kielcza	stodoła w zespole pofolwarczym	ul. Stare Osiedle koło nr 14	Nr 1457 z mapy 7	ok. 1890 r.
175.	Kielcza	gorzelnia w zespole pofolwarczym	ul. Stare Osiedle 19	Nr 1438 z mapy 7	ok. 1920 r.
176.	Kielcza	dom	ul. Księdza Wajdy 14	Nr 731/1 z mapy 3	ok. 1900 r.
177.	Kielcza	dom	ul. Księdza Wajdy 27	Nr 313 i Nr 312 z mapy 2	ok. 1910 r.
178.	Kielcza	dom	ul. Księdza Wajdy 39	Nr 694 z mapy 3	ok. 1910 r.
179.	Żędowice	dom	ul. Konopnickiej 6	Nr 2130 z mapy 7	ok. 1890 r.
180.	Żędowice	Kaplica Matki Boskiej Częstochowskiej	ul. Księdza Wajdy	Nr 435 z mapy 2	1885 r.
181.	Żędowice	Rzymskokatolicki kościół parafialny	ul. Księdza Wajdy	Nr: 495, 496, 497/1 z mapy 2	1949 r.

182.	Żędowice	zajazd	ul. Księdza Wajdy 2	Nr 499 z mapy 2	ok. 1920 r.
183.	Żędowice	dom	ul. Dworcowa 11	Nr 2032 z mapy 7	ok. 1910 r.
184.	Żędowice	dom	ul. Dworcowa 16	2025 z mapy 7	Ok. 1910 r.
185.	Żędowice	dom	ul. Dworcowa 18	Nr 2150 z mapy 7	ok. 1910 r.
186.	Żędowice	dom	ul. Dworcowa 25	Nr 2070 z mapy 7	ok. 1910 r.
187.	Żędowice	komórki lokatorskie	ul. Harcerska 1	Nr 208 z mapy 2	ok. 1920 r.
188.	Żędowice	dom	ul. Harcerska 5	Nr 205/2 z mapy 2	ok. 1935 r.
189.	Żędowice	dom	ul. Miarki 5	Nr 2104 z mapy 7	ok. 1880 r.
190.	Żędowice	młyn wodny	ul. Młyńska 1	Nr 2327 z mapy 8	ok. 1920 r.
191.	Żędowice	dom	ul. Opolska 30	Nr 1892 z mapy 7	ok. 1910 r.
192.	Żędowice	dom	ul. Opolska 41	Nr 2001 z mapy 7	ok. 1900 r.
193.	Żędowice	dom	ul. Opolska 42	Nr 1975 z mapy 7	ok. 1920 r.
194.	Żędowice	budynek mieszkalno - handlowy	ul. Opolska 48	Nr 1986 z mapy 7	ok. 1930 r.
195.	Żędowice	dom	ul. Opolska 50	Nr 1774 z mapy 7	ok. 1920 r.
196.	Żędowice	dom	ul. Opolska 52/54	Nr 279 i Nr 280 z mapy 2	ok. 1920 r.
197.	Żędowice	dom	ul. Opolska 65	Nr 319 z mapy 2	ok. 1935 r.
198.	Żędowice	dom	ul. Opolska 66	Nr 263 z mapy 2	ok. 1920 r.
199.	Żędowice	dom	ul. Opolska 67	Nr 317/1 i Nr 317/2 z mapy 2	ok. 1930 r.
200.	Żędowice	dom	ul. Opolska 69	Nr 312/1 z mapy 2	ok. 1920 r.
201.	Żędowice	dom	ul. Opolska 72	Nr 240 z mapy 2	ok. 1930 r.
202.	Żędowice	dom	ul. Opolska 73	Nr 305 z mapy 2	ok. 1920 r.
203.	Żędowice	dom	ul. Opolska 87	Nr 296 z mapy 2	ok. 1920 r.
204.	Żędowice	dom	ul. Opolska 89	Nr 295 z mapy 2	ok. 1920 r.
205.	Żędowice	obora	ul. Opolska 91	Nr 294 z mapy 2	ok. 1930 r.
206.	Żędowice	dom	ul. Opolska 91	Nr 294 z mapy 2	ok. 1920 r.
207.	Żędowice	dom	ul. Opolska 93	Nr 287 z mapy 2	ok. 1920 r.
208.	Żędowice	dom	ul. Opolska 95	Nr 284 z mapy 2	ok. 1935 r.
209.	Żędowice	dom	ul. Opolska 128	Nr 90 z mapy 1	ok. 1920 r.
210.	Żędowice	dom	ul. Opolska 134	Nr 86 z mapy 1	ok. 1920 r.
211.	Żędowice	dom	ul. Opolska 148	Nr 76 z mapy 1	ok. 1920 r.
212.	Żędowice	młyn wodny	ul. Stawowa 21	Nr 1655 z mapy 7	ok. 1910 r.
213.	Żędowice	dom	ul. Strzelecka 4	Nr 344 z mapy 2	ok. 1930 r.
214.	Żędowice	budynek gospodarczy	ul. Strzelecka 10	Nr 338/2 z mapy 2	ok. 1930 r.
215.	Żędowice	Trafostacja – transformator sieci elektrycznej	ul. Strzelecka koło nr 12	Nr 335 z mapy 2	ok. 1930 r.
216.	Żędowice	kapliczka przydrożna – rejestr Ks. A t. I 214/2014	ul. Strzelecka koło nr 30	Nr 501 z mapy 2	ok. 1900 r.
217.	Żędowice	dom	ul. Strzelecka 43	Nr 628 z mapy 7	ok. 1920 r.
218.	Żędowice	cmentarz	ul. Piaskowa	Nr 270 z mapy 2	ok. 1920 r.
219.	Żędowice	dom	ul. Renarda 2	Nr 1755 z mapy 7	ok. 1930 r.